

Små lån ó stor betydelse?

Mikrokrediters inverkan på kvinnors självbestämmande makt i
den Dominikanska Republiken

Svenska Handelshögskolan

Institutionen för Marknadsföring och Företagsgeografi

Avhandling

Sanna Henrichson s030790

Handledare: Nikodemus Solitander

Våren 2009

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1. Problemformulering.....	3
1.2. Syfte	4
1.3. Avgränsningar	5
1.4. Definitioner	6
1.5. Metodval.....	7
1.6. Avhandlingens struktur.....	7
2. Mikrokrediter som ett verktyg för självbestämmande makt för kvinnor i utvecklingsländer.....	9
2.1. Utveckling ur ett genusperspektiv	9
2.1.1. Historisk överblick över kvinnoperspektiv inom utvecklingsfrågor.....	10
2.2. Självbestämmande makt för kvinnor i utvecklingsländer.....	14
2.2.1. Beskrivning av begreppet.....	14
2.2.2. Att öka självbestämmande makt	17
2.2.3. Mått på självbestämmande makt.....	19
2.3. Mikrokrediter och självbestämmande makt	22
2.3.1. Mikrokrediter i praktiken	22
2.3.2. Mikrokrediter som ett verktyg för självbestämmande makt.....	24
2.3.3. Tidigare studier om mikrokrediter och självbestämmande makt.....	27
2.4. Kritiska reflektioner över mikrokrediter och självbestämmande makt.....	31
2.5. Sammanfattning av det teoretiska kapitlet	34
3. Metoddiskussion	36
3.1. Metodval.....	36
3.1.1. Kvalitativa och kvantitativa forskningsmetoder	36
3.1.2. Att undersöka kvinnor i utvecklingsländer.....	37
3.2. Tillvägagångssätt	40
3.2.1. Datainsamlingsmetod	40
3.2.1.1. Intervjuer	40
3.2.1.2. Observationer.....	43
3.2.1.3. Fokusgruppintervju	44
3.2.2. Analys av data.....	45
3.3. Validitet och reliabilitet.....	47
4. Mikrokrediter som ett verktyg för ökad självbestämmande makt i den Dominikanska Republiken.....	49
4.1. Social, kulturell och ekonomisk kontext	49
4.1.1. Dominikanska Republiken	49
4.1.2. Mikrokrediter i den Dominikanska Republiken	52
4.1.3. Samarbetsorganisationerna	53
4.2. De medverkande dominikanska kvinnorna	54
4.2.1. Kvinnornas maktuppfattning	55
4.2.2. Kvinnornas jämställdhetsuppfattning.....	56
4.2.3. Kvinnornas mål.....	58

4.3. Mikrokrediternas inverkan på kvinnornas liv	58
4.3.1. Ekonomiska förändringar	59
4.3.2. Förändringar i relationer.....	62
4.3.3. Förändringar i arbetsmängd och rutiner	64
4.3.4. Förändringar i kvinnornas uppfattning om sig själva	66
4.4. Kritisk diskussion om mikrokrediters inverkan på kvinnors självbestämmande makt ..	68
5. Avslutande diskussion	74
5.1. Slutsatser	76
5.2. Avhandlingens kontribution.....	78
5.3. Kritiska reflektioner kring undersökningen	79
5.4. Validitet och reliabilitet.....	82
5.5. Förslag till fortsatt forskning.....	84
Källförteckning.....	85
Bilaga 1. Respondenterna.....	95
Bilaga 2. Intervjuguide.....	96
Bilaga 3. Intervjuguide på spanska.....	100
Bilaga 4. Pilotintervju.....	103
Bilaga 5. Pilotintervju på spanska	105

Figurförteckning

Figur 1. Komponenter i självbestämmande makt.....	8
Figur 2. Paradigm för självbestämmande makt.....	26

Tabellförteckning

Tabell 1. Allmänt använda dimensioner för självbestämmande makt	21
---	----

Förkortningar

FN	Förenta Nationerna
UNDP	United Nations Development Programme
WID	Women in Development
WAD	Women and Development
GAD	Gender and Development
GF-USA	Grameen Foundation USA

1. Inledning

Under senaste år har man börjat ifrågasätta hur man presenterar utveckling som koncept och man har alltmer erkänt att utveckling långt handlar om makt, gällande alltifrån dess funktion, dess geografi, dess strategier till dess ojämna spridning (McEwan 2001). Utvecklingsagendan har till stor del präglats av neoliberala teorier och antaganden men dessa har kritiserats allt mer för det sätt som de presenterar utvecklingsländer på samt för att de förstärker öutvecklingsexperternasö tro på modernisering och västerländska institutioners och värderingars överlägsenhet (Parpart 1995). Enligt Power (2003) har utvecklingsteorierna dessutom ofta varit koncentrerade på nation och stat medan en annorlunda fokus under senaste decennium har börjat växa fram som ger mer vikt åt människor och platser samt solidaritet och kamp. Statscentrerade teorier ignorerar de multipla sätt som utveckling omskapas på varje dag, på gräsrotsnivå av män, kvinnor och barn runt hela världen. Idag strävar man alltmer efter att involvera även dessa aktörer i agendan.

Kvinnofrågor har uppstått i utvecklingsdiskussionen genom flera olika teorier och koncept. Det förhärskande *Women in Development* (WID) ramverket var det första att ta upp kvinnornas roll i utveckling och fokuserade på jämställdhet, effektivitet och fattigdomsminskning. Senare utvecklades det mer radikala *Gender and Development* (GAD) samt olika gräsrotsalternativ såsom konceptet självbestämmande makt. Efter att i årtal ha ignorerat kvinnors upplevelser i ekonomiska frågor överlag och speciellt i utvecklingsrelaterade studier har flera akademiker nu lämnat de neoliberala teorierna och istället skapat alternativa tillvägagångssätt för kvinnor och utveckling (Benería 2003). Enligt Martinussen (2004) har kvinnostudier ändrat sin fokus enligt samma mönster som uppfattningen av fattiga förändrats. I början handlade kvinnoteorierna om att göra kvinnorna synliga, främst som en passiv kundkategori som måste hjälpas av andra. Senare ändrades denna inställning och kvinnor började uppfattas som levande, aktiva människor, som tar hand om sig själva utan hjälp utifrån.

Inom studier av kvinnor i utvecklingsländer är ekonomisk kunskap inte tillräckligt eftersom det inte ger någon bild av utvecklingsdiskursens alla dominansrelationer. För att förstå inbördes förhållanden inom dagens företagsgeografi riktas uppmärksamhet till genusfördelningen och vad man kan anse vara öicke-ekonomiskaö drag men som inte desto

mindre uppehåller och förklarar ojämlika strukturer inom till exempel ekonomin. Feministteorierna har förändrat samhällsvetenskaperna och ifrågasatt de synsätt som influerar vår disciplin och från ekonomin utesluter nästan allt det arbete som reproducerar dagens och morgondagens generationer. Den feministiska företagsgeografin insisterar till exempel på ingripandet av vård och omsorg inom det ekonomiska området. (McDowell 2007)

Sedan mitten av 1980-talet har begreppet självbestämmande makt, eller *empowerment* på engelska, blivit populärt inom utvecklingsfrågor, speciellt inom sådana relaterade till kvinnor. Under Förenta Nationernas Kvinnokonferens i Peking år 1995 och Världsbefolkningskonferensen i Kairo år 1994 var begreppet flitigt använt (Rowlands 1998). Alltifrån Världsbanken till små icke-statliga organisationer verkar sedan dess okritiskt ha accepterat ökat självbestämmande makt som ett huvudsakligt mål för kvinnor i utvecklingsländer (Partpart 2002). Trots denna popularitet har begreppets egentliga betydelse förblivit tämligen oklar. Olika aktörer kan ha olika avsikter då de talar om självbestämmande makt men ett av de gemensamma huvudsakliga målen är att utmana bestående maktförhållanden och att vinna bättre kontroll över maktkällorna. Att öka sin självbestämmande makt kan ses både som en process och som ett resultat och det yttrar sig som en omfördelning av makt, mellan klasser, kast, kön eller individer. Målet för kvinnors självbestämmande makt är dock att utmana patriarkala uppfattningar, förändra strukturerna och institutionerna som förstärker och vidmakthåller genusdiskriminering och ojämlikhet samt att göra det möjligt för kvinnor att få tillgång till och kontroll över både materiella och immateriella resurser. (Batliwala 1994)

Denna avhandling ämnar undersöka ifall mikrokrediter, det vill säga små lån till fattiga, kan fungera som ett verktyg för att höja u-landskvinnors självbestämmande makt. Den empiriska undersökningen är utförd i den Dominikanska Republiken, vilket oundvikligen innebär att resultaten påverkas av landets specifika historiska, politiska, sociala och ekonomiska förhållanden. Som studien kommer att visa kan begreppet självbestämmande makt ha olika innebörd för kvinnor i olika länder och sammanhang. Mikrokrediter introducerades i Bangladesh under 1970-talet och anses idag vara en av de mest effektiva, hållbara och flexibla strategierna för fattigdomsminskning. Sedan Grameen Bank och Muhammad Yunus vann Nobels fredspris år 2006 har mikrokrediter uppmärksammats stort världen över. I Finland grundades till exempel Naisten Pankki i maj 2007 i samarbete med Kyrkans Utlandshjälp och med målet att erbjuda mikrokrediter till kvinnor i utvecklingsländer (Naisten Pankki 2009).

Det bör dock påpekas att flera mikrokreditororganisationer är verksamma i investeringssyfte, med lönsamhet snarare än fattigdomsminskning som huvudsakligt mål.

1.1. Problemformulering

Flera studier hävdar att mikrokrediter har gett kvinnor möjligheter att öka sin självbestämmande makt i och med att de både ger kvinnorna tillgång till materiella resurser och erbjuder strategier för att skapa solidaritet och öka deras medverkan i utvecklingsprocessen (Fernando 2006a). I Mayoux (1999) ord har mikrokrediter allmänt ansetts påbörja en slags cirkel av ekonomisk självbestämmande makt, förbättrat välmående för både kvinnor och deras familjer samt ökad social och politisk självbestämmande makt för kvinnor i samhället. Mikrokrediter har visat sig vara effektiva för att minska på fattigdom men meningsskiljaktigheter råder gällande deras inverkan på kvinnors självbestämmande makt och välmående. Medan flera utvecklingsaktörer håller fast vid att mikrokrediter är ett effektivt verktyg för att ge fattiga kvinnor bättre kontroll över sina egna liv har även flera akademiker ställt sig kritiska till fenomenet och hävdat att fattigdomsminskning och återbetalning ofta prioriteras till den grad att mål gällande självbestämmande makt ofta hamnar i skymundan. (Sohal 2005) Enligt Mayoux (2003) har till exempel flera mikrokreditsprogram erkänt att de riktar sig till kvinnor främst för att de anses vara mer samvetsgranna och fogliga än män. Till skillnad från männen är de villiga att spendera en stor del energi och tid på gruppaktiviteter som sänker programkostnader. Kvinnor kan därmed ses som ett bekvämt, kostnadseffektivt och förhållandevis riskfritt sätt att kanalisera lån till män. En utvecklingsagenda med fokus på självbestämmande makt går dock längre än att rikta sig till kvinnor på grund av programeffektivitet och fokuserar istället på deltagande strategier för att uppnå fundamentala förändringar i genusrelationerna.

En genomgång av den existerande litteraturen gällande mikrokrediter och självbestämmande makt visar snabbt att undersökningen utförd i ämnet är otillräcklig. Tidigare studier har kommit till motstridiga resultat vilket visar att det finns ett behov av att utföra fler undersökningar i ämnet, gärna med annorlunda metoder. En stor del av tidigare studier koncentrerar sig på kvantitativa indikatorer gällande kvinnors ökade inkomster medan man

sällan verkar låta kvinnorna själva tala om sina upplevelser. För att utföra en studie om hur kvinnors liv förändrats anser jag det vara av stor vikt att låta kvinnorna själva tala och i egna ord berätta om sina upplevelser.

Bakgrunden till ämnesvalet för denna avhandling är den motstridiga litteraturen gällande självbestämmande makt och mikrokrediter. Med hjälp av litteraturgranskning och en empirisk undersökning utförd bland kvinnliga mikrolåntagare i den Dominikanska Republiken ämnar studien uppnå en mer omfattande synvinkel på ämnet. Avhandlingen strävar efter att ge röst åt kvinnorna själva, genom att observera dem i låneprocessen och utföra semistrukturerade intervjuer som ger respondenterna mer makt över diskussionens riktning än enkätintervjuer. Med hjälp av en genusfokus ämnar undersökningen utföra en noggrann analys av flera aspekter i kvinnornas liv och relationer.

1.2. Syfte

Syftet med denna avhandling är att granska konceptet självbestämmande makt för kvinnor i utvecklingsländer och kritiskt analysera om mikrokrediter kan anses leda till höjd självbestämmande makt. Undersökningen utförs med en litteraturgenomgång och en empirisk fältstudie med syftet att låta kvinnliga mikroföretagare själva berätta om sina upplevelser. Avhandlingens teoretiska fokus kommer att ligga på självbestämmande makt i utvecklingssammanhang medan den empiriska delen av arbetet fokuserar på kvinnornas alldagliga liv, allt inom kontexten av mikrokrediter.

För att uppnå syftet har följande forskningsfrågor ställts upp:

1. Vad innebär kvinnors självbestämmande makt som koncept i utvecklingssammanhang?
2. På vilket sätt upplever kvinnor att mikrokrediter inverkar på deras självbestämmande makt?

1.3. Avgränsningar

Självbestämmande makt är ett brett ämne som kan betraktas från flera olika perspektiv, vilket tydligt framkommer i den varierande litteratur som producerats under de senaste tjugo åren. Då man skriver om ett ämne så omfattande som självbestämmande makt är man därmed tvungen att avstå från en stor del av litteraturen och det tillgängliga materialet. Så är även fallet för denna undersökning, i och med en nödvändig avgränsning av definitionen av självbestämmande makt. Denna avhandling behandlar självbestämmande makt för kvinnor i utvecklingsländer och kommer att använda begreppet såsom presenterat och definierat i kapitel 2.2.1.

En viktig avgränsning, eller snarare begränsning, rörande konceptet självbestämmande makt är att det är en översättning från engelskans empowerment. Enligt Dahl (2008) är översättningen av empowerment problematisk eftersom power betyder både makt och kraft på svenska. Därtill innebär det engelska begreppet även ett slags befullmäktigande, som i en svensk översättning lätt förbises. Det är de facto ett så mångtydigt begrepp att man i Sverige ofta föredrar att inte översätta det utan istället använda sig av det ursprungliga engelska ordet. Av praktiska skäl har jag dock själv valt att använda mig av översättningen självbestämmande makt och det är därmed av stor vikt att understryka att detta val innebär begränsningar. Förutom den komplicerade kombinationen av makt, kraft och befullmäktigande kan begreppet i engelskan användas även som ett verb, såsom öto empower someoneö. I och med detta har jag i vissa delar av arbetet varit tvungen att skriva till exempel ökandet av självbestämmande makt för att understryka att jag talar om en förändring från ett tillstånd till ett annat.

För att utföra en undersökning om hur sociala förhållanden förändrats är det önskvärt att under en längre tid observera fenomenet i fråga. I och med brist på både tid och resurser har detta dock inte varit möjligt i denna avhandling. Den empiriska undersökningen avgränsades till en tidsperiod på tre veckor, vilket gjorde att datamaterialet baserar sig mer på vilka förändringar kvinnorna sade sig ha upplevt snarare än synliga, observerbara förändringar ur forskarens synvinkel.

Undersökningen innebär även en geografisk avgränsning i och med att den utfördes i den Dominikanska Republiken. Såsom denna avhandling kommer att visa är den kontextuella

omgivningen av stor betydelse vid studier om självbestämmande makt. Det är därmed viktigt att redan i detta skede fastslå att denna undersökning inte ämnar dra några universella slutsatser om mikrokrediters inverkan på självbestämmande makt. Snarare strävar den efter att visa hur denna inverkan upplevs i ett visst sammanhang, i detta fall i den Dominikanska Republiken.

Slutligen är det för författaren av största vikt att positionera sig själv och således fastställa sina egna avgränsningar som forskare. Som en västerländsk vit kvinna skrivandes om utlandskvinnors vardag är det självklart att det existerar ett avstånd mellan undersökare och de som undersöks. Även om undersökningen utfördes med en strävan efter att minimera detta avstånd är det viktigt att i analysen ta skillnaderna i beaktande och vara kritisk till resultaten, som kan ha påverkats av respondenternas uppfattning av forskaren och undersökningen.

1.4. Definitioner

Nedan presenteras de viktigaste begreppen för avhandlingen. Det huvudsakliga konceptet, självbestämmande makt, definieras kort för att ge en uppfattning om vad det innebär. På grund av konceptets bredd och betydelse för denna avhandling presenteras det dock mer ingående i kapitel 2.2.

Självbestämmande makt innebär en förmåga att göra strategiska livsval inom en kontext där man tidigare förnekats denna förmåga (Kabeer 2001, s.435). Då man säger att en persons självbestämmande makt har ökat innebär det därmed att dess handlingsförmåga har blivit större.

Mikrokrediter är små lån som erbjuds till fattiga för att de på egen hand, med hjälp av en småskalig affärsverksamhet, skall kunna få inkomster. De riktar sig ofta till kvinnor och bygger i allmänhet på grupputlåning, vilket innebär att medlemmarna inom en grupp är gemensamt ansvariga för att alla inom gruppen betalar tillbaka sina lån. (Microcredit Summit 2008).

Genus definieras som socialt (i motsats till biologiskt) kön för att förklara de komplexa orsakerna till kvinnors underordning. Feminister har argumenterat för att använda kön för att skilja mellan de biologiska olikheterna mellan män och kvinnor och genus för olikheter skapade genom bland annat socialisering och utbildning. Det biologiska är fastställt och oföränderligt medan det sociala är ombytligt. (Reddock 2000)

1.5. Metodval

Avhandlingens teoretiska del har för avsikt att ge bakgrundinformation i ämnet och baserar sig på böcker, vetenskapliga artiklar och Internetsidor. Den empiriska delen består främst av primärdata, som samlats in genom individuella intervjuer, en fokusintervju och observationer, men även av kontextspecifik sekundärdata gällande den Dominikanska Republiken och mikrokrediter inom landet.

Det finns två huvudsakliga undersökningsmetoder, kvalitativa och kvantitativa. Kvantitativa metoder baserar sig på numerisk och mätbar information medan kvalitativa metoder snarare strävar efter att uppnå förståelse för hur och varför ett fenomen ter sig på ett visst sätt. (Nyberg 2000) I och med att denna avhandling ämnar lyfta fram kvinnornas egna upplevelser valdes kvalitativa undersökningsmetoder, som ger bättre helhetsperspektiv än kvantitativa metoder. För att kunna skapa förståelse för de kvinnliga lånetagarnas situation och subjektiva upplevelser krävs kvalitativa metoder som ger de undersökta kvinnorna möjlighet att beskriva sin situation i egna ord.

1.6. Avhandlingens struktur

För att förstå den aktuella diskussionen gällande mikrokrediter och självbestämmande makt är det viktigt att vara medveten om hur och varför de har utvecklats. Det teoretiska kapitlet börjar med att presentera en översikt av genus och utveckling för att betona vikten av att

integrera genusmedvetenhet i utvecklingssammanhang och att ta den lokala och kulturella kontexten i beaktande. Det går därefter över till att grundligt förklara begreppet självbestämmande makt i utvecklingsfrågor för att sedan beskriva mikrokrediter och diskutera vad tidigare studier kommit till för slutsatser gällande mikrokrediter som ett verktyg för ökad självbestämmande makt. Kapitlet avslutas med några kritiska reflektioner kring mikrokrediter och självbestämmande makt samt en sammanfattning av teorin.

Det tredje kapitlet redogör först för avhandlingens metodval och sedan för undersökningens tillvägagångssätt. Den empiriska undersökningen bygger på en fältstudie utförd i samarbete med två mikrokreditsorganisationer i den Dominikanska Republiken. Målet för undersökningen var att ta de medverkande kvinnornas egna perspektiv och upplevelser i beaktande för att på så sätt skapa en bild av dessa kvinnor specifika situation. Undersökningen utfördes med hjälp av deltagande metodologier i form av 22 individuella intervjuer, en fokusgruppintervju med 12 medverkande kvinnor samt observationer i fältet. Avslutningsvis behandlar metodkapitlet undersökningens validitet och reliabilitet.

Det fjärde kapitlet utgör avhandlingens empiriska del. Kapitlet inleds med en beskrivning av den Dominikanska Republiken, av mikrokreditsläget inom landet och av de två samarbetsorganisationerna. Därefter presenteras de medverkande kvinnorna och deras uppfattning av mikrokrediternas inverkan på deras liv. Under intervjuerna med kvinnorna var det fyra huvudsakliga förändringar som togs upp som en följd av mikrokrediterna. Dessa förändringar presenteras under varsitt underkapitel. Den empiriska delen avslutas med en kritisk diskussion kring mikrokrediternas inverkan på de dominikanska kvinnornas självbestämmande makt.

Det femte och sista kapitlet presenterar en avslutande diskussion kring undersökningen och dess resultat. Den presenterar avhandlingens slutsatser, redogör för dess kontribution, reflekterar kritiskt över vad som skulle ha kunnat göras bättre och analyserar undersökningens validitet och reliabilitet. Avslutningsvis ges förslag till fortsatt forskning.

2. Mikrokrediter som ett verktyg för självbestämmande makt för kvinnor i utvecklingsländer

Begreppet självbestämmande makt är relativt nytt inom utvecklingssammanhang och det teoretiska kapitlet inleds därmed med en beskrivning av hur kvinnor historiskt behandlats i utvecklingsdiskursen. Kapitlet strävar efter att öka förståelse för vilken kontext begreppet självbestämmande makt har utvecklats i och för behovet av ett begrepp som riktar sig till utvecklingsländernas situation. Det går sedan över till att behandla vad självbestämmande makt innebär och på vilket sätt det är användbart vid studiet av kvinnor i utvecklingsländer. Därefter behandlas mikrokrediter, och speciellt hur mikrokrediter kan inverka på kvinnors självbestämmande makt. Slutligen förs en kritisk diskussion kring självbestämmande makt och mikrokrediter för kvinnor i utvecklingsländer.

2.1. Utveckling ur ett genusperspektiv

Även om kvinnor utgör ungefär hälften av världens arbetande befolkning och utför i stort sett 67 procent av världens arbete tjänar de endast 10 procent av världens löner och äger endast en procent av dess tillgångar. Arbetet som kvinnor utträttar liknar det arbete som männen utför men ändå är fattigdom en tyngre börda för kvinnor inom hushållet. Deras arbete förblir osynligt, obetalt och oberäknat inom studier om ekonomisk utveckling. (Fernando 2006a) Kvinnor i utvecklingsländer arbetar i genomsnitt längre dagar än män. De tjänar i genomsnitt mindre än män och har färre resurser samt sämre tillgång till arbete och produktionsresurser, såsom land, kapital och teknologi. Därtill är kvinnorna huvudsakligen ansvariga för hushållsarbetet och barnskötsel. (Connelly, Li, MacDonald & Parpart 2000) Man har till och med gått så långt som att tala om en feminisering av fattigdom med speciell fokus på tre dimensioner: expanderingen av kvinnostyrda hushåll, de ihållande ojämlikheterna mot kvinnor och flickor inom hushållet samt utförandet av neoliberala ekonomiska metoder med fokus på män runtom världen (Moghadam 2005).

De främsta orsakerna för att investera i kvinnor inom utvecklingsagendan är för det första att kvinnor är överrepresenterade bland de fattiga och för det andra att kvinnofattigdomen har ökat med snabbare takt än fattigdomen bland män. En tredje avgörande faktor är att allt fler hushåll har blivit kvinnostyrda och att de fattigaste hushållen med större sannolikhet är styrda av en kvinna än av en man. (Razavi 1997) Mot denna grund följer här en historisk översikt av hur man integrerat kvinnofrågor i den dominerande utvecklingsdiskursen. Denna redogörelse är viktig för att öka förståelse för behovet av alternativa tillvägagångssätt.

2.1.1. Historisk överblick över kvinnoperspektiv inom utvecklingsfrågor

Under 1930-talet utvecklades moderniseringsteorin på initiativ av kolonialstyrare och ekonomer och teorin vann terräng speciellt under efterkrigs- och efterkolonialismperioden. Man ville främja utveckling i de nya självständiga nationerna och planerade därmed strategier som skulle modernisera de mindre utvecklade länderna runtom jorden och göra dem mer lika den västerländska industrialiserade delen av världen. Moderniseringsteorin är nära sammanbunden med neoklassiska ekonomiska teorier, med fokus på den fria marknaden och rationellt val. Framgång mäts i BNP, inkomstnivå, arbete, utbildningsnivå och industriell struktur. Den främsta utmaningen är att uppnå hållbar tillväxt medan traditionella kulturer ofta ses som hinder för detta. Grundidén är att utveckling är en lineär, naturlig process som leder samhället från den traditionella sociala och ekonomiska situationen mot en västerländsk ekonomi. Man antar att utveckling kommer att gynna alla samhällsmedlemmar, att tillgång till kapital och marknader förbättrar förhållandena, att makroekonomiska förfaringssätt är genusneutrala och att modern teknologi är överlägsen traditionell ekonomi. Moderniseringsteorin har varit dominerande bland de största internationella finansiella institutionerna, såsom Världsbanken och Internationella Valutafonden. (Connelly et al. 2000) Att modernisera de fattiga länderna sågs främst som ett logistiskt problem gällande hur man skulle gå till väga och hur snabbt det kunde uppnås. Ifall man överhuvudtaget tog utvecklingsländernas kvinnor i beaktande så var det i och med att de ansågs vara ett hinder för moderniseringen och utvecklingen. Följaktligen ignorerades kvinnor i utvecklingsteorierna och förfarandesätten under de två första decennierna efter koloniseringsperioden, dvs. 1950- och 1960-talet. Utvecklingsteorierna skapades under antagandet att det endast var män som utförde produktivt arbete. (Parpart 1995)

I slutet av 1960-talet insåg en del ekonomer att utvecklingsländerna inte utvecklats som väntat och man började bekymra sig för kvinnornas underordnade situation. Ester Boserups klassiska studie *Woman's Role in Economic Development* publicerades år 1970 och visade att utvecklingsagendan i flera fall hade förvärrat u-landskvinnors ekonomiska situation och möjligheter istället för att förbättra deras liv som väntat. Enligt Boserup kunde u-länderna utvecklas först då man började ta hänsyn till kvinnans roll i den ekonomiska utvecklingen. (Parpart 1995) Boserups studie introducerade därmed kvinnorna i utvecklingsagendan och ändrade deras status från att vara välståndsmottagare till att bli aktiva deltagare i utvecklingsprocessen (Fernando 2006b). Sedan det blev känt att kvinnors bidrag till ekonomiska och sociala processer är av betydelse för den internationella utvecklingen har de flesta utvecklingsaktörer börjat understöda åtminstone några program som ger extra vikt åt kvinnors behov och bidrag. En stor del av dessa ansträngningar har utvecklats inom det så kallade Women in Development (WID) ramverket. (Rathgeber 2005) WID präglas av ett liberalfeministiskt perspektiv och dess mål är att integrera kvinnor i de manliga maktstrukturerna genom bättre tillgång till utbildning, arbete och materiella fördelar såsom mark och kapital. I och med att fattigdom och överbefolkning sågs som allt mer kritiska problem i utvecklingsländerna fick WID stöd från flera akademiker som började ändra ställning och ta de fattigas grundbehov i beaktande. Eftersom kvinnorna var oproportionerligt representerade bland fattiga och dessutom hade en stor roll i befolkningskontrollen blev de en central del av utvecklingsagendan. Som ett bevis på detta deklarerade Förenta Nationerna 1976 till 1985 som decenniet för kvinnors avancemang, vilket invigdes med ett toppmöte i Mexico City. (Parpart 1995)

WID perspektivet kritiserades dock bland annat för att vara kapitalistiskt, manscentrerat och oförmöget att ta helheter i beaktande medan aktivister runt jorden började kräva mer småskaliga, kvinnocentrerade projekt för att undvika mansdominans. WAD (Women and Development) perspektivet utvecklades i slutet av 1970-talet och fick stöd främst bland icke-statliga organisationer. WAD ansågs reflektera kvinnors verkliga behov inom utvecklingsprocessen istället för att basera sig på antaganden om kvinnor. (Halfon 2007) Även om WID och WAD hade olika perspektiv på hur kvinnor bör integreras i utvecklingen accepterade båda inriktningarna idén om att utveckling för kvinnor i u-länder innebär en modernisering. Både dominerande och alternativa utvecklingsteorier har överlag antagit att västerländsk expertis har svaren till utvecklingsländernas problem. (Parpart 1995) De två

perspektiven kritiserades båda för att inte ta strukturella ojämlikheter och maktrelationer i beaktande (Cornwall 2003).

Under 1980-talet blev diskussionen om kvinnor och utveckling mer nyanserad i och med introduceringen av begreppet genus, dvs. socialt kön. Man insåg att integrationen av kvinnor i utvecklingsfrågor inte kunde uppnås åtskilt från en förståelse för och beaktande av deras roller som döttrar, mödrar, hustrun och individer med förväntningar och mål utöver den ekonomiska världen. (Rathgeber 2005) Eftersom genusrelationer varierar både geografiskt och över tid bör de alltid tas i beaktande inom ett specifikt sammanhang (Mosedale 2003). Feministiska forskare anklagade västerländska akademiker för att systematiskt ha ignorerat kvinnors egna upplevelser inom sina teorier, koncept och undersökningsmetoder. De ansåg att den akademiska litteraturen hittills grundat sig på antaganden om mäns och kvinnors förmågor, könsfördelningen i arbete och kvinnors plats i dagens samhälle samt att dessa antaganden legat till grund för forskning i både industrialiserade och mindre utvecklade länder. (Reddock 2000)

Det tredje perspektivet, Gender and Development (GAD), introducerades som ett alternativ till WID och har sin fokus på genus snarare än kön, och speciellt på den sociala konstruktionen av genusroller och relationer (Parpart 1995). Perspektivet strävar efter att ta alla aspekter i kvinnors liv i beaktande medan begrepp såsom makt och dominans anses centrala för att trotsa de strukturer och antaganden som vidmakthåller genushierarkierna (Visvanathan 1997). Genusrelationer ses som avgörande för kvinnors position i samhället och anses vara ett socialt konstruerat beteendemönster, vilket kan förändras om så önskas (Connelly et al 2000). GAD har vunnit popularitet inom den akademiska världen även om flera stora donationsagenter varit skeptiska till den sociala förändring som ramverket kräver (Parpart 1995). GAD satte fokus på faktorer som tidigare inte uppmärksammats speciellt mycket inom utvecklingsagendan. Traditionellt hade utveckling förknippats främst med produktion och ekonomiska förändringar medan GAD uppmärksammade sambandet mellan kvinnors reproduktiva arbete och den formella produktiva ekonomin. Det introducerades som ett kritiskt ramverk och visade hur kvinnor genom tiden marginaliserats inom utvecklingsteorierna. Utgående från GAD framträdde även en betoning på självbestämmande makt för kvinnor. Konceptet självbestämmande makt har utvecklats utifrån alternativa rörelser med kritiska synpunkter gällande kvinnors roll i utvecklingsprogram och med fokus på att bryta existerande maktrelationer. (Halfon 2007)

Även om det idag finns nya perspektiv gällande kvinnor i utvecklingsfrågor använder sig flera av de stora internationella institutionerna, såsom Världsbanken, fortfarande av det ursprungliga WID - ramverket. Världsbanken fokuserar på att öka kvinnors ekonomiska produktivitet, att investera i humant kapital, och att förbättra kvinnors tillgång till produktiva resurser och arbetsmarknaden men tar sällan maktrelationer mellan kvinnor och män i beaktande. (Barriteau 2000) Även om Världsbankens syn på utveckling än idag är dominerande så har den kritiserats hårt för att inte ta ländernas egna specifika förhållanden i beaktande och man har erkänt att dessa program i flera fall leder till försämrad livskvalitet för de fattiga. (Reddock 2000) Utvecklingsstrategierna har även varit starkt fokuserade på att se de fattiga som aktiva aktörer istället för att uppfatta dem som passiva biståndsmottagare. Bland annat Prahalad (2005) har presenterat en teori om hur den s.k. Bottom of the Pyramid, det vill säga de fyra miljoner människor som lever på under två dollar i dagen, skall kunna integreras i världsmarknaden. Enligt Prahalad bör regeringar, företag och icke-statliga organisationer både börja se de fattiga som kreativa entreprenörer och inse deras potential som konsumenter.

Mikrokrediter blev populära redan under 1980- och 90-talet, då utvecklingsländerna var i full gång med att förverkliga neoliberala ekonomiska reformer såsom strukturell reglering, marknadsliberalisering och stabiliseringsprogram. Statens roll ansågs främst vara att underlätta ekonomisk tillväxt medan utveckling framförallt uppfattades som privata företags och tredje sektorns uppgift. Internationella Valutafonden och Världsbanken beviljade lån åt utvecklingsländer med skuldproblem för att dessa skulle kunna stabilisera sin ekonomi på villkor att de implementerade särskilda finans- och valutaprogram, såsom t.ex. valutadevalvering, marknadsliberalisering och minskning av budgetunderskott. Mikrokrediter erbjöd i denna tid en lovande situation för både social och ekonomisk utveckling i och med att de uppfattade fattiga som handlingskraftiga aktörer. (Reddock 2000) Samtidigt introducerades begreppet självbestämmande makt som ett resultat av kritiken och diskussioner presenterade av kvinnorörelser runtom i världen, speciellt av feminister i utvecklingsländer. (Batliwala 1994) Mikrokrediterna verkade vara en utvecklingsstrategi som tog flera aktörers intressen i beaktande och på det sättet förenade både feminister och neoliberala institutioner. De ansågs visa lovande potential för att kunna svara på multipla utvecklingskrav utan att hota kapitalets intressen. (Fernando 2006b)

2.2. Självbestämmande makt för kvinnor i utvecklingsländer

Definitionerna av begreppet självbestämmande makt är mycket varierande och kontextberoende. Enligt Malhotra, Schuler och Boender (2002) strävar feministiska studier ofta efter att öka kvinnors och kvinnoorganisationers självbestämmande makt även om de varierar i hur de säger sig definiera och identifiera begreppet. Dragningskraften som självbestämmande makt har som ett koncept är främst att det är användbart både ekonomiskt, politiskt och socialt (Lairap-Founderson 2002). En stor del av litteraturen om självbestämmande makt riktar sig dock inte in på kvinnor överhuvudtaget utan använder istället begreppet i till exempel organisationsanalyser. Detta avsnitt börjar därmed med att redogöra för vad denna avhandling kommer att syfta på med begreppet självbestämmande makt för kvinnor i utvecklingsländer.

2.2.1. Beskrivning av begreppet

Kvinnors självbestämmande makt innebär en förmåga att göra strategiska livsval inom en kontext där de tidigare förnekats denna förmåga.

(Kabeer 2001, s.435, min övers.)

Otydligheten gällande betydelsen av självbestämmande makt har långt att göra med olika uppfattningar av makt i sig. Flera utvecklingsaktörer definierar självbestämmande makt i bemärkelsen att ha makt över någon, vilket innebär att kvinnor skulle vinna makt på männens bekostnad. Detta synsätt är en form av WID i och med att det godkänner de sociala strukturerna utan att eftersträva förändring av dem. För en större fokus på genus är det dock viktigt att uppfatta självbestämmande makt som en makt som kommer inifrån, med början i kvinnornas självuppfattning. Med denna maktuppfattning som grund är självbestämmande makt både en process och ett mål i sig, och det var denna uppfattning som begreppet ursprungligen utvecklades ur. (Sharp, Briggs, Yacoub & Hamed 2003)

Självbestämmande makt handlar främst om personlig verksamhet, om att själv kunna kontrollera sin situation och ha kontroll över resurser (Malhotra et al. 2002). Självbestämmande makt gör det möjligt för en individ att få inblick i och skapa medvetenhet om vad i den rådande situationen som är ogynnsamt, vad som skulle vara en bättre situation och vad personen kan göra för att förändra situationen. Processen kan involvera en förändring i uppfattningen om en själv, om omgivningen och om förhållandet mellan en själv och sin omgivning. Självbestämmande makt innebär att man blir medveten om de val man har och tack vare denna medvetenhet skaffar sig själv inflytande och förhandlingsförmåga. Även om det är personen själv som går igenom denna process kan den få hjälp av en utomstående part. Då man har möjligheten att göra val kan man välja att inte följa påtryckningar och krav från en starkare part och man kan ifrågasätta och förhandla med den andra parten för att förändra situationen och göra den mer acceptabel. (Lazo 1997) Enligt Kabeer (2001) är dessutom förmågan att själv definiera sina intressen och möjligheter inte tillräckligt för självbestämmande makt utan man bör även kunna gå ett steg längre genom att så att säga tänka utanför systemet och utmana status quo.

Att öka sin självbestämmande makt kan möjligtvis förväxlas med andra begrepp såsom exempelvis självständighet men enligt Malhotra et al. (2002) finns det två utmärkande drag som skiljer självbestämmande makt från andra närliggande koncept. För det första är ökandet av självbestämmande makt en process, eller en förändring, från ett tillstånd med bristfällig makt till ett tillstånd med förhöjd makt. Inga av de andra närliggande koncepten betonar tydligt framsteg från ett tillstånd till ett annat. För det andra betonar självbestämmande makt mänskliga handlingar och möjligheter, från en individs egen synvinkel. Kvinnorna måste med andra ord själva vara aktörer i förändringsprocessen. En förbättring i jämställdheten mellan kvinnor och män som inte involverar kvinnor som aktörer kan därmed inte anses vara ett tecken på självbestämmande makt. Detta innebär dock inte att självbestämmande makt endast är på kvinnans eget ansvar eller att all förbättring av kvinnors position måste vara frambringad av dem själva. Även lokala, nationella och internationella institutioner bör arbeta för ekonomisk, social och politisk involvering av missgynnade människor. (Malhotra et al. 2002)

I sista hand innebär självbestämmande makt en politisk process för att öka medvetenheten bland de maktavande gällande kvinnor och skapa tryck om behovet av social förändring. Det

innebär en förändring i de processer och strukturer som uppehåller kvinnornas underordnade position. Strategier för att öka kvinnors självbestämmande makt kan inte skapas utanför den historiska kontext som från första början gjorde dem maktlösa och de kan inte heller behandlas skilt från aktuella processer. Ökad självbestämmande makt innebär både en individuell och en kollektiv förändring och i flera situationer leder den ena till den andra. Självbestämmande makt handlar inte bara om hur kvinnor skall uppnå makt utan även om hur de som har makt skall dela med sig av den. (Young 1997) Traditionellt har staten tytt kvinnors behov enligt vad som passat dess egna preferenser, vilket inneburit att kvinnor varit tvungna att fungera som sina egna sakkörare och själva ta itu med de problem och situationer som påverkar dem. Självbestämmande makt började som begrepp användas inom kvinnorörelser från och med mitten av 1970-talet och internationellt i och med publiceringen av Sen och Grown's bok *Development, Crisis, and Alternative Visions: Third World Women's Perspectives* (1985), som utarbetades för Nairobi Konferensen 1985, i slutet av FN:s decennium för kvinnor. (Stromquist 1997)

Självbestämmande makt har karakteriserats som en flerfaldig process som kan förstås på tre olika nivåer: individuell, institutionell och strukturell nivå. Den individuella nivån berör individers och grupperns självuppfattning, medvetande och färdigheter. Den institutionella nivån innebär kvinnors samarbetskickligheter och berör regler och relationer inom både mellanmänskliga, sociala, ekonomiska och politiska aspekter av livet. Den strukturella nivån handlar om makt och resurser och hur de är fördelade i samhället i stort samt om hur kvinnor kan sträva efter att uppnå förändringar i samhället gällande genuskonstruktionen. För att förändringsprocesser ska leda till ökad självbestämmande makt måste förändring ske på alla dessa tre nivåer, från den individuella till den strukturella nivån. (Datta & Kornberg 2002)

Självbestämmande makt kan undersökas som både en process och ett resultat. Som en process riktar sig begreppet till den politik och de utvecklingsstrategier som under årtionden påverkat kvinnor i utvecklingsländer. Det erbjuder feminister, aktivister och icke-statliga organisationer ett ramverk för att förstå sociala förhållanden (såsom genus och jämställdhet) samt ekonomiska och sociala processers inverkan. Målet med ökad självbestämmande makt bland kvinnor är att ifrågasätta patriarkaliska ideologier (manlig dominans och kvinnans underordning), att förändra de strukturer och institutioner som förstärker och vidmakthåller genuskonstruktion och social ojämlikhet, samt att möjliggöra tillgång till och kontroll över

både materiella och informella resurser för kvinnor. (Datta & Kornberg 2002) Konceptet självbestämmande makt tillåter studier att kritiskt granska genussystem, socioekonomiska strukturer och ojämlika maktrelationer mellan män och kvinnor inom hushållet, samfundet och samhället i helhet. Konceptet är speciellt användbart inom vardagssituationer och bör därför även analyseras ur kvinnornas vardagliga upplevelser. (Aladuwaka 2003)

Bland de stora institutionerna baseras främjandet av självbestämmande makt bland kvinnor som ett utvecklingsmål på ett tvådelat argument. För det första är social rättvisa en viktig aspekt av mänsklig välfärd och för det andra är ökad självbestämmande makt för kvinnor ett medel för att uppnå andra mål. (Malhotra, Schuler & Boender 2002) Världsbanken definierar självbestämmande makt som *öen individs eller grups kapacitet att göra val och att kunna omvandla dessa val till önskvärda handlingar eller resultatö* (Alsop & Heinsohn 2005, s.5, min övers.). Banken erkände självbestämmande makt som ett koncept för första gången då den nämnde självbestämmande makt som en av tre nödvändiga pelare för att uppnå fattigdomsminskning i sin World Development Report 2000/2001 (Världsbanken 2000). Idag använder både Världsbanken och andra dominerande internationella institutioner flitigt konceptet i sina undersökningar och projekt (Alsop & Heinsohn 2005).

2.2.2. Att öka självbestämmande makt

Att öka sin självbestämmande makt är en process som innebär en förändring i maktfördelningen, både inom mänskliga relationer och inom samhällets institutioner (Stromquist 1997). Enligt Kabeer (1999) innebär makt en förmåga att kunna ta beslut, och att inte ha makt innebär därmed att bli förnekad beslut gällande sitt eget liv. Att öka sin självbestämmande makt innebär en förändringsprocess i ens förmåga att fatta beslut och denna process kan studeras i tre dimensioner: genom resurser (tillgång till materiella såväl som humana och sociala resurser som ökar ens förmåga till beslutsfattande), verkan (att kunna definiera sina egna mål och agera enligt dem, genom till exempel förhandling) och utförande (positivt eller negativt resultat i välbefinnande). Resurser formar de omständigheter inom vilka en kvinna gör sina val medan verkan är den mest centrala komponenten inom största delen av studier om självbestämmande makt. Bland annat Amartya Sen (1999) har gett stort

värde åt de individuella val och verkan som större friheter leder till och hans teori om utveckling som en utvidgning av valmöjligheter har mycket gemensamt med konceptet självbestämmande makt.

Resurser (förutsättningar)	Verkan (process)	Utförande (resultat)
--------------------------------------	----------------------------	--------------------------------

Figur 1. Komponenter i självbestämmande makt (Kabeer 1999, s.437, min övers.)

Enligt Stromquist (1997) bör en fullständig definition av ökandet av självbestämmande makt innehålla kognitiva, psykologiska, politiska och ekonomiska komponenter. Den kognitiva komponenten hänvisar till kvinnors förståelse för sina egna villkor gällande sin underordning och följderna av dessa villkor på både mikro- och makronivå inom samhället. Det innebär en förståelse för sig själv samt för behovet av att fatta beslut som kan strida emot kulturella och samhällsliga förväntningar, och en förståelse för beteendemönster som skapar ömsesidigt beroende och självständighet inom familjen och i samhället överlag. Den psykologiska komponenten hänvisar till att kvinnor börjar agera på både personlig och samhällslig nivå för att förbättra sina omständigheter samt till att de börjar tro på att de kan lyckas i sina ansträngningar för förändring. Den ekonomiska komponenten innebär att kvinnor lyckas engagera sig i en produktiv verksamhet som ger dem finansiell självständighet i någon mån. Den politiska komponenten för självständig makt innebär förmågan att politiskt och socialt kunna analysera sin omgivning och kunna organisera och mobilisera social förändring.

Enligt Mayoux (2002) har de program som strävar efter att öka kvinnors självbestämmande makt fem underliggande dimensioner. För det första bör kvinnors jämlika tillgång till finansiella resurser ses som en mänsklig rättighet och som en central del av ramverket. För det andra bör man inom fattighedsfrågor ha tydliga strategier för genusangelägenheter och ojämlika maktförhållanden inom hushåll och samhällen samt tydliga strategier för de mest missgynnade kvinnorna. För det tredje bör fokuset riktas från kvinnor till genus i och med att ökad självbestämmande makt för kvinnor innebär inte bara strategier för kvinnor utan även

strategier för män. För det fjärde bör målet gällande ökad självbestämmande makt synas i varje steg av programmet. Slutligen bör varje del av strategin vara integrerad och sammanlänkad med de andra delarna, på så sätt att reproduktivt arbete, social välfärd och självbestämmande makt alla är en central del av till exempel ekonomiska interventioner.

Batliwala (1994) poängterar att en ökning av kvinnors självbestämmande makt måste innebära en ny uppfattning för begreppet makt. Makt upplevs ofta som något hierarkiskt, förtryckande och mansdominerande men målet för ökad självbestämmande makt är inte att kvinnorna skall ta makten och använda den för att utnyttja män. Snarare bör självbestämmande makt innebära att demokratiskt dela makten och skapa nya mekanismer för kollektivt ansvar och beslutsfattande. För att utmana sin underordnade ställning bör kvinnorna först förstå på vilket sätt den manliga dominansen påverkar deras liv och vidmakthåller förtrycket. Strategier för ökad självbestämmande makt bör ta kvinnornas egna förutsättningar i beaktande och inrikta sig på både deras praktiska och strategiska behov.

2.2.3. Mått på självbestämmande makt

Eftersom det inte finns någon konsensus om exakt hur begreppet självbestämmande makt bör definieras och begreppet dessutom ändras med tiden är det inte lika lätt att mäta det som mer statiska koncept. I och med detta har varken Världsbanken, icke-statliga organisationer eller forskare kunnat komma överens om hur förändringar i självbestämmande makt bör mätas och man har snarare satsat på att ställa upp riktlinjer. (Malhotra et al. 2002)

Enligt Kabeer (1999) är det nödvändigt att ta de tre dimensionerna resurser, verkan och utförande i beaktande vid analysering av självbestämmande makt. Resurser och verkan hänvisar båda till förmåga: människors möjlighet att leva det liv de vill leva. Resurser innebär dock mer än enbart tillgång och bör därmed definieras på ett sätt som tar den mänskliga verksamhetens potential i fullt beaktande. Verkan handlar främst om möjligheten att fatta beslut och vilka slags beslut som fungerar som indikatorer är därmed av stor betydelse. Det handlar inte endast om observerbara handlingar utan innebär även handlingarnas betydelse, motivation och avsikt. Verkan beskrivs ofta som beslutsfattande inom den akademiska

forskningen men kan uttrycka sig på många andra sätt, till exempel som förhandlande, manipulering och motstånd. Att mäta utförande är dock mer komplicerat än resurser och verkan eftersom man vid analys av självbestämmande makt är intresserad av möjliga ojämlikheter i människors förmåga till beslutsfattande snarare än olikheter i de beslut de fattar. Bristande likformighet i utförande kan inte automatiskt tolkas som bevis på ojämlikhet eftersom det är högst osannolikt att alla samhällsmedlemmar värderar olika levnadssätt som lika värdefulla. Ett annat problem relaterat till utförande ligger i att sambandet mellan beslutsfattande och självbestämmande makt kan anses positivt så länge besluten bidrar till ökad välfärd för dem som fattar besluten. I de fall då kvinnor internaliserat sin sociala status som underordnade personer (och till exempel försöker tillfredsställa sin mans behov istället för sina egna) kan konsekvenserna bli skadliga för deras eget välbefinnande. (Kabeer 1999)

Enligt Malhotra et al. (2002) poängterar flera studier av självbestämmande makt vikten av att ta lokala förhållanden i beaktande vid undersökningen. Genus kan inom utvecklingsfrågor inte förstås utan att förstå de sociokulturella, ekonomiska och politiska kontexter som utvecklingen formas inom. Självbestämmande makt har betydelse endast inom dessa specifika sammanhang. Genusojämlikhetens lokala strukturer upplevs vanligen som onaturliga och kan därför uppfattas som orubbliga av aktörer inom specifika sociala miljöer. Då kvinnor internaliserar sin underordnade ställning och upplever sig själva som personer av lägre värde försvagas deras uppfattning om sina egna rättigheter. De kan föga sig till nedvärderande behandling av dem och göra val som kvarhåller deras underordnade position. En av de största utmaningarna med att mäta självbestämmande makt är att olika beteendemönster och attribut som i en situation innebär självbestämmande makt ofta har andra betydelser i andra sammanhang. Undersökningar som använder sig av samma indikatorer för olika kulturer kan vara användbara för bland annat internationella jämförelser gällande till exempel kvinnors status men deras lämplighet för mätande av självbestämmande makt kan ifrågasättas. Inom internationella handlingsprogram jämför man ofta utförande, såsom till exempel politiskt deltagande och ekonomisk säkerhet, med självbestämmande makt då det främst borde mätas som ett resultat av ökad självbestämmande makt. Vissa indikatorer på självbestämmande makt kan appliceras i flera olika sammanhang men det uppstår alltid situationer då en särskild indikator inte innebär självbestämmande makt. En möjlighet att bättre möta kontextolikheter är att använda ett konceptuellt ramverk för mätandet av självbestämmande makt men att tillåta flexibilitet inom specifika indikatorer. (Malhotra et al. 2002)

Tabell 1. Allmänt använda dimensioner för självbestämmande makt och potentiell verksamhet i hushållet, samhället, och bredare arenor.

Dimension	Hushåll	Samhälle	Bredare Arenor
Ekonomisk	Kvinnors kontroll över inkomst; relativt bidrag till familjekassan; tillgång till och kontroll över familjeresurser	Kvinnors tillgång till arbete; ägande av tillgångar och mark; tillgång till krediter; engagemang och/eller representation i lokala handelsföreningar; tillgång till marknader	Kvinnors representation i välbetalda yrken; kvinnliga vd:n; representation av kvinnors ekonomiska intressen i makroekonomiska förfaringssätt, stats- och förbundsbudgeter
Sociokulturell	Kvinnors frihet gällande rörelse; avsaknad av diskriminering mot döttrar; åtagande till att utbilda döttrar	Kvinnors synlighet och tillgång till sociala utrymmen; tillgång till moderna transportmedel; deltagande i grupper och sociala nätverk utanför familjen; skifte i patriarkala normer; symbolisk representation av kvinnor i myter och ritualer	Kvinnors läskunnighet och tillgång till ett brett omfång av utbildningsmöjligheter; positiva mediebilder av kvinnor; deras roller och bidrag
Familj/ personlig	Deltagande i beslutsfattande i hemmet; kontroll över sexuella relationer; förmåga att kunna fatta beslut gällande barnhavande, använda preventivmedel, ha tillgång till abort; kontroll över val av make och giftermål; frihet från familjevåld	Mer självständighet för kvinnor i och med skifte i äktenskaps- och släktskapssystem (t.ex. senare äktenskap, eget val av make, minskning i användandet av hemgift, acceptering av skilsmässa); lokala kampanjer mot familjevåld	Regionala/nationella trender i äktenskapstiming; möjlighet till skilsmässa; politiskt, lagligt, religiöst stöd för sådana skiften; system som förenklar tillgången till preventivmedel, säker abort, reproduktiva hälsotjänster
Laglig	Insikt om lagliga rättigheter; stöd i hemmet för att utöva rättigheter	Samhällelig rörlighet för rättigheter; kampanjer för medvetande om rättigheterna; effektivt lokalt genomdrivande av lagliga rättigheter	Lagar som understöder kvinnorrättigheter; tillgång till resurser och möjligheter; förespråkande av rätter och lagstiftning; användning av rättsliga system för att återställa rättskränkningar
Politisk	Insikt om politiska system och tillgång till dem; stöd i hemmet för politiskt engagemang; att använda sin rösträtt	Kvinnors medverkande eller rörlighet i de lokala politiska systemen/kampanjerna; stöd för specifika kandidater eller lagstiftning; representation i lokala ledningsorgan	Kvinnors representation i regionala och nationella ledningsorgan; styrka som en röstningsgrupp; kvinnointressens representation i effektiva påtrycknings- och intressegrupper
Psykologisk	Självförtroende, psykologiskt välmående	Kollektiv medvetenhet om orättvisor: rörelsepotential	Kvinnors upplevelse av medräknande och berättigande; systematiskt acceptering av kvinnors medräknande och berättigande

Malhotra, Schuler & Boender (2002), s. 13, min övers.

Malhotra et al. (2002) har granskat de kändaste undersökningarna utförda om kvinnors självbestämmande makt och kommit fram till att de mest använda indikatorerna på individuell

självbestämmande makt är beslutsfattande i hemmet, tillgång till eller kontroll över resurser samt rörlighet eller frihet att röra sig som man vill. Andra mindre använda mått på självbestämmande makt är bland annat ekonomiskt bidrag till hushållet, uppdelning av det husliga arbetet, respekt inom hushållet och deltagande i det offentliga utrymmet. För mer kollektiva studier är de vanligaste indikatorerna kvinnornas roll i arbetsmarknaden, utbildning, äktenskapssystem, sociala normer, hälsa samt politiska och lagliga faktorer såsom till exempel kvinnorättigheter. En sammanfattning av de vanligen använda måtten på självbestämmande makt presenteras i Tabell 1.

2.3. Mikrokrediter och självbestämmande makt

För att öka förståelse för hur mikrokrediter kan användas som ett verktyg för ökad självbestämmande makt för kvinnor i utvecklingsländer inleds detta kapitel med en förklaring av vad mikrokrediter innebär och hur de i praktiken fungerar. Efter det presenteras teorier om på vilka grunder mikrokrediter kan anses leda till ökad självbestämmande makt och vad tidigare studier kommit till för slutsatser gällande deras inverkan på kvinnors självbestämmande makt.

2.3.1. Mikrokrediter i praktiken

Mikrokrediter innebär små lån, oftast på mindre än 150, till rimliga räntenivåer vilket gör det möjligt för fattiga, främst kvinnor, att övergå från små inledande inkomstgenererande aktiviteter till små mikroföretag, såsom till exempel en butik eller frisörsalong (Microcredit Summit 2008). Man började experimentera med mikrokrediter på 1970-talet i Bangladesh och Brasilien medan även andra länder började erbjuda fattiga mikrokrediter under 1980-talet (Microfinance Gateway 2008). Idag anses mikrokrediter allmänt vara en av de mest effektiva, hållbara och flexibla strategierna för fattigdomsminskning i och med att de kan implementeras i den stora skala nödvändig för att möta världens fattigas brådskande kreditbehov. (Grameen

Foundation 2008a) Mikrokreditprogram runt jorden har visat att fattiga ofta uppnår till och med bättre återbetalningsnivåer än sedvanliga lånetagare. En av de främsta orsakerna till detta är att de flesta mikrokreditmodellerna använder sig av grupputlåning, vilket innebär att flera lånetagare tillsammans bildar en lånegrupp och sedan är gemensamt ansvariga för återbetalningen av alla de lån som gruppen tar emot. (Microcredit Summit 2008)

Istället för att använda sig av traditionell fysisk och finansiell säkerhet för lån bygger dessa institutioner på socialt kapital, där lånetagarnas rykte samt nätverken de tillhör fungerar som säkerhet (van Bastelaer 2000). Tekniken gällande grupplånande baserar sig på antagandet att fattiga representerar en mycket lägre kreditrisk än den formella finanssektorn i allmänhet antar och att man, under vissa omständigheter, kan lita på att de betalar tillbaka små lån. Man använder sig av en utlåningsmetod baserad på traditionell och personlig interaktion mellan lånetagarna, som alla gemensamt är ansvariga för återbetalningen av lånen. (van Bastelaer 2000) Enligt Rankin (2002) leder det sociala kapitalet inom solidaritetsgrupperna till att lånetagarna motiveras att återbetala sina lån och att de känner en viss press eftersom andra är beroende av deras återbetalning. Grupplån anses dessutom ha större sannolikhet att öka kvinnors självbestämmande makt än individuellt lånande (Mayoux 2003).

I allmänhet talar man om Grameen modellen, efter Grameen Bank i Bangladesh, som år 2006 tillsammans med sin grundare Muhammad Yunus tog emot Nobels fredspris för sin lyckade mikrofinansieringsverksamhet. Denna modell bygger på grupplån och involverar även flera stödfunktioner i mikrokreditsprogrammet. Om en kund är sjuk hjälper till exempel de andra gruppmedlemmarna henne i affärsverksamheten tills hon frisknat till. Detta bidrar starkt till de höga återbetalningsnivåerna, oftast på mellan 95 och 98 procent. En annan viktig del av mikrokreditsprogrammen är att kunderna får nya lån så fort återbetalningen är avklarad, vanligtvis efter sex månader. Denna kontinuerliga investering gör programmen ännu mer effektiva. Vanligtvis är mikrokreditsorganisationer dessutom väldigt kundvänliga och åker till kundernas byar för att tillhandahålla och motta återbetalningar, istället för att kräva att kunderna besöker dem. I och med grupplånandet träffas gruppmedlemmarna regelbundet, vilket ger dem möjlighet att diskutera idéer, ge varandra råd och skapa nätverk. (Grameen Foundation 2008b)

Mikrokrediter har blivit en ytterst populär strategi inom internationell utveckling tack vare den påvisade positiva effekt associerad med kvinnliga låntagare, speciellt gällande deras

höjda inkomster (Milgram 2006). Orsaken till att man erbjuder lån främst till kvinnor är enligt Grameen Foundation (2008a) att det är mer troligt att kvinnorna investerar inkomsterna i sin affärsverksamhet och i sina familjer. Då affärsverksamheterna utvidgas och familjerna når över fattigdomsgränsen drar även deras byar och samfund nytta. Flera arbetsmöjligheter skapas, kunskap sprids, medborgerligt deltagande ökar och kvinnor erkänns som värdefulla medlemmar i sina familjer och samfund. (Grameen Foundation 2008a) Kvinnor anses dessutom ha högre återbetalningsnivåer än män vilket leder till högre programeffektivitet (Milgram 2006).

2.3.2. Mikrokrediter som ett verktyg för självbestämmande makt

Även om det huvudsakliga målet med mikrokrediter från början var att öka fattiga kvinnors inkomster har man alltid antagit att de även leder till ökad självbestämmande makt i bredare bemärkelse. För det första anses kvinnors bidrag till hushållskassan ge dem mer makt inom hemmet eftersom pengainkomster i allmänhet värderas högre än det traditionella hushållsarbetet. För det andra är kvinnor för att kunna ta lån tvungna att röra sig utanför hemmet trygga väggar och vara i kontakt med människor utanför hushållet. Mer erfarenhet av omvärlden och uppbyggandet av nätverk med andra kvinnor förväntas höja kvinnornas självkänsla och ge dem mer makt inom både hushållet och samhället. (Osmani 2007)

Mikrokreditprogram som strävar efter både fattigdomsminskning och ökad självbestämmande makt har blivit ytterst populära, i och med att de överensstämmer väl med den neoliberal utvecklingsagendan och dess dominerande mål (Sohal 2005). Kvinnor anses kunna höja sin självbestämmande makt genom att få bättre tillgång till sociala och ekonomiska resurser. Deras finansiella beroende har bevisats vara en orsak till deras underordning och bättre tillgång till krediter anses därmed vara en möjlighet för kvinnor att förbättra sina materiella resurser och uppnå ekonomisk stabilitet. (Aladuwaka 2003) Genom att erbjuda kvinnor krediter och därmed ifrågasätta antaganden om att endast män är kapabla att handskas med pengar anser man sig kunna försvaga genushierarkin inom både hushållet och samhället. Att förena genus och fattigdom ses som ett strategiskt tillvägagångssätt för att rikta sig till kvinnors praktiska behov och strategiska genusintressen. (Sohal 2005) Ekonomiskt likställs självbestämmande makt ofta med att kvinnor tar kontroll över resurser i både hemmet och

samhället. I och med deltagandet i mikrokreditsprojekt ses de inte längre som bidragsmottagare utan snarare som aktiva aktörer. (Lairap-Founderson 2002)

Det omfattande engagemanget av kvinnor i mikrokreditsprogram och den ytterst höga återbetalningsnivån har ansetts vara bevis på det positiva sambandet mellan mikrokrediter och ökad självbestämmande makt. Dessa indikatorer förklarar dock inte tillräckligt väl de institutionella processerna genom vilka kvinnor lånar, investerar och uppehåller de höga återbetalningsnivåerna. Inte heller avslöjar de någonting om hur mikrokrediter påverkar genusrelationerna lokalt. (Fernando 2006a) Mayoux (2002) har utvecklat tre olika paradigmer gällande hur olika teoretiska ramverk uppfattar mikrokrediter och deras effekt på kvinnors självbestämmande makt: det feministiska paradigmet för självbestämmande makt, fattigdomsminskningsparadigmet och det finansiella hållbarhetsparadigmet. Dessa paradigmer strävar alla efter någon slags självbestämmande makt även om de baseras på väldigt olika värderingar och prioriterar olika utvecklingsmål. (Mayoux 2002) Ett sammandrag av dessa tre paradigms riktlinjer presenteras i Figur 2 på nästa sida.

För det feministiska paradigmet innebär självbestämmande makt en multidimensionell process som ifrågasätter existerande maktrelationer och ó ojämlikheter på olika sammanlänkade nivåer. Ekonomisk självbestämmande makt anses både påverka och vara beroende av politisk och social självbestämmande makt. Mikrofinansiering ses som en inkörsport för bredare strategier gällande kvinnors ekonomiska och sociopolitiska självbestämmande makt som fokuserar på större genusmedvetenhet. (Mayoux 2002)

Fattigdomsminskningsparadigmet har använts av flera icke-statliga organisationer för att de fattiga genom självhjälp skall kunna bygga upp hållbara livsstilar och samfund. Fattigdomsminskning innebär mer än höjda marknadsinkomster och involverar också ökade förmågor och valmöjligheter samt minskad sårbarhet. Mikrokrediter är ofta en del av ett bredare utvecklingsprogram involverande till exempel hälsovård och förbättrad infrastruktur. Man riktar sig till kvinnor på grund av att de ofta drabbas hårdare av fattigdom och för att de brukar ha större ansvar för välmående inom hushållet. Självbestämmande makt ses som en multidimensionell definition av fattigdomsminskning medan genusfrågor ofta anses vara kulturella och därmed inte något man bör ingripa i. Med hjälp av mikrokrediter anses kvinnor kunna bidra mer till hushållskassan och därmed förbättra både välmående inom familjen och sin egen status och roll i beslutsfattandet i hemmet. (Mayoux 2002)

FEMINISTISKT PARADIGM FÖR SJÄLBESTÄMMANDE MAKT

Underliggande utvecklingsparadigm: strukturalistisk och socialistisk feministisk kritik av kapitalism

Målgrupp: fattiga kvinnor

Orsak till att rikta sig till kvinnor: genusjämlighet och mänskliga rättigheter

Huvudsaklig fokus: mikrofinansiering som en inkörsport för kvinnors ekonomiska, sociala och politiska självbestämmande makt

Huvudsakliga verktyg: genusmedvetenhet och feministorganisation

Huvudsaklig genusfokus: genusmedvetenhet och feministorganisation

Definiering av självbestämmande makt: förändring av maktförhållanden i hela samhället

Definiering av hållbarhet: utveckling av självupprätthållande deltagande kvinnoorganisationer sammanlänkade till en bredare kvinnorörelse för förvandling av genusrelationer

Definiering av deltagande: deltagande som ett mål i sig för att göra det möjligt för kvinnor att själva artikulera sina kollektiva intressen och organisera sig för förändring i genusrelationer

Underliggande antagande: ökande av kvinnors självbestämmande makt kräver fundamentalt skifte i utvecklingsagendan på makronivå såväl som tydligt stöd för kvinnor att utmana genusunderordning på mikronivå

FATTIGDOMSMINSKNINGSPARADIGMEN

Underliggande utvecklingsparadigm: ingripande fattigdomsminskning och samhällsutveckling

Målgrupp: de fattigaste

Orsak till att rikta sig till kvinnor: högre fattigdom bland kvinnor samt kvinnors ansvar för hushållets välmående

Huvudsaklig fokus: mikrofinansiering som en del av ett integrerat program för fattigdoms- och sårbarhetsminskning samt för ökat välmående för de fattigaste hushållen

Huvudsakliga verktyg: små besparingar och låneförsörjning, gruppbyggande för samhällsutveckling, metoder för fattigdomsmålsättningar och/eller för verksamhet på avlägsna platser

Huvudsaklig genusfokus: Att öka kvinnors deltagande i självhjälpsgrupper

Definiering av självbestämmande makt: ökat välmående, samhällsutveckling och självtillräcklighet

Definiering av hållbarhet: upprättandet av lokala deltagande institutioner för långvarig självtillit och självbeslutsamhet bland de fattiga

Definiering av deltagande: deltagande är ett mål i sig, genom att öka förmågor genom rådfrågning i beslutsfattande, gruppformande för samhällsutveckling och utveckling av självägda och självhanterade människors organisationer

Underliggande antagande: kvinnors självbestämmande makt, fattigdomsminskning inom hushållet och samhällsutveckling är alla sammanlänkade medan ökat välmående och gruppformande automatiskt gör det möjligt för kvinnor att öka sin självbestämmande makt

FINANSIELL HÅLLBARHETSPARADIGM

Underliggande utvecklingsparadigm: neoliberal marknadstillväxt

Målgrupp: de företagsamma fattiga

Orsak till att rikta sig till kvinnor: effektivitetsbeaktande på grund av kvinnors höga återbetalningsnivå och deras ekonomiska aktivitets bidrag till ekonomisk tillväxt

Huvudsaklig fokus: att grunda finansiellt hållbara mikrofinansieringsprogram som ökar de fattigas, inklusive kvinnors, tillgång till mikrofinansieringstjänster

Huvudsakliga verktyg: räntenivåer som täcker kostnader, separering av mikrofinansiering från andra interventioner för att separera redovisningen, programutvidgning för att höja ekonomiska skalfördelar, användning av gruppaktiviteter för att sänka på programkostnaderna

Huvudsaklig genusfokus: att tillhandahålla ett ramverk för jämlik tillgång för kvinnor

Definiering av självbestämmande makt: ekonomisk självbestämmande makt, utvidgning av individuella val samt möjlighet till självtillit

Definiering av hållbarhet: finansiell hållbarhet för programmen

Definiering av deltagande: deltagande för att öka effektiviteten genom rådfrågning, gruppformande för att sänka programkostnader samt lite deltagande i beslutsfattande för att öka förpliktelse och innovation

Underliggande antagande: att öka kvinnors tillgång till mikrofinansiering kommer automatiskt att leda till ekonomisk självbestämmande makt utan andra komplimenterande interventioner eller förändringar i den makroekonomiska tillväxtagendan

Figur 2. Paradigm för Självbestämmande Makt (Mayoux 2003, s.5, min övers.)

Det finansiella hållbarhetsparadigmet har varit dominerande sedan mitten av 1990-talet (Mayoux 1999) och har använts av de flesta stora donatororganisationerna såsom Världsbanken och UNDP. Enligt detta synsätt bör mikrofinansieringsinstitutioner bli finansiellt hållbara för att kunna nå alla de fattiga i behov av institutionerna och den främsta målgruppen är därmed de öföretagsammaö fattiga. Dessa program riktar sig till kvinnor främst på grund av deras höga återbetalningsnivåer och behovet av att stimulera kvinnors ekonomiska aktivitet eftersom detta hittills varit en närmast outnyttjad resurs för ekonomisk tillväxt. Självbestämmande makt definieras i individualistiska termer med målet att uppnå större individuella valmöjligheter och förmågor. Bättre tillgång till krediter antas automatiskt leda till ökad ekonomisk självbestämmande makt, vilket i sin tur anses leda till ökat välmående för både kvinnor och deras familjer samt till ökad social och politisk självbestämmande makt. Grupplåning används för att sänka programkostnader och öka effektiviteten. (Mayoux 2002)

Alla tre paradigmen antar att en ökning i kvinnors individuella självbestämmande makt även leder till ökad ekonomisk, social och politisk självbestämmande makt. Enligt det finansiella hållbarhetsparadigmet leder tillgången till mikrokrediter ensamt till självbestämmande makt medan fattigdomsminskningsparadigmet anser att man även bör ta kvinnors praktiska behov i beaktande. Det är enbart det feministiska paradigmet som kräver att man riktar uppmärksamhet till hur man organiserar kvinnor genom att beröra genusfrågor. (Mayoux 1999)

2.3.3. Tidigare studier om mikrokrediter och självbestämmande makt

Som tidigare nämnt har studier om mikrokrediters inverkan på självbestämmande makt kommit till väldigt motstridiga resultat. I och med detta presenteras här ett urval av både undersökningar som kommit fram till ett negativt och undersökningar som kommit fram till ett positivt samband mellan mikrokrediter och ökad självbestämmande makt samt en kort beskrivning av hur dessa undersökningar utförts. Avsnittet ämnar därmed skapa förståelse för behovet av fler studier i ämnet.

Hashemi, Schuler och Riley (1996) utförde med hjälp av både frågeformulär och etnografiska metoder (såsom observation och informella intervjuer) sin undersökning i Bangladesh. Kvinnornas självbestämmande makt baserades på åtta dimensioner: rörlighet, ekonomisk säkerhet, förmåga att göra små inköp, förmåga att göra stora inköp, deltagande i beslutsfattandet inom hushållet, relativ avsaknad av dominans inom familjen, politisk och laglig medvetenhet samt deltagande i officiella kampanjer och protester. Författarna kom fram till att kreditprogrammen gav kvinnor mer självbestämmande makt bland annat genom att förstärka deras ekonomiska roll och genom att tillåta dem bidra mer till hushållskassan.

Osmani (2007) utförde en kvantitativ undersökning där han jämförde kvinnor som deltagit i Grameen Banks låneprojekt i Bangladesh med kvinnor som inte deltagit i dem. Det som främst studerades var kvinnornas möjlighet till beslutsfattande inom hushållet och slutsatsen var att mikrokrediter leder till mer beslutsfattande i hushållet men att kvinnorna fortfarande hålls väldigt beroende av sina män.

Amin, Becker och Bayes (1998) använde sig av både kvalitativa och kvantitativa metoder i sin undersökning i Bangladesh. Genom att jämföra kreditmedlemmars och icke-medlemmars resultat gällande rådfrågning av maka/make, självständighet och auktoritet kom de fram till att mikrokrediter leder till höjd självbestämmande makt för alla tre indikatorer. Det visade sig till och med att icke-medlemmar inom områden med mikrokreditororganisationer hade högre självbestämmande makt än icke-medlemmar i andra områden.

Grasmuck och Espinal (2000) undersökning studerade hur inkomst påverkar beslutsfattande inom hushållet i den Dominikanska Republiken. Studien utfördes med hjälp av enkäter och intervjuer bland både kvinnliga och manliga mikrokreditlåntagare. Resultaten visade att inkomst har en inverkan på kvinnornas beslutsfattande inom hushållet, men att visst beslutsfattande inverkas mer av genusroller än av inkomst. Männens och kvinnornas affärsverksamhet jämfördes dessutom och männens verksamhet visade sig generellt vara mer lönsam än kvinnornas.

Kabeer (2001) har kritiserat studier om självbestämmande makt för att starkt präglas av forskarens egna värderingar och hon valde därmed att i sin egen undersökning ge röst åt kvinnorna för att låta dem förklara sina subjektiva upplevelser gällande mikrokrediternas inverkan på självbestämmande makt. Undersökningen, som utfördes i Bangladesh, kom till

slutsatsen att mikrokrediterna gett kvinnorna möjlighet att förbättra sin förhandlingsförmåga inom hushållet och att flera kvinnor, till en följd, ansåg att relationerna inom hushållet blivit mer jämlika.

Goetz och Gupta (1996) utförde en kvalitativ undersökning inom fyra mikrokreditsorganisationer i Bangladesh och mätte de kvinnliga lånetagarnas kontroll över krediterna. De kom fram till att låntagare sällan har full kontroll över sina lån och att det i själva verket ofta är deras manliga släktingar som handskas med lånepengarna även om kvinnorna ändå är ansvariga för återbetalningen. I och med detta drar de slutsatsen att mikrokrediter inte leder till höjd självbestämmande makt för kvinnorna.

Rahmans studie (1999) från Grameen Bank i Bangladesh använde sig av antropologiska metoder såsom observationer, ostrukturerade intervjuer och en samling fältstudier. Undersökningen visade att låneofficerarna ofta sätter en stark press på höga återbetalningsnivåer för att uppnå finansiell hållbarhet inom programmen. I och med detta leds kvinnor lätt in i onda skuldecirkel medan spänningen inom hushållet förstärks. Det här kan leda till både fysisk och verbal misshandel inom hushållet och en allmänt försämrade samhällsposition för kvinnorna.

Garikipati (2008) utförde sin undersökning i Indien med hjälp av frågeformulär och sekundärinformation om lånen. Kvinnornas självbestämmande makt baserades på fyra indikatorer: ägande av och kontroll över hushållstillgångar och inkomster, förmåga att influera beslut inom hushållet, arbetsinsats samt andel av rutinsysslorna i hushållet. Slutsatsen var att mikrokrediter minskar hushållens sårbarhet överlag men att den patriarkaliska dominansen ofta är så stark att mikrokrediterna inte alls höjer kvinnornas självbestämmande makt utan snarare sänker den i och med att det är männen som har kontroll över pengarna.

Även Mayoux (1999) är skeptisk och menar att mikrokrediters inverkan på självbestämmande makt ofta är marginell och i flera fall till och med kan leda till minskad makt för kvinnorna. Hon drar slutsatser från opublicerade resultat om 15 mikrokreditprogram i Afrika gällande bland annat kvinnors inkomster, ökade välmående, förändrade genusroller och ökad politisk aktivitet. Undersökningen kommer fram till att organisationerna bör lägga mer vikt vid kvinnornas egna individuella intressen för att öka deras självbestämmande makt. En av hennes senare studier (2001), utförd i Kamerun, visar exempel på hur den lokala

socioekonomiska situationen, såsom i studiens fall bland annat hög manlig arbetslöshet, kan leda till svårigheter för kvinnor att expandera sin affärsverksamhet och därmed begränsa deras möjligheter att ta kontroll över sitt liv. Mayoux (2001) poängterar därmed hur viktigt det är att mikrokreditsorganisationerna även involverar lokala strategier för ökad självbestämmande makt i sina program.

På Hanken Svenska Handelshögskolan har tidigare en avhandling skrivits om mikrokrediters inverkan på självbestämmande makt. Neupane (2008) baserade sin undersökning på material från UNDP:s mikrokreditprogram i Nepal. Självbestämmande makt mättes kvantitativt med köpkraft, ekonomiskt beslutsfattande inom hushållet, rörlighet, politiskt deltagande, familjeplanering och attityder till kvinnor som indikatorer. Resultaten jämfördes med kvinnor som inte medverkade i kreditprogrammet och det visade sig att lånetagare hade högre självbestämmande makt än kvinnor som inte fått lån. Undersökningen visade dock även att mikrokreditprogrammet riktade sig till kvinnor som redan färdigt var rikare och hade bättre utbildning än genomsnittskvinnan.

Även om studierna presenterade i detta avsnitt endast är ett urval av den aktuella diskussionen gällande mikrokrediters inverkan på kvinnors självbestämmande makt bör man med hjälp av dessa exempel kunna skapa sig en bild av de motstridiga resultaten. Enligt Kabeer (2001) är en viktig metodologisk skillnad mellan studierna att vissa mäter självbestämmande makt som en process medan andra mäter det som ett resultat. Osmani (2007) kommer efter att ha granskat flera studier till slutsatsen att de processbaserade indikatorerna (t.ex. Goetz och Sen Gupta 1994) inte visar ett positivt samband mellan mikrokrediter och ökad självbestämmande makt medan de resultatbaserade indikatorerna (t.ex. Hashemi et al. 1996 och Rahman 1986) gör det. Enligt Osmani (2007) finns det fyra huvudsakliga orsaker till de motstridiga resultaten gällande mikrokrediters inverkan på kvinnors självbestämmande makt. För det första är självbestämmande makt ett multidimensionellt koncept vilket innebär att vissa dimensioner kan förbättras medan andra kan försämrats av mikrokrediter. För det andra är kvinnor inte en homogen grupp utan uppvisar däremot olikheter gällande bland annat religion, ekonomisk status, lånesumma och individuella olikheter. För det tredje är tidsdimensionen av stor betydelse i och med att det kan ta länge att öka självbestämmande makt inom ett patriarkaliskt samhälle. Slutligen bör man även ge vikt åt metodologiska skillnader eftersom självbestämmande makt är ett ytterst svårt begrepp att mäta.

De flesta av undersökningarna om mikrokrediters inverkan på självbestämmande makt är utförda i Asien, och främst i Bangladesh. Detta riktar uppmärksamhet till behovet av studier från andra kontexter. Det har utförts jämförelsevis få undersökningar i Afrika och ännu färre i Latinamerika vilket skapar god grund för denna avhandlings empiriska undersökning i den Dominikanska Republiken.

2.4. Kritiska reflektioner över mikrokrediter och självbestämmande makt

Även om de perspektiv som lett till involverandet av kvinnor i utvecklingsdiskussionen har introducerat viktiga teoretiska synpunkter gällande u-landskvinnornas situation har de kritiserats för att ignorera den existerande västerländska hegemonin och för att inte kunna förändra patriarkaliska genusideologier i varken fattiga eller rika länder (Parpart & Marchand 1995). Enligt Wood (2005) är två aspekter gällande antagandet om universella ekonomiska principer speciellt relevanta. För det första att den mänskliga naturen karakteriseras som en ökonomisk manö som är rationell, egoistisk, har omätliga begär och styrs av val. För det andra att de neoliberala teorierna anser att universella ekonomiska principer för mikro- och makroekonomi bör tillämpas i utvecklingsländer såsom de tillämpas i industrialiserade länder. Neoliberal ekonomiska reformer leder ofta till betydelsefulla ekonomiska förbättringar men de kan samtidigt vara förödande för kvinnor och samhällen på landsbygden och marginalisera folk med en snabbare takt än de själva är kapabla att kompensera för (Fernando 2006a). Fram till 1980-talet var det få som kritiserade utveckling som ett koncept och det ansågs främst vara ett tekniskt problem där öexperterö från industrialiserade länder hjälpte utvecklingsländer att introducera västerländska teknologier, institutioner och verksamheter. I slutet av 1980-talet började utveckling enligt västerländska mått ifrågasattes alltmer och utvecklingsdiskussionen delade upp sig i flera läger som alla gick åt olika håll. (Parpart 2002)

Feminister från utvecklingsländer har ofta kritiserat de västerländska lösningarna och teorierna för att de likställer västerländska kvinnors upplevelser med kvinnor från andra delar av världen och för att de ignorerar olikheter. Dessa akademiker har baserat sig på och bidragit till postmodernism med sin betoning på språk, kunskap och makt samt dess skepticism mot de

stora dominerande teorierna, speciellt gällande västerländsk hegemoni över modernitetskonceptet. (Connelly et al. 2000) Postmoderna feminister (se t.ex. Mohanty 2003) har ifrågasatt tanken om att utveckling i u-länder motsvarar moderniseringen i väst samt att man kan hitta svar till utvecklingsländernas problem i västerländska politiska, sociala och ekonomiska institutioner och förfaringssätt. De hävdar att hela utvecklingsdiskursen är inbäddad i ett etnocentriskt perspektiv uppbyggt för att föreviga koloniala hierarkier istället för att förändra dem. De poängterar människors rättighet till sin egen kultur, historia och livsåskådning och argumenterar för en ny slags utveckling som baserar sig på utvecklingsländernas människors egen kunskap och behov. (Parpart 1995)

En av orsakerna till mikrokrediters popularitet är att de fungerar annorlunda än utvecklingsbistånd och har visat större förtroende för fattiga. Detta till trots är mikrokrediter starkt influerade av ett neoliberalistiskt ekonomiskt tänkande och antagandet att problem kan lösas med personligt initiativ, beslutsamhet och kapital. Samtidigt som mikrokrediter kan ses som en radikal förändring från konventionell utvecklingsverksamhet uppvisar de också en märkbar kontinuitet med tidigare decenniums moderniseringsteorier. (Brigg 2006) Största delen av de studier som gör anspråk på att kunna bevisa mikrokrediters framgång baserar sina resultat på kvantitativa indikatorer, såsom antal lånetagare och återbetalningsgrad. Dessa mätningar säger dock ingenting om hur resultatet uppnåtts. (Fernando 2006a) Rowlands (1998) poängterar att självbestämmande makt som koncept utvecklades samtidigt som man börjat fokusera mer på individualism, konsumtion och personlig verksamhet som kulturella och ekonomiska mål. Mikrokrediter har passat bra ihop med denna tankegång och speciellt med en större fokus på kvinnofrågor i utvecklingssammanhang. I denna bemärkelse passar självbestämmande makt väl in i WID - perspektivet som hävdar att kvinnor bör ötas medö i utvecklingen av rent instrumentella orsaker. Rowlands (1998) påpekar dock att problemet med detta synsätt är att det inte ser ökandet av självbestämmande makt som en strukturell förändring i maktrelationerna. Konceptet bör enligt henne ses som en dynamisk process snarare än som vissa givna resultat.

Även om det idag existerar en mångfald av olika tolkningar av självbestämmande makt har konceptet sina rötter i en radikal feministisk kritik av internationell utveckling. Ursprungligen skulle konceptet stå för en politisk process där kvinnor aktivt arbetade på gräsrotsnivå för att ändra sin sociala och kulturella omgivning inifrån. Det skulle avhålla sig från hierarkiska institutioner såsom Världsbanken och föredra gräsrotsrörelser emot fundamentala sociala och

kulturella strukturer. Det uppstod egentligen ur en radikal kritik av utveckling som både teori och verksamhet. Med tiden har dock konceptet blivit bredare och används idag även av de största internationella utvecklingsinstitutionerna. (Halfon 2007) Självbestämmande makt utvecklades ur GAD ramverket men kan därefter anses ha rört sig mot WID och mer sedvanliga riktningar. Detta kombinerat med det faktum att självbestämmande makt okritiskt accepterats som ett huvudsakligt mål bland flera olika slags utvecklingsaktörer kan leda till att konceptets betydelse tappar trovärdighet. Det är därmed viktigt att vara medveten om vad självbestämmande makt innebär och inte förväxla det med begrepp såsom till exempel deltagande. En ökning av kvinnors självbestämmande makt innebär en process genom vilken kvinnor omvärderar och utvidgar sina möjligheter i situationer där de jämfört med män haft begränsade möjligheter. (Sharp et al. 2003)

Begreppet självbestämmande makt är mycket användbart för att rikta mer uppmärksamhet till u-länders och andra minoritetsgruppers kvinnors konkreta levnadsförhållanden men det är viktigt att inte ta något för givet om kvinnornas egna viljor och önskemål. Enligt Connelly et al. (2000) bör dessa kvinnors mål och strävanden avslöjas istället för att antas medan strategier för att förbättra deras liv bör byggas på deras egna upplevelser och uttalade behov, även gällande mikrokrediter. En större fokus på identitet, olikheter och kultur har lett till att man övergett idén om att några universella indelningar (såsom klass, genus eller ras) skulle vara tillräckligt för att identifiera och avgöra människors liv. Utvecklingsländernas kvinnors liv påverkas av komplexa multipla faktorer ó såsom ras, genus, kultur, ålder, klass och etnicitet ó som är i ständig växelverkan med varandra och dessutom ofta påverkar varandra på oväntade sätt.

Studier om mikrokrediters inverkan på kvinnors självbestämmande makt har kommit fram till väldigt motstridiga resultat och det har blivit klart att resultaten är väldigt beroende av undersökningsmetoderna. En djup förståelse för det lokala sammanhanget är absolut nödvändigt i utvecklingsstudier som berör kvinnors vardag (Wood 2005). Ett metodologiskt alternativ är att lyssna på vad kvinnorna själva har att säga och att därmed placera deras intressen i centrum samt att se sociala problem från deras perspektiv. Denna metod, som koncentrerad sig på social förändring från kvinnornas egen synvinkel, har ansetts vara ett skifte från en utveckling för kvinnor till en utveckling med dem. (Phillips 1996)

2.5. Sammanfattning av det teoretiska kapitlet

Syftet med det teoretiska kapitlet var att öka förståelse för hur begreppet självbestämmande makt används i utvecklings-sammanhang och att kartlägga hur mikrokrediter kan fungera som ett verktyg för att uppnå självbestämmande makt bland kvinnor i utvecklingsländer. För att förklara bakgrunden till begreppet självbestämmande makt inleddes kapitlet med en historisk genomgång av kvinnans plats i utvecklingsteorier. I slutet av 1960-talet började man bekymra sig för kvinnans roll i u-länder och olika ramverk, såsom WID och WAD, utvecklades för att ta kvinnor mer i beaktande inom utvecklingsdiskursen. GAD introducerade genuskonceptet i utvecklingsagendan och ledde även in diskussionen på konceptet självbestämmande makt som snabbt anammades av olika utvecklingsaktörer.

Begreppet självbestämmande makt är ett exempel på hur man bättre kan ta kvinnors situation i beaktande inom utvecklingsdiskursen. Självbestämmande makt innebär individers förmåga att göra strategiska livsval inom en kontext där de tidigare förnekats denna förmåga. Att öka sin självbestämmande makt är en process där man går från bristfällig makt till ökad makt genom att bli medveten om sin egen situation och tack vare denna medvetenhet skaffa sig själv inflytande och förhandlingsförmåga. Det är en process där personerna själva är aktörer, snarare än att en utomstående part bär ansvaret för förändringen. Utvecklingsaktörer kan därmed inte höja kvinnors självbestämmande makt, som bäst kan de förenkla processen genom att skapa gynnsamma förhållanden. (Mosedale 2003) Det finns ingen officiell konsensus om hur självbestämmande makt bör mätas och detta innebär att studier ofta mäter det på olika sätt, vilket leder till problem vid jämförelser av resultat. Begreppet är väldigt brett till sitt omfång och inbegriper förändringar på både individuell, hushålls- och samhälls nivå.

Mikrokrediter har allmänt ansetts leda till höjd självbestämmande makt för kvinnor i utvecklingsländer. Kvinnors finansiella beroende har antagits vara en av de största orsakerna till deras underordnelse och bättre tillgång till krediter har därmed uppfattats som en strategi för att förbättra deras ekonomiska och sociala ställning. Kvinnors bidrag till hushållskassan anses ge dem mer makt inom hemmet eftersom pengainkomster i allmänhet värderas högre än det traditionella hushållsarbetet. För att kunna ta lån är kvinnorna tvungna att röra sig utanför hemmet och vara i kontakt med andra människor vilket ger dem mer erfarenhet av omvärlden

och tillåter dem bygga upp nätverk med andra kvinnor. Detta förväntas höja kvinnornas självkänsla och ge dem mer makt inom både hushållet och samhället. Att erbjuda kvinnor krediter och därmed ifrågasätta antaganden om att endast män är kapabla att handskas med pengar anses dessutom kunna försvaga genushierarkin.

Även om majoriteten av forskare ansett att mikrokrediter leder till höjd självbestämmande makt för kvinnor i utvecklingsländer så har flera undersökningar under senaste år ifrågasatt denna samverkan. Dessa forskare verkar vara överens om att mikrokrediter i och för sig innebär en del fördelar men att de dock inte är tillräckligt för att höja kvinnors självbestämmande makt. De insisterar på att kvinnornas situation bör granskas från ett genusperspektiv för att öka förståelse för kvinnornas verkliga situation. Även om dessa studier strävar efter objektivitet karakteriseras de ofta av forskarens subjektiva åsikter och värderingar. I och med att slutsatserna baserar sig på så olika antaganden och metodologier blir jämförelsen av studier dock problematisk.

Genomgången av tidigare forskning visar att flera undersökningar krävs för att skapa bättre förståelse för mikrokrediters inverkan på kvinnors självbestämmande makt. Denna avhandling strävar efter att erbjuda mer insikt i ämnet och den ämnar göra det genom att ge röst åt kvinnor som deltagit i mikrokreditprogram och låta dem tala om sina upplevelser. I nästa kapitel presenteras en genomgång av metoderna som användes för undersökningen och därefter följer resultaten från den empiriska undersökningen samt en diskussion kring dem. Det teoretiska kapitlet som nu avslutas har strävat efter att skapa en grundlig förståelse för begreppet självbestämmande makt och problematiken av att anta att mikrokrediter automatiskt leder till ökad självbestämmande makt. Den första delen av teorikapitlet (Utveckling ur ett genusperspektiv) kan ses som en inledning till resten av kapitlet och det är därmed främst teorierna gällande självbestämmande makt och mikrokrediter som kommer att ligga till grund för avhandlingens empiriska undersökning.

3. Metoddiskussion

Det teoretiska kapitlet strävade efter att presentera begreppet självbestämmande makt såsom det beskrivits av akademiker och utvecklingsaktörer. I den empiriska undersökningen kommer begreppet att studeras i en viss kontext, bland kvinnliga lånetagare i den Dominikanska Republiken. Detta kapitel presenterar undersökningsmetoderna och förklarar varför de valts. Det klargör hur undersökningens utförts och avslutas med en kritisk diskussion om studiens validitet och reliabilitet.

3.1. Metodval

Forskning om kvinnor i länder främmande för forskaren innebär vissa implikationer gällande metod och det praktiska utförandet av undersökningen. Nedan diskuteras bakgrunden till forskningsmetod och vad detta innebär för undersökningens utförande.

3.1.1. Kvalitativa och kvantitativa forskningsmetoder

Forskningsmetoder indelas allmänt i kvalitativa och kvantitativa. Enligt Nyberg (2000) är frågornas formulering avgörande för vilka metoder som bör användas i den empiriska delen. Med kvalitativa metoder kan man få svar på frågor som börjar med frågeorden hur, på vilket sätt, vem eller varför. I kvantitativa undersökningar används bland annat frågeorden hur mycket, i vilken utsträckning eller hur ofta. Kvalitativa metoder fokuserar ofta mer på individer än vad kvantitativa metoder gör och de lämpar sig bäst för sådana problemställningar som kräver djup insikt och förståelse. Enligt Scheyvens (2003) utförs kvalitativa undersökningar dessutom med fördel i den ursprungliga omgivningen snarare än i en konstruerad miljö.

Enligt Aladuwaka (2003) är deltagande forskningsmetoder lämpliga vid undersökningar som involverar kvinnors liv och vardag eftersom de ger kvinnorna själva röst och ger bättre insikt i

genusrelationerna. Kvalitativa metoder är speciellt lämpliga vid forskning om kvinnor eftersom de låter dem själva påverka undersökningens riktning och gör dem till aktiva aktörer. De grundläggande dragen för kvalitativ forskning är enligt Robinson (1998) att den föredrar naturligt förekommande material och fältundersökning snarare än experimentella undersökningar samt betydelser och tolkningar snarare än beteende. Den kvalitativa undersökningen förkastar naturvetenskaperna som modell och föredrar induktiv forskning med en stark teoretisk grund ifall generaliseringar skall dras. Syftet med denna avhandling är att granska konceptet självbestämmande makt för kvinnor i utvecklingsländer och kritiskt analysera om det kan uppnås med hjälp av mikrokrediter. Eftersom avhandlingen strävar efter att skapa förståelse för självbestämmande makt samt förstå dess relation till mikrokrediter ur respondenternas perspektiv är kvalitativa forskningsmetoder att föredra framför kvantitativa.

Undersökningen kan indelas i öppna (ostrukturerade) och strukturerade metoder. Enligt Fischer (2004) är skillnaden mellan dessa att svaren respondenter ger i öppna metoder inte är förutsedda medan forskaren vid strukturerade metoder har en aning om de sannolika svaren. I öppna och ostrukturerade undersökningar är forskaren öppen för vad respondenterna än säger medan denne i strukturerade undersökningar främst är intresserad av den relativa frekvensen som olika svarsalternativ nämns. Alla huvudsakliga tillvägagångssätt, såsom frågeformulär, intervjuer och observationer kan indelas i öppna (explorativa) och strukturerade metoder. Som kommit fram i det teoretiska kapitlet är självbestämmande makt en multidimensionell förändringsprocess och kan därmed inte reduceras till någon enstaka aspekt. Det ligger därmed en fara i att som forskare basera sin undersökning på antaganden om självbestämmande makt och dess uttryck. I och med att denna avhandling bygger på lånetagarnas perspektiv kommer den att utföras som en explorativ studie med öppna och semistrukturerade metoder, som ger utrymme för individuella olikheter.

3.1.2. Att undersöka kvinnor i utvecklingsländer

Att undersöka andra kvinnors liv och verklighet leder till att man som forskare blir tvungen att möta kvinnors intressen och involvera dem i olika sätt att göra sig en föreställning om genus och olikhet. Att skapa kunskap om andra individer innebär att forskaren tar ansvaret för att tolka deras sociala tillvaro och detta kunskapsskapande är således en personlig, politisk och

epistemologisk handling. Vid sociala undersökningar står forskare och den forskade alltid i något slags socialt förhållande till varandra och detta förhållande bör vara under ständig kritisk granskning snarare än att undersökas ur några förutfattade meningar. (Ramazanoglu 2002)

Vid undersökningar i främmande länder blir etnicitet och nationalitet potentiellt betydelsefulla skillnader som kan påverka hur förhållandet mellan forskare och studiesubjekt utvecklar sig. Fortfarande idag medför också den enorma obalansen gällande makt, välfärd och rikedomar från västvärlden och utvecklingsländerna att forskare från sådana privilegierade länder kan ses som representanter för dem som undertrycker andra. Det är därför av stor betydelse att forskare satsar mycket på att uppnå förtroende, eftersom de kan förknippas med ett system som snarare önskar förtrycka än motsatsen. (Fangen 2005) Scheyvens (2003) påpekare dock att det är viktigt att inte anta att forskning mellan västerländska forskare och personer i utvecklingsländer alltid är exploaterande, eftersom detta skulle innebära att respondenterna inte har någon makt. Enligt henne bör västerländska forskare inse värdet av undersökningar som korsar den egna kulturens, klassens och andra sociala positioners gränser.

Då man utför forskning i andra kulturer än den egna blir sympati och identifikation viktigt för hur man uppfattar den kultur som de undersökta tillhör. Kulturrelativism ses som något eftersträvansvärt och innebär att ett samhälle studeras utifrån dess egna förutsättningar. Att försöka förstå de människor man studerar, på deras egna premisser, betyder dock inte att man själv anammar den andra kulturens normer. Etnocentrism är den motsatta ytterlighetspunkten; att man bedömer den andra kulturen med ösin egenö kultur som moralisk och värdemässig måttstock, och är något som man inom sociala studier ständigt bör undvika. (Fangen 2005) En god forskare är fördomsfri då den närmar sig nya regioner, kulturer och människor genom att skapa referensramar att sätta in dem i. Att sätta in nya upptäckter i gamla referensramar bör undvikas. (Fischer 2004)

Att undersöka kvinnor i utvecklingsländer har både praktiska och etiska innebörder. Det kan till exempel vara svårt att få kvinnor att ställa upp på intervju eftersom de ofta är väldigt upptagna. Kvinnor ges sällan rollen som officiellt språkrör för en gemenskap och kan vara ovana vid att uttrycka sig för främmande människor. Så länge forskare är medvetna om detta och känsliga för den sociokulturella miljön kan dessa svårigheter överkommas och kvinnor kan bli villiga deltagare. Sedan 1980-talet har det förts en diskussion om social forskning i

utvecklingsländer och om hur forskningsresultaten presenterats. (Scheyvens & Leslie 2000) Poststrukturalister såsom Escobar (1995) har kritiserat hur utvecklingsdiskursen konstrueras genom att framställa västerländska akademiker som öexperterö medan de lokals kunskap ignoreras. Samtidigt har postkoloniala feminister såsom Mohanty (2003) och Spivak (1988) ifrågasatt hur kvinnor i utvecklingsländer representeras i västerländsk forskning och påpekat att de i litteraturen ofta framställs som hjälplösa offer utan makt eller möjlighet att inverka på sitt eget liv. Reflexivitet anses allmänt vara en förutsättning vid undersökningar om kvinnors upplevelser och innebär främst att göra maktrelationerna och maktutövandet klart och tydligt i forskningsprocessen. Att granska forskarens sociala situation samt att ständigt kritiskt reflektera över sociala förhållanden är grunddrag inom reflexivitet. (Ramazanoglu 2002) Enligt McDowell (1992) är det viktigare att man som forskare är kritisk till hur respondenter uppfattar en än att eftersträva ett jämlikt förhållande mellan forskare och respondent. Att jag ser västerländsk ut, talar spanska med brytning, var yngre än flera av respondenterna och dessutom anlände med organisationerna har antagligen haft en stor inverkan på hur kvinnorna uppfattade mig. Jag strävade dock efter att skapa en så förtrolig diskussion som möjligt med dem genom att från början poängtera att jag inte arbetade för någondera av organisationerna och att deras svar skulle behandlas konfidentiellt. Trots detta är det i analyskedet av stor vikt att ha förhållandet mellan forskare och respondent under kritisk granskning.

Då man undersöker genusrelationer bör man som forskare fokusera på inbördes förhållanden mellan genus, klass och sociala strukturer samt vara medveten om att olika kvinnor upplever förtryck på olika sätt. Genusrelationer ses som socialt konstruerade snarare än biologiska och förklarar kvinnans position i samhället. Inom en GAD analys samlas både genusrelationer och utvecklingsprocessen och man drar en klar linje mellan kvinnors intressen (en biologisk kategori som förutsätter homogenitet) och genusintressen (socialt konstruerade). (Connelly et al. 2000) Genusideologier som vidhåller exploateringen av kvinnor skapar utvecklingsstrategier som integrerar kvinnor i den ekonomiska produktionen genom att utnyttja och marginalisera dem ytterligare (Barriteu 2000). Eftersom det är viktigt att förstå mångfalden av verkligheter som kvinnor i utvecklingsländer upplever bör man som forskare undvika att basera sina antaganden på generaliseringar. Det är önskvärt att inte låta sig påverkas av essentialism, gällande förutfattade meningar om till exempel typiska kvinnoegenskaper (Stone 2004). Genusstudier fokuserar mindre på statistiska jämförbara analyser om genusjämligheter och mer på strukturerna och processerna som ligger bakom kvinnors underordning (Martinussen 2004). För att bättre kunna ta kvinnornas mångfald i

beaktande och kunna skapa en förståelse för den specifika situationen har jag valt att ge exempel på deras situation genom att presentera utdrag ur deras berättelser snarare än kvantifierbar information.

3.2. Tillvägagångssätt

Nedan presenteras hur materialet för undersökningen samlades in, vilka metoder som användes och hur det insamlade materialet analyserades.

3.2.1. Datainsamlingsmetod

Jag spenderade i oktober 2008 tre veckor i den Dominikanska Republiken och samarbetade där med två mikrokreditsorganisationer: Fundación San Miguel de Arcángel och Esperanza International. Fem dagar i veckan följde jag med dessa två organisationer ut i fält för att delta i organisationernas dagliga rutiner, träffa lånetagarna och se byarna de bor i. Det är inom kvalitativ forskning ofta eftersträvansvärt att kombinera flera olika datainsamlingsmetoder, eftersom alla metoder har sina egna specifika för- och nackdelar (Patton 2002). I och med detta har fyra olika metoder använts: litteraturgenomgång (bakgrundsinformation i den teoretiska delen), individuella intervjuer (sammanlagt 22 stycken), en fokusgruppdiskussion (med 12 medverkande kvinnor) och observationer. I Bilaga 1 finns en tabell med respondenternas namn, ålder, familjesituation och affärsverksamhet. De valda datainsamlingsmetoderna presenteras mer ingående nedan.

3.2.1.1. Intervjuer

Fischer (2004) delar in intervjuetoder i öppna, strukturerade och semistrukturerade intervjuer. Under öppna intervjuer ingår intervjuaren i informell diskussion med respondenten gällande ett visst intresseämne. Intervjuaren kan påverka konversationen till en viss grad men det är ändå främst respondenten som leder diskussionen. De strukturerade intervjuerna

kontrolleras i sin tur av forskaren som ställer på förhand färdigställda frågor, ofta med bestämda svarsalternativ. Semistrukturerade intervjuer befinner sig mellan dessa två extremer. Intervjuaren har vanligtvis en intervjuguide med de ämnen som bör tas upp med respondenten. Respondenten har dock stor flexibilitet i hur denne formulerar sig och kan även påverka diskussionen till en viss grad.

De individuella intervjuerna med de kvinnliga lånetagarna utfördes med hjälp av en semistrukturerad intervjuguide med syftet att inte påverka kvinnornas svar. I och med detta var respondentens svar eller exakta ordval inte bestämda på förhand, vilket möjliggjorde en viss fokus på vad respondenterna själva ansåg som viktigast. Som forskaren fick jag på så sätt möjlighet att konversera med respondenterna snarare än att endast ställa färdigbestämda frågor, samtidigt som diskussionen inriktades på särskilda förbestämda aspekter gällande självbestämmande makt och mikrokrediter. Jag utvecklade en intervjuguide som jag använde mig av under intervjuerna för att komma ihåg att ta upp alla bestämda diskussionsämnen med varje respondent.

Enligt Robinson (1998) är det bra att fundera på inledningen av intervjun för att skapa en vänlig atmosfär från och med början. Förutom vanligt hövlighetsprat kan detta innebära en klar beskrivning av vad syftet med intervjun samt undersökningen är och en förklaring om praktiska detaljer. Själva intervjun bör dessutom börja med några enkla frågor för att göra respondenten bekväm innan mer betydelsefulla ärenden behandlas. Under intervjun är det viktigt att koncentrera sig på olika sätt att hålla upp diskussionen så att respondenten inte tappar intresset. Jag började alltid med att presentera mig för kvinnorna och förklara varför jag var intresserad av att diskutera med dem samt vad materialet skulle användas för. Sedan bad jag dem presentera sig själva och berätta om sin familj före jag inledde diskussionen om andra ämnen. Respondenterna ombads först att själva berätta om vilken inverkan de upplevt att mikrokrediterna haft på deras liv och efter det togs intervjuguidens punkter upp. Intervjuguiden följdes så långt att alla huvudteman togs upp med varje respondent men inte alltid på samma sätt och inte heller nödvändigtvis i samma ordning. I slutet av varje intervju uppmuntrades även respondenterna att ge några sista kommentarer och jag frågade dem om det var något de ansåg att jag glömt att ta upp.

Enligt Robinson (1998) bör forskaren även tänka på att uppträdande, plats, intervjustil och kontext skall vara passligt för att få respondenten att känna sig så naturlig som möjligt i situationen. Under den första dagen i fält observerade jag kvinnorna och gjorde några testintervjuer för att kontrollera hur kvinnorna reagerade på mig och min intervjuguide. Jag frågade också om råd av låneadministratörerna gällande vilken klädsel och hurdant närmande de tyckte var lämpligt. Detta var mycket nyttigt eftersom jag lärde mig hurdant beteende respondenterna ansåg som mest naturligt och hurdan vokabulär de hade. De använde andra ord än jag var van vid för till exempel affärsverksamhet och efter den första dagen fick jag därmed skriva om intervjuguiden till ett språk som kändes mer vant för dem. En annan intressant språkdetalj var att de aldrig talade om mikrokrediter utan snarare nämnde dessa som ölanö eller bara öpengarö, vilket jag också fick ändra i min guide. I och med detta första möte var jag bättre förberedd på de egentliga intervjuerna men jag märkte även att jag med tiden förbättrade min intervjuteknik och klarade av allt mer avslappnade och informella diskussioner.

En bandspelare är av stor betydelse för att fånga upp hur respondenterna uttrycker sig själva. Bandspelaren kan dessutom fungera som substitut till antecknande, som ofta uppfattas som en distraherande procedur under en intervju. (Patton 2002) Jag bandade in alla mina intervjuer, vilket gjorde att jag som forskare hade möjlighet att mer avslappnat delta i diskussionen och vara uppmärksam på vad respondenterna sade. Inte en enda av respondenterna sade sig störas av bandspelaren och flera tyckte snarare det var spännande att få delta i något som krävde bandning.

Den spanska intervjuguiden är bifogad som Bilaga 3 och en översättning av den till svenska är bifogad som Bilaga 2. Guiden är uppdelad i nio ämnen som jag tog upp till diskussion med respondenterna och under varje ämnesområde finns exempelfrågor som jag använde för att inleda diskussionen eller för att få blyga respondenter att tala mera. Dessa frågor ställdes dock inte ifall respondenten själv tog upp dem och jag framförde inte heller alltid frågorna på samma sätt. Den ursprungliga pilotguiden är bifogad i översatt svensk version som Bilaga 4 och som spansk version som Bilaga 5.

3.2.1.2. Observationer

Under hela den tre veckors långa empiriska undersökning i den Dominikanska Republiken utfördes någon form av observation i fält varje dag. Oftast åkte jag ut med låneofficerarna för att delta i de veckomöten som hölls i byarna varannan vecka. I samband med veckomötena samlade låneofficerarna in amorteringar och räntebeloppen och jag hade samtidigt möjlighet att både observera processen och intervjua kvinnorna. Dessa möten gav mig goda observationsmöjligheter både av kvinnorna och av låneofficerarna. Jag fick se hur mikrokrediter fungerade i praktiken och kunde observera interaktionen mellan organisationsarbetarna och lånetagarna. Det var speciellt intressant att observera de kvinnor som haft betalningssvårigheter och se hur de framförde detta vid mötena och hur låneofficerarna reagerade på det. En annan fördel med att vara närvarande under mötena var att de hölls i lånetagarnas byar och således gav mig möjlighet att se hur kvinnorna bodde och bekanta mig med deras affärsverksamheter.

Jag följde även med organisationerna till möten för nya lånetagare och såg där kvinnorna skolas upp för att kunna handskas med sitt första lån. Det var intressant att se vad organisationerna lärde ut och vad som ansågs vara viktigast för de nya kunderna att lära sig. En dag åkte jag även ut till en ny by för att träffa potentiella kvinnliga lånetagare och fick således se hur urvalsprocessen går till och vad organisationen själv kräver av kvinnorna för att acceptera dem som lånetagare. Under en dag utförde jag volontärarbete för ett renoveringsprojekt i en by där en av organisationerna hade lånetagare och då fick jag möjlighet att observera lånetagarna utan att presentera mig själv som intervjuare. Jag ingick då även i mer informella konversationer om mikrokrediter med ett par av kvinnorna.

Enligt Fangen (2005) har alla människor förmågan att observera och även om det för alla är möjligt att förbättra förmågan har vissa personer bättre förutsättningar för det än andra. För goda observationer är det viktigt att forskaren är känslig och har en analytisk blick på omgivningen. Att observera gör det enklare att ställa bra frågor. Man ser vad som är relevant och hör vad människor pratar om när de själva ställer villkoren för samtalet. Som forskare har man generellt en fördel jämfört med de primära deltagarna, genom att man inte är så införstådd med allt som sker, inte har sett det lika många gånger som de övriga och därmed lättare kan se mönster, se vad som är karaktäristiskt för fältet.

Under observation är det mycket sällsynt att använda sig av bandspelare och forskaren är därmed tvungen att förlita sig på sin egen förmåga att komma ihåg händelser och samtal samt att kunna utföra passliga fältanteckningar. (Robinson 1998) Fältanteckningar innehåller beskrivningar av vad forskaren observerat och bör innehålla allt som forskaren anser har betydelse för studien. (Patton 2002) De bör ha utgångspunkt i vad forskaren hört och sett så att det blir något denne kan läsa igenom och ständigt återvända till. Just den här processen är av mycket stor betydelse för analysarbetet. (Fangen 2005) Under hela min vistelse skrev jag varje kväll ned en sammanfattning av det viktigaste som hänt under dagen och ifall någon sade något som jag inte hade bandat in skrev jag ned det genast efter att jag hört det. Dessa anteckningar visade sig vara mycket värdefulla vid analyskedet.

3.2.1.3. Fokusgruppintervju

Social undersökning bör gärna utföras inom de undersökta individernas sociala kontext och inte isolerat från den. Intervju i fokusgrupp är en gruppdiskussion där deltagarna kollektivt fokuserar på ett ämne presenterat av forskaren. Detta innebär att deltagarna samspelar både med varandra och med forskaren, och det är detta samspelande material som särskiljer fokusgruppintervjuer från individuella intervjuer. Deltagarna reagerar på vad andra säger och fyller i där de anser att andra inte förklarat tillräckligt väl. De kan ofta ta upp känsliga ämnen som forskaren kanske inte själv vågar fråga om, är sällan rädda att kritisera samt ifrågasätta varandras åsikter och är ofta mer rakt på sak än vad som skulle anses passligt för forskaren. (Wilkinson 1998)

Forskarens makt över diskussionen reduceras vid fokusgrupper eftersom denne har mindre möjlighet att influera en grupp än en enskild individ. Deltagarna i gruppdiskussionen kan till och med aktivt ta kontroll över diskussionen, vilket är mycket mer ovanligt för individuella intervjuer. En fördel med fokusgrupper är att de pratsamma deltagarna kan bryta isen för de blyga och uppmuntra dem att dela med sig av sina erfarenheter. Vid gruppdiskussioner blir de sociala banden och relationerna viktiga och deltagarna kan även använda det emot varandra genom att till exempel aktivt försöka frysa ut varandra eller avbryta någon som de har något personligt emot. Här är det då forskarens uppgift att bestämma om och hur det lönar sig att

ingripa. Fokusgruppernas samspelade karaktär kan även vara till deras nackdel ifall samspelet resulterar i förvrängning och förutfattade meningar. Deltagarna kan anpassa sig till vad majoriteten av gruppen säger eller endast uttrycka socialt önskvärda åsikter. Andra nackdelar är att det kan vara svårt att få ihop flera passliga personer på en gång och för att en gruppdiskussion skall gå väl är lite träning från forskarens sida önskvärt. Fokusgruppintervjuer är dessutom väldigt tidskrävande att utföra, transkribera och analysera. (Wilkinson 1998)

Fokusgruppdiskussioner är svåra att organisera eftersom respondenterna kan ha väldigt olika tidsscheman och möjligheter att delta. På grund av detta var det under min vistelse i Dominikanska Republiken endast möjligt att utföra en fokusgruppdiskussion. Den bestod av en knapp timmes diskussion med tolv deltagare och var mycket givande i och med att kvinnorna var mer pratsamma än under de individuella intervjuerna. De satte ned mer tid på att reflektera över sina åsikter och var dessutom mer kritiska till mikrokrediternas inverkan. Kvinnorna var mer avslappnade än de jag intervjuat individuellt. De uppmuntrade varandra att tala samt förklara allt vad de menade för mig och ifrågasatte dessutom varandras åsikter. Överlag var de väldigt positivt inställda till mikrokrediternas inverkan på deras liv och det slog mig dock att detta kanske gjorde det svårare att ta upp upplevda nackdelarna.

Även om forskaren har en reducerad roll under fokusgruppdiskussioner är dess huvuduppgift att utveckla en pålitlig och vänlig atmosfär. Forskaren bör ha ett demokratiskt närmande och förenkla diskussionsflödet utan att ha en dominerande närvaro. (Robinson 1998) Under min fokusgruppdiskussion kontrollerade jag diskussionen mycket mindre än under de individuella intervjuerna och jag tog främst som min uppgift att se till att allas röster blev hörda. Jag använde mig av samma intervjuguide som vid de individuella intervjuerna och som finns bifogad i svensk version som Bilaga 2.

3.2.2. Analys av data

Då man samlat in sitt material är det dags att tolka och analysera det. Denna process kallas för kodning och börjar med att ta fram all den mest relevanta informationen. Det innebär att man ställer upp ämneshelheter, delar in forskningsmaterialet i delområden, avlägsnar allt det

material som man anser att inte är värdefullt för undersökningen och fördelar delområdena till ämnesshelheterna. (Fischer 2004) Transkribering är en tidskrävande process men den hjälper forskaren att återuppliva konversationer och organisera materialet. Genom kodning omvandlar man sedan diskussioner och öppna svar till mer slutna former. Även om detta kan antas strida emot tanken om ett öppet annalkande kan det hjälpa forskaren att förstå samband och sociala relationer. (Robinson 1998) En nackdel med att koda fältarbetet är att även om kategorierna hjälper vid organiseringen av materialet så bidrar det också till att ta bort uppmärksamhet från aktiviteter och händelser som man inte kategoriserat. Kategorier av det insamlade datamaterialet i denna undersökning gjordes därmed ganska öppna.

För att se större mönster inom observation krävs det att man går igenom materialet många gånger och utvecklar en analytisk blick (Fangen 2005). Då fältstudien var slutförd kunde det insamlade materialet kategoriseras i fyra huvudsakliga effekter som kvinnorna ansåg att mikrokrediterna haft på deras självbestämmande makt. I början av intervjuerna bad jag alla kvinnor att i egna ord berätta om den upplevda inverkan som mikrokrediterna haft och det var dessa fyra förändringar som oftast nämndes. Efter att kvinnorna i egna ord berättat om den upplevda inverkan ställde jag mer ingående frågor för att få dem att berätta mera. De fyra kategorierna presenteras och analyseras närmare i det empiriska kapitlet.

Att skapa kunskap genom empirisk forskning är inte det samma som att förmedla andra personers röster. Tolkning är en huvudprocess inom maktutövande. Det handlar långt om att organisera materialet och påverkas starkt av forskarens ståndpunkt. Tolkningen börjar inte vid det officiella analyskedet utan påverkar även datainsamlingen. Dataanalys innebär att föreställa sig mönster, ge form och få kontroll över materialet. Reflexivitet blir återigen viktigt i tolkningsskedet. Varje ord man använder för att skapa betydelse har redan betydelse. Som forskare är man därmed tvungen att positionera sig genom att skriva ut vem som talar och vad man anser sig kunna hävda. Detta leder in på validitet och reliabilitet samt huruvida ens resultat kan generaliseras. (Ramazanoglu 2002)

Vid analyskedet kan man fråga sig vem som har rätt att tala för andra människor och ifall en utomståendes syn på en grupp av annan etnicitet, kultur och genus kan rättfärdigas. Ett sätt att låta individer ötala för sig själva är återigen genom att införliva deras ord i undersökningsrapporten. Genom att använda sig av utvalda citat av de undersökta personerna kan forskaren agera som förmedlare av deras synpunkter. (Robinson 1998) Att lära sig språket

och relevanta koncept som respondenter använder är en förutsättning för att kunna skapa en grundlig förståelse för deras liv. I och med att alla respondenter i denna undersökning var spansktalande innebär tolkningen av materialet till att börja med en översättning från spanska till svenska. Vissa ord och uttryck kan helt inte översättas direkt och en översatt text är aldrig det samma som på originalspråket. Jag har gjort mitt bästa för att inge samma betydelse i deras historier på svenska som på spanska medan alla citat jag har med är översatta så som jag uppfattar att de skulle låta på svenska.

3.3. Validitet och reliabilitet

Det är ytterst viktigt att ta en undersöknings validitet och reliabilitet i beaktande eftersom dessa långt mäter forskningens kvalitet och giltighet. Man bör välja lämpliga undersökningsmetoder och ifall studien utförs på nytt bör man komma till samma resultat. (Silverman 2005)

Reliabilitet beskrivs som undersökningens tillförlitlighet och anger i vilken mån andra forskare kan reproducera ens resultat (Silverman 2004). Det är inom kvalitativ forskning ofta eftersträvansvärt att kombinera flera olika datainsamlingsmetoder, eftersom alla metoder har sina egna specifika för- och nackdelar. Då forskaren kombinerar flera metoder har denne dessutom möjlighet att kontrollera materialets reliabilitet. (Patton 2002) Forskningsmetoderna använda i denna avhandling är en kombination av flera kvalitativa metoder: individuella intervjuer, fokusgruppdiskussion och observationer. De individuella intervjuerna var den mest använda metoden och gav därmed basen för datamaterialet medan fokusgruppdiskussionen främst betonade och gick in djupare på vissa aspekter som redan tagits upp under intervjuerna. Observationerna kompletterade materialet väl i och med att det gav mig chansen att se hur kvinnorna interagerade med andra, särskilt låneofficerarna. Ingen av de olika forskningsmetoderna visade resultat som skulle ha stridit emot de andra metodernas resultat, snarare var det samma aspekter som dök upp gång på gång. I och med detta kan forskningsmetoderna och resultaten anses vara mycket reliabla.

Validitet kan anses betyda sanning och innebär att man undersöker en representerande bild av sammanhanget. Forskningsprocesserna bör utföras korrekt på så sätt att resultaten stämmer möjligast väl överens med de intervjuade eller studerade personernas upplevelser. (Silverman 2005) I kvalitativa undersökningar har man en stor närhet till de undersökta vilket kan påverka resultatet negativt. Under en intervju kan respondenten till exempel svara så som den tror att intervjuaren förväntar sig få höra. Ett sätt att minska risken för detta är att använda sig av öppna frågor där forskaren minimerar sin roll. (Patton 2002) Under mina individuella intervjuer och under fokusgruppdiskussionen strävade jag efter att aldrig antyda vad för slags svar jag antog att respondenten skulle ge mig, även då respondenterna bad mig om mer information om ämnet i fråga. Jag var mycket noggrant med att hela tiden försöka hålla mig neutral till ämnet samtidigt som jag uppmuntrade kvinnorna att själva berätta om sina upplevelser. Alla mina intervjuer börjar med allmänt hövlighetsprat och neutrala frågor för att respondenterna skulle känna sig behagliga i situationen och tala så uppriktigt som möjligt. Att mäta mina observationers validitet är dock mer komplicerat än för intervjuerna. Enligt Gilbert (2008) är neutral observation omöjligt, observerarens syn är oundvikligen alltid relativt till dennes egna perspektiv.

Rossmann och Rallis (1998) hävdar dock att validitet och reliabilitet inte är de mest lämpliga verktygen för att mäta kvalitativa undersökningsmetoders tillförlitlighet. Eftersom kvalitativ forskning handlar om att skapa förståelse och således långt bygger på tolkningar hävdar de att trovärdighet är ett mer passande begrepp. De nämner tre huvudsakliga principer som påverkar den kvalitativa undersökningens trovärdighet: dess sanna värde, hur väl den utfördes samt dess användbarhet. Enligt dem bör kvalitativ forskning utföras med hjälp av noggranna kontextuella beskrivningar, deltagande undersökningsmetoder, en intensiv eller alternativt långvarig datainsamlingsprocess samt triangulering, dvs. användningen av flera datainsamlingsmetoder.

4. Mikrokrediter som ett verktyg för ökad självbestämmande makt i den Dominikanska Republiken

I detta kapitel skall undersökningens resultat presenteras och analyseras. Kapitlet börjar med en beskrivning av den Dominikanska Republiken och landets mikrokreditsituation samt en presentation av de två samarbetsorganisationerna. Därefter presenteras resultatet från fältstudien. Först introduceras de medverkande kvinnorna och deras uppfattning av makt. Resultaten visar att kvinnorna upplevde att mikrokrediterna haft fyra huvudsakliga effekter på deras liv. Dessa fyra kategorier presenteras, varefter en kritisk diskussion förs om mikrokrediters inverkan på självbestämmande makt.

4.1. Social, kulturell och ekonomisk kontext

Det är viktigt att ha en förståelse för den omgivning kvinnorna lever i och nedan beskrivs därmed den sociala, kulturella och ekonomiska kontexten som undersökningen utfördes i. Därefter presenteras mikrokreditläget i den Dominikanska Republiken samt de två samarbetsorganisationerna som respondenterna var lånetagare hos.

4.1.1. Dominikanska Republiken

Den Dominikanska Republiken upptar två tredjedelar av ön Hispaniola, som den delar med Haiti. Landet har en befolkning på 9,5 miljoner, av vilka 95 procent hör till den katolska kyrkan. Den största delen av befolkningen är mulatter, 73 procent, medan 16 procent är vita och 11 procent är svarta. År 2002 var 87,2 procent av befolkningen läskunniga och den sannolika livslängden var 73,4 år vid födseln. (CIA 2008) Landet ligger mitt i det Västindiska orkanbältet och drabbas av hårda stormar under några månader i året, samt tillfälliga översvämningar och periodvisa uttorkningar. Brist på färskvatten och jorderosion hör till de främsta ekologiska problemen. (CIA 2008) Allt fler haitiska immigranter tar sig över gränsen

till den Dominikanska Republiken på jakt efter arbete och med sin storlek på 500 000 personer utgör de också den största minoritetsgruppen. Den haitiska befolkningsandelen är i genomsnitt mycket fattig. (Wikidominicana)

Ända fram till 1980-talet var den Dominikanska Republiken ett relativt isolerat land vars export främst bestod av socker, kaffe, kakao och tobak till USA. Årtiondet 1980-90 var en återstruktureringsperiod under vilken regeringen liberaliserade marknaden för att främja konkurrens. Under dessa år utvecklades turismen och flera frihamnar, de så kallade öexport processing zonesö (EPZ) med skattelättnader och andra fördelar för företagen inom dem. Staten förbättrade infrastrukturen vilket ledde till att turismen växte. Under 1990-talet inleddes flera reformer med en aktivare kommersiell politik för att öppna marknaden, öka landets export och bättre kunna möta globaliseringen. Den Dominikanska Republiken inledde förhandlingar och samarbete med flera av sina grannländer för att kunna anpassa sig till de nya globala och krävande förhållandena. (Ceara-Hatton & Isa-Contreras 2003) Landets främsta exportprodukter består idag fortfarande av socker, kaffe och tobak men under senaste årtionde har även turismen vuxit till sig betydligt, vilket lett till att tjänstesektorn tagit över jordbruket som främsta inkomstkälla. Dominikanska Republiken är starkt beroende av USA, vart nästan tre fjärdedelar av exporten riktas. (CIA 2008) Landet var under perioden 1961-2002 den snabbast växande ekonomin i Centralamerika och Karibien, med en genomsnittlig BNP-ökning på 5,4 procent, två procentenheter högre än den genomsnittliga tillväxten inom regionen. Landets tillväxt var därtill relativt stabilare än de andra ländernas. (Ceara-Hatton & Isa-Contreras 2003)

År 2003 drabbades den Dominikanska Republiken av en ekonomisk recession med inflation på 27 procent men landet har återhämtat sig sedan dess och hade år 2007 en BNP-tillväxt på 8,5 procent. Samma år inleddes en makroekonomisk stabiliseringsplan som lyckades få ner inflationen till 8,9 procent. (Världsbanken 2008) För tillfället hör turism och frihamnarna till de snabbast växande sektorerna (PNUD 2008). Frihamnarna har blivit ett viktigt instrument för att attrahera investerare, skapa arbeten och öka exporten. År 2003 arbetade 170 000 dominikaner inom frihamnarna, främst med att producera klädesplagg (69 procent), tobak (6,4 procent), elektronik (5,3 procent) och farmaceutiska varor (5,3 procent). Även om frihamnarna ofta presenterats som en neoliberal framgång i Latinamerika har de blivit hårt kritiserade för sin behandling av arbetstagarna. Orättvist avskedande, förtryck samt verbal och fysisk misshandel är vanligt förekommande i dominikanska frihamnar. De utmärks ofta av en

ständig strävan efter vinst, vilket tar sig uttryck i tvångsmässigt övertidsarbetande och underbetalning för arbetarna. År 2004 var den officiella minimilönen 3561 peso i månaden (ungefär 70 euro) men i verkligheten kan arbetarna få mindre betalt, speciellt ifall de är kvinnor. Den Dominikanska Republikens arbetsgranskning fungerar illa och kvinnor diskrimineras ofta grovt av sina arbetsgivare. (Perman, Duvillier, David, Eden & Grumlau 2004) Frihamnarna har bidragit till en ökning av kvinnlig lågavlönad arbetskraft i utvecklingsländer överlag eftersom kvinnor anses vara mer tålmodiga och ofta är villiga att utföra monotont arbete. Kvinnliga arbetstagare uppfattas som billigare, passivare och mindre sannolika att göra motstånd. (Connelly et al. 2000)

Fattigdom är ett allvarligt problem i den Dominikanska Republiken, där 42 procent av befolkningen klassificeras leva under fattigdomsgränsen och BNP per capita år 2007 var \$6600. Inkomstjämligheterna är höga; den fattigare hälften av befolkningen får endast en femtedel av BNP medan de rikaste 10 procent rör över 40 procent av den totala nationalinkomsten. (CIA 2008) År 1991 var fattigdomen ojämnt fördelad mellan könen, 23 procent av kvinnorna var fattiga jämfört med 15 procent för männen. Denna obalans har dock jämnats ut sedan dess, främst på grund av kvinnornas arbetskraft inom frihamnarna. (McDonald & Ledgerwood 1999) Fattigdomen är spridd över hela den Dominikanska Republiken med den största fattigdomsprocenten främst i de södra och östra provinserna. Den regionala utvecklingen har varit ojämn och de fattigaste områdena ligger därmed långt under den nationella fattigdomsnivån. I den östra underregionen la Yuma representerar de fattiga hushållen närmare 95 procent av de totala hushållen. Även om huvudstaden Santo Domingo har den lägsta totala fattigdomsnivån i landet är de fattiga grupperna i förortererna väldigt koncentrerade. Ungefär 60 procent av den allra fattigaste befolkningen bor på landsbygden. Husen de bor i är ofta mycket små och av dålig kvalitet. De består vanligen av ett enda rum och det är inte ovanligt att fyra personer delar säng. Infrastrukturen på landsbygden är begränsad vilket försvårar tillgången till bland annat vatten och avfallssystem. (Findley 2002)

Arbetslösheten ligger på ungefär 20 procent, vilket lett till att flera dominikaner arbetar inom den informella sektorn, dvs. med aktiviteter som inte är lagligt registrerade. De sysselsätter sig ofta med jordbruk eller olika former av mikroverksamhet, såsom att sälja färdiglagad mat vid vägen, att ha en liten butik eller att driva en skönhetsalong. En annan vanlig inkomstkälla är släktingars pengaförsändelser från utlandet. Den dominikanska regeringen har haft en av de lägsta offentliga utgifterna i Karibien, och mindre satsning på utbildning samt hälsa än de

andra länderna. Största delen av förbättringen av infrastrukturen har dessutom skett i städer istället för i de rurala delarna av landet, där majoriteten av de fattiga bor. I och med detta har över- och medelklassen fått mer fördelar än de fattiga. (McDonald & Ledgerwood 1999)

Även om den Dominikanska Republiken har stora förutsättningar att hålla den ekonomiska tillväxten stabil har matkrisen och de höga bensinkostnaderna drabbat befolkningen och kommer sannolikt att leda till höjd inflation. Arbetslösheten har hållits hög under de senaste åren (15,6 procent år 2007) och ses som en av de viktigaste utmaningarna. Landet är starkt beroende av USA vars ekonomiska recession kan ha en mycket negativ inverkan på den dominikanska ekonomin. En annan utmaning är skadorna som de tropiska stormarna Noel och Olga i oktober 2007 orsakade i infrastruktur och jordbruk samt de mer än 80 000 människor som hamnade på flykt. (Världsbanken 2008)

4.1.2. Mikrokrediter i den Dominikanska Republiken

Mikroföretag har uppmärksammats stort i den Dominikanska Republiken och på 1980-talet började icke-statliga organisationer såsom *Association for the Development of Microenterprises*, *Program for the Assistance of Small Firms* och *Banco de la Mujer* tillhandahålla krediter för mikroföretag i den informella sektorn (Grasmuck & Espinal 2000). Enligt Fondomicro (2008), en dominikansk organisation som övervakar mikroverksamheten i Dominikanska Republiken, fanns det 616 215 registrerade mikrokreditentreprenörer i landet år 2005. Mikroföretagen, som definieras som företag med 1 till 10 anställda, är den Dominikanska Republikens främsta källa till arbetskraft och sysselsätter uppskattningsvis 23 procent av den arbetsföra befolkningen. De anses allmänt vara en av de mest aktiva ekonomiska sektorerna, främst på grund av deras bidrag till BNP (cirka 31 procent) och deras potential för att minska på fattigdomen. (McDonald & Ledgerwood 1999) Skapandet av ett mikroföretag representerar ett alternativ för den delen av befolkningen som i vanliga fall har svårt att få arbete på grund av brist på undervisning och andra kvalifikationer (Ortiz 1999).

För att få tillgång till pengar för att starta ett mikroföretag använder sig flera fattiga av privata pengautlånnare, informella kreditföreningar, statliga program och mikrokreditorganisationer. Det finns två utvecklingsbanker i den Dominikanska Republiken som ägnar sig åt

mikrofinansiering men de har anklagats för att endast vända sig till de minst riskabla lånetagarna. Det är främst de icke-statliga organisationerna som vänder sig till de allra fattigaste men de är få till antalet. Speciellt i och med de ekonomiska problemen har mikroföretag setts som ett mycket bra alternativ för de fattiga att själva ta sig ur arbetslösheten. Även om mikrokrediter i den Dominikanska Republiken främst anses vara riktade till utvecklingen av mikroföretag erbjuder även vissa institutioner finansiering för jordbruksverksamheter, förbättringar av hemmet och konstruktion. (Findley 2002) De dominikanska mikroföretagen inleds och försvinner mycket snabbt vilket beror på att de är ytterst känsliga för förändringar i den ekonomiska situationen. (McDonald & Ledgerwood 1999) Största delen av lånetagarna sysselsätter sig med att sälja stekt mat på gatan, ha en liten butik i hemmet, sälja färska grönsaker med hjälp av transportabla vagnar eller driva en liten skönhetssalong (Findley 2002).

4.1.3. Samarbetsorganisationerna

Fundación San Miguel de Arcángel (FSMA) grundades år 2005 av före detta affärsmannen Marcelino San Miguel. Organisationens huvudkontor ligger i Santo Domingo men den har även regionala kontor i Cotui i mitten av landet, i San Cristobal väster om huvudstaden och i Yamasá öster om huvudstaden. (FSMA 2008) I slutet av 2007 hade FSMA över 12 000 lånetagare med 166 dollar som det genomsnittliga lånebeloppet (Mixmarkets 2008a).

Esperanza International är en amerikansk organisation grundad år 1995. Esperanza har sitt huvudkontor i Santo Domingo men arbetar även i andra delar av landet, främst på den östra sidan, samt på Haiti. Mikrokrediter är organisationens huvudsakliga verksamhet även om den också arbetar med frågor gällande bland annat hälsa och utbildning. (Esperanza International 2008) I slutet av 2007 hade Esperanza närmare 13 000 lånetagare med lånebelopp på i genomsnitt 108 dollar per lån. (Mixmarkets 2008b)

Både FSMA och Esperanza vänder sig till kvinnor och har fattigdomsminskning som främsta mål för sina mikrokrediter. Även om organisationerna säger sig tro och hoppas på att mikrokrediterna har en social inverkan på kvinnorna så har de båda ekonomiska fördelar som huvudsakligt mål för sin verksamhet. De är bägge medlemmar av Grameen Foundation USA

(GF-USA), en internationell ickestatlig organisation som strävar efter att sprida Grameen Banks mikrokreditprogram runt världen. Grameen Bank grundades av Muhammad Yunus som år 2006 tog emot Nobels fredspris för sina mikrokreditprogram baserade på gruppupplåning för kvinnor. GF-USA erbjuder sina medlemmar teknisk hjälp och finansiering för mikrokrediter. (FMSA 2008) En stor del av organisationernas finansiering kommer även från den ickestatliga nätsidan Kiva som förmedlar privatpersoners mikrolån till mikrokreditorganisationer och på så sätt stödjer små företagare i utvecklingsländer runtom i världen.

Gruppupplåning innebär att en grupp på fem kvinnor bestämmer sig för att samarbeta och tillsammans vara ansvariga för varandras lån. I och med att kvinnorna själva valt sina gruppmedlemmar och därmed också känner dem väl skapar det gemensamma ansvaret ett starkt tryck på att klara av återbetalningen. Kvinnorna undervisas i att handskas med pengar, att räkna samt andra grunder för företagsamhet. Låneamorteringarna betalas varannan vecka i ett halvt års tid med en ränta på 2 % som även betalas samtidigt. Återbetalningen sker i kvinnornas egen by, oftast hemma hos någon av gruppmedlemmarna, och låneofficerarna kommer därmed utkörandes enkom för detta. De olika regionala kontoren är ansvariga för att hitta potentiella lånetagare inom området och de åker runt i byar som anses fattiga för att starta nya låneprojekt. Där söker de upp målmedvetna kvinnor intresserade av mikrokrediter och uppmanar dem att bilda lånegrupper. I och med detta är det kvinnorna själva som väljer sina gruppmedlemmar och organisationerna gör endast en gruppintervju innan själva beviljningen av lånet.

4.2. De medverkande dominikanska kvinnorna

Kvinnorna som under undersökningen intervjuades och observerades var överlag pratsamma, positivt inställda till studien och glada över att få dela med sig av sina erfarenheter. Endast ett par kvinnor uppträdde blygt under diskussionerna men de verkade inte obekväma med att prata om sig själva, förutom att de uttryckte sig kortare än de andra. Då jag anlände till byarna kom kvinnorna ofta fram för att prata med mig, för att fråga om min undersökning och för att

få veta varför jag befann mig i deras by. Under skolningen och lånemöten skämtade de i allmänhet både med varandra och med låneofficerarna och de verkade överlag inte rädda för att ta plats. De var alla låntagare hos någondera av de två samarbetsorganisationerna och hade fått sitt första lån för mellan sex månader och fyra år sedan. Majoriteten av kvinnorna hade en stor familj med många barn och flera delade hem med även andra släktingar än den allra närmaste familjen. Största delen av dem bodde i små byar vid utkanten av större städer. Deras män arbetade vanligen på landsbygden och syntes sällan till under besöken till byarna. I Bilaga 1 finns en tabell med kvinnornas namn, ålder, familjestatus och affärsverksamhet.

4.2.1. Kvinnornas maktuppfattning

Att ha makt innebar för de flesta av kvinnorna att kunna uppfylla sina drömmar, att vara oberoende av andra och att självständigt kunna påverka sin egen livssituation. Att öka sin egen makt uppfattades som något mycket viktigt i och med att de ansåg att makt förenklar vardagen och gör det möjligt att ha större krav på livet, omgivningen och sin egen situation. Makt var för dem starkt sammankopplat med arbete och många av dem talade om att kunna öka sin makt genom hårt arbete. I och med detta poängterade flera av kvinnorna att deras mikroföretag gjort att de känner sig mäktigare inom både familjen och samhället. Arbete uppfattades som något väldigt positivt och kvinnorna betonade gärna hur arbetsdryga dagar de har men att de tycker om arbete och att de inte är rädda för att utföra hårt arbete. God hälsa, grundutbildning, rörlighet, att kunna tillfredsställa basbehov och att ha en stor familj ansågs av flera vara förutsättningar för att ha makt. Pengar ansågs allmänt vara en av de främsta källorna till makt och fattigdom upplevdes som ett stort hinder för att leva självständigt, göra val och kontrollera sitt eget liv. Några kvinnor var dock kritiska till pengars maktpotential och poängterade att pengar ingalunda är någon garanti för att få mer makt och att även fattiga människor kan vara mäktiga. Både respekt och auktoritet ansågs av dessa kvinnor vara mer effektiva verktyg för att uppnå makt än pengar. Majoriteten av kvinnorna var dock av den åsikten att makt var alltför starkt sammankopplat med pengar för att de allra fattigaste i samhället skulle kunna ha makt. Ett par kvinnor påpekade emellertid att det finns olika former av makt och att en person som inte anses mäktig i samhället nog kan ha makt inom t.ex. familjen och hushållet, vilket exemplifieras av en kvinnas förklaring:

öMän lyssnar inte på vad kvinnor säger men ändå vet de att vi vet bättre än dem ibland. Vi kvinnor kan kontrollera vårt eget hem och detta innebär makt för då man har makt över sitt eget hem betyder det att de andra i familjen lyder ens regler.ö

4.2.2. Kvinnornas jämställdhetsuppfattning

Kvinnorna var överlag mycket kritiska till ojämlikheterna i samhället och ansåg sig själva vara medvetna om de problem som könsfördelning innebär. De analyserade sina egna möjligheter utgående från rådande samhällsordning och ansåg sig vara fullt medvetna om orättvisor på både individuell och samhällelig nivå. Av de trettiofyra kvinnorna som sammanlagt intervjuades antingen individuellt eller i grupp var det tre stycken som sade att de inte anser att det existerar några maktskillnader mellan män och kvinnor. Resten av kvinnorna sade att män har mer makt än kvinnor, vilket syns i att man i allmänhet lyssnar mer till vad män har att säga och anser att deras åsikter är viktigare än kvinnors. Att känna sig undervärderad i samhället var en vanlig känsla bland dem och även om orsakerna till detta ansågs kunna bero på samhällsklass, ålder och hudfärg var kvinnorna överens om att deras kön var den faktorn som mest påverkade deras sociala ställning. Varför det var så kunde de flesta av dem inte svara på vilket gjorde dem aningen frustrerade i och med att de inte upplevde att denna ojämlikhet var berättigad.

Vid diskussion om olikheter mellan män och kvinnor var det inte en enda av respondenterna som ansåg att männen hade några överlägsna egenskaper jämfört med kvinnor. Kvinnorna uppfattade sig som mer arbetsamma, tapprare, flitigare och duktigare medan flera av dem målade upp sina egna män som lata machos med alltför stort alkoholbruk. I och med att män ofta har bättre utbildning och mer arbetserfarenhet ansågs de också ha bättre möjligheter att påverka sitt eget liv. Att kvinnornas position i samhället under de senaste åren blivit starkare var dock något som alla medverkande kvinnor höll med om. I och med att den dominikanska kvinnan arbetar allt mer utanför hemmet och därmed tjänar sina egna pengar ansågs kvinnor och män ha blivit mer jämlika. Medan majoriteten av kvinnorna tyckte att deras möjligheter

hela tiden förbättras hävdade fem av dem att det inte längre finns något som kvinnor inte kan göra bara för att de är kvinnor. Även om kvinnors position i samhället ansågs ha förbättrats reflekterade dock flera över varför de fortfarande är ansvariga för hushållsarbetet fastän en stor del av dem nuförtiden arbetar utanför hemmet lika mycket som sina män. En kvinna uttryckte det såhär:

öTidigare såg man inte kvinnor köra bil eller skaffa mat men det gör man nu. Nuförtiden arbetar kvinnan mer än mannen för hon utför arbete både inom och utanför hemmet. För mannen är det annorlunda för då han kommer hem från sitt arbete tar hans hustru hand om honom men ifall hustrun själv arbetar kommer han ändå aldrig att ta hand om henne. Kvinnans arbete är multipelt!ö

Arbetet i hemmet upplevdes dock inte som orättvist fördelat av alla och fem respondenter sade att deras män hjälper till. Även om största delen av kvinnorna var nöjda med sina män rådde en allmän rädsla för att bli lämnad, vilket flera av dem råkat ut för. Att inte vara beroende av en man ansågs vara mycket viktigt både av de gifta och av de ensamstående kvinnorna. Att ha ett eget arbete och egna inkomster upplevdes som nödvändigt för detta men flera av kvinnorna betonade också vikten av att ha en utbildning, en egen umgängeskrets och olika färdigheter som gör att man klarar sig utan mannens hjälp. De kvinnor som blivit lämnade av sina män ansåg att det fått dem att inse hur självständiga de har möjlighet att vara. Att själv vara tvungen att tjäna ihop pengar för mat, att stå för alla utgifter och att sköta hushållsarbetet hade enligt dem själva gjort dem redo att möta motgångar och lärt dem att stå på egna ben. Att ögå emot systemetö och klara av något som andra människor inte förväntat sig av en ansågs som mäktiga situationer och en av kvinnorna uttryckte sig på detta sätt:

ödet som gör dig starkast är då du vill göra något och du vet att du klarar av det men någon säger att du inte kan göra det och du gör det iallafall, det är en situation som ger dig maktö

4.2.3. Kvinnornas mål

Flera av kvinnorna ansåg sig ha möjlighet att påverka sitt liv till en viss mån även om den ekonomiska situationen ansågs vara alltför svår för att fattiga kvinnor skulle kunna ha full kontroll över sina liv. Att livet i den Dominikanska Republiken blivit dyrare under de senaste åren var något som alla var överens om och som upplevdes som en stor börda i vardagen och som ett hinder för att leva det liv man vill leva. Även de kvinnor som hade framgångsrika affärer upplevde situationen som svår och en butiksägare uttalade sig som så:

öVi kvinnor vill arbeta men ibland finns det inte möjlighet för här i landet är situationen mycket svår, vi förtjänar inte det som livet kostar, arbetsmarknaden är stängd och ingen betalar oss för hushållsarbetet. Nu är livets pris mycket dyrt, barnen konsumerar alltför mycket och vi lever väldigt enkelt allihopa.ö

Kvinnorna var dock hoppfulla inför framtiden och trodde att de hade möjlighet att själva förbättra sin situation. Då framtiden kom på tal var de eniga om att det främsta målet var att uppnå ekonomisk stabilitet och ett gott liv för sina barn. Ett eget hus, god hälsa, ett värdigt arbete och en god utbildning för barnen var allmänt nämnda önskningar bland kvinnorna. För dem var framgång i livet starkt kopplat med säkerhet, att inte behöva oroa sig för framtiden. De flesta av dem trodde sig kunna uppnå ett bättre liv genom hårt arbete och flitighet.

4.3. Mikrokrediternas inverkan på kvinnornas liv

Företagen som kvinnorna startat med hjälp av sina mikrokrediter var oftast en affärsverksamhet av mycket liten skala inom byn. Matbutiker, lunchrestauranger, klädaffärer och skönhetsalonger hörde till de vanligaste mikroföretagen. Affärsverksamheten hölls ofta i hemmet eller på gården så att kvinnorna kunde kombinera det med hushållsarbete samt barnskötsel och vara flexibla med arbetstiderna. En stor del av kvinnorna hade hållit på med

sin affärsverksamhet redan innan tillgången till mikrokrediterna men sade att lånet gett dem möjlighet att utvidga verksamheten. Nedan presenteras de förändringar som kvinnorna upplevde att mikrokrediterna haft på deras liv samt den inverkan som noterades under observationerna.

4.3.1. Ekonomiska förändringar

Största delen av kvinnorna sade sig vara nöjda med sina företag även om flera av dem påpekade att de fortfarande hade det väldigt knapert ekonomiskt. Flera av dem ansåg att företaget nog växte och att man med tiden kunde märka små förbättringar i försäljningen. Av de intervjuade kvinnorna var det ingen som ansåg att deras ekonomiska situation hade förbättrats radikalt men många talade om små förbättringar i livskvaliteten, såsom att till exempel ha råd med bättre mat och nya kläder samt en minskad oro över brist på besparingar. Åtta kvinnor ansåg dock att deras ekonomi inte hade förändrats i och med mikrokrediterna. Dessa kvinnor beskylldes det främst på landets ekonomiska situation och menade att det var mycket svårt att göra bra affärer då de potentiella kunderna knappt har råd att köpa någonting, vilket exemplifieras av denna kvinnas kommentar:

öVi tar mikrokrediter för att överleva, för att ta oss ur detta, men det är inte enkelt, inte alls. Det finns så lite produktion nu och bara i denna by är vi många kvinnor som vill ta oss framåt men vad gör man då det inte finns kunder för att ingen har pengar att köpa?ö

Mikrokrediter framställs ofta som en garanti för ökade inkomster vilket de dominikanska kvinnorna bevisade att inte alltid stämmer. Att investera pengar i en affärsverksamhet är ingen garanti för att lyckas och även om entreprenören själv gör ett bra arbete finns det många externa faktorer som påverkar affären, till exempel den nationella ekonomiska situationen, såsom nu är fallet för dessa kvinnor. Flera klagade på hur priserna gått upp och var överens om att de små inkomsterna från mikroverksamheten sällan var tillräckligt för att täcka ökade utgifter. Litteraturen om mikrokrediter talar ofta om framgångskvinnorna men under undersökningens gång visade det sig att det bland de dominikanska låntagarna fanns fler

affärsmisslyckanden än litteraturen vittnar om. Många kvinnor var osäkra på hur länge de skulle ha möjlighet att fortsätta med sina affärer och tre kvinnor hade blivit tvungen att avsluta sin affärsverksamhet på grund av brist på kunder. En av dessa kvinnor hade öppnat en restaurang som hon blivit tvungen att stänga bara tre månader senare. Hon hade redan haft svårigheter med återbetalningen då hon fortfarande höll igång verksamheten och vid tiden för intervjun hade hon ännu två månaders amorteringar och räntor kvar att betala. Detta misslyckande gjorde henne frustrerad och oroad inför framtiden vilket reflekteras väl i hur hon uttryckte sig:

öOch nu då, nu har jag ännu fler bekymmer att tänka på! Jag har ingen verksamhet längre men ett lån att betala. Jag vet nog hur man arbetar men det finns inga pengar.ö

Återbetalningen var ett känsligt ämne för flera av kvinnorna och de sade att det innebar en ständig press från alla håll. Majoriteten av dem upplevde det som svårt att få ihop pengar för amorterings- och räntebetalningen varannan vecka men de var ense om att man är tvungen att göra uppoffringar och vara ansvarsfull för att kunna ta sig framåt. Som fattig kände sig kvinnorna mycket sårbara och flera av dem menade att de inte har någon typ av besparingar och att återbetalningen därmed är ett ständigt stressmoment för dem. Båda organisationerna hade väldigt stränga regler för återbetalningen och lånetagarna försökte därmed in i det sista undvika att försena sig med betalningen. Kvinnorna tog återbetalningen på mycket stort allvar och en kvinna uttryckte sig såhär:

öVissa veckor förtjänar vi inte mycket men vi är alltid tvungna att betala för barnens skola, för maten, du vet, men ibland har vi inte dessa pengar och jag har alltid pengar sparade för att betala lånet för jag tycker inte om tanken om att inte betala. Hittills har allt gått väl, tack Gud, men det är mycket svårt att ha råd med allt.ö

Låneofficerarna berättade att vissa byar är mer framgångsrika än andra och att de måste dra en hårdare linje gällande återbetalningen med dessa byars kvinnor. Detta blev synligt under de dagliga utfärderna till lånetagarna. De mer framgångsrika områdenas kvinnor vinkade glatt in vår bil då vi anlände medan låneofficerarna hade ett strängare förhållande till de kvinnor som

uppvisat betalningssvårigheter. I de mindre framgångsrika byarna tog officerarna ofta på sig en mycket bestämd roll som de för mig förklarade att var nödvändig för att kvinnorna skulle inse vikten av att sköta återbetalningen. En av låneofficerarna hade själv kommit i kontakt med organisationen som lånetagare och efter att ha betalat tillbaka sitt lån blev hon anställd som officerare. Under en diskussion med henne tog hon upp hur svårt hon vet att flera av kvinnorna har det med att få in pengar för både mat och återbetalning. Hon berättade att alla kvinnor tar ett stort ansvar för återbetalningen och att det är viktigt för dem att inte vara försenade, både för sin egen självkänsla och för att de inte vill skapa problem för resten av gruppen. Enligt henne kan det gå så långt att kvinnorna tar pengar från sin egen matkassa för att klara av återbetalningen. Hon upplevde det som mycket svårt att vara hård mot kvinnorna, speciellt eftersom hon vet att vissa av dem verkligen inte har pengar. Hon påpekade dock att hon själv bara är tvungen att utföra sitt jobb och se till att alla pengar kommer in som de ska. Själv har hon vid sidan av jobbet som låneofficerare fortfarande kvar sitt mikroföretag, en skönhetssalong, och arbetar sju dagar i veckan från morgon till kväll. Enligt henne klarar nästan alla kvinnor som investerar hela sitt lånekapital i affärsverksamheten av återbetalningen och får småningom extra pengar att röra sig med. Problemet är de lånetagare som använder lånet till att konsumera för eget nöje, såsom skor och kläder. Dessa kvinnor har inte vanligtvis råd med sådant och när de får pengar i handen kan det vara svårt att motstå frestelsen och tänka rationellt istället. Båda organisationerna är medvetna om detta och betonar därmed från början vikten av att investera lånepengarna i affärsverksamheten för sina nya lånetagare.

Kvinnornas höga återbetalningsnivå har ansetts vara ett av de främsta bevisen för hur framgångsrika mikrokrediterna är. I och med att kvinnorna oftast klarar så väl av återbetalningen har flera forskare dragit slutsatsen att kvinnornas självbestämmande makt höjts. Denna undersökning visar dock att kvinnorna själva inte upplever att återbetalningen är lätt och att flera av dem betalar tillbaka i tid även om de inte fått in pengarna från sin affärsverksamhet utan istället varit tvungna att ta nya lån. Även om båda organisationerna har höga återbetalningsnivåer återspeglar detta inte svårigheterna som kvinnorna möter för att få in pengarna. I och med svårigheterna kan kvinnorna anses bli mer sårbara istället för att bli ekonomiskt oberoende och höja sin självbestämmande makt. I de fall som kvinnan själva inte har kontroll över lånepengarna utan istället utnyttjas för att ge sin man tillgång till pengar kan man heller definitivt inte tala om ökad självbestämmande makt för kvinnorna. Dessa

situationer är sådana som sällan tas upp till diskussion om mikrokrediters inverkan på självbestämmande makt. Det är ytterst svårt att mäta hur vanligt detta fenomen är i och med att kontroll över familjemedlemmar kan vara väl dolt. Mikrokrediter bör därmed inte anses leda till bättre förutsättningar för självbestämmande makt utan att ta sammanhanget i beaktande. Kvinnornas startpunkt har en stor betydelse för hur mikrokrediterna kommer att inverka på deras självbestämmande makt och det är därmed missvisande att anta att materiella resurser automatiskt även skapar humana och sociala resurser.

De kvinnor som haft problem med återbetalningen sade sig ha lånat pengar av släktingar eller vänner. I och med att alla kvinnor i en lånegrupp är gemensamt ansvariga för återbetalningen var det i några fall en annan gruppmedlem som fick låna pengar för betalningen. Den fattiga betalar sitt lån med ett annat, som flera av dem påpekade. Alltid har kvinnorna inte heller någon bekant att låna pengar av och då kan deras enda utväg vara att vända sig till informella långivare, som tar höga räntor för tjänsten. Hur dessa kvinnor tänkte ta sig ur denna onda cirkel visste de inte själva. De lever i ständig osäkerhet och känner sig ofta maktlösa inför organisationernas återbetalningskrav.

4.3.2. Förändringar i relationer

Inte en enda av kvinnorna rapporterade att deras män skulle ha något emot deras affärsverksamhet, snarare verkade männen sporra sina hustrur och vara positivt inställda till deras företagsamhet. Flera kvinnor sade att de nu har möjlighet att ta mer självständiga beslut eftersom de själva arbetar och får in pengar till familjen. En kvinna uttryckte det såhär:

öFörut var jag utan arbete, jag var beroende av min man, men inte längre. Ibland om det saknas något i hemmet behöver jag inte be pengar av honom för att köpa det utan jag köper det själv och detta gör mig mycket stolt. Det handlar egentligen inte bara om ett lån utan också om en samhällelig utveckling.ö

Vissa av kvinnorna uppfattade att deras män respekterade dem mer nu när de hade en egen aktivitet som inte var beroende av männen. Genom tillgången till egna pengar och bidraget till hushållskassan blev förhållandet mellan flera av kvinnorna och deras män mer jämställt. Många kvinnor upplevde det som mycket värdefullt att ha egna pengar, som de fått i sitt namn, alternativt själva förtjänat. De berättade att de känner sig mer självständiga i hemmet då de inte längre behöver mannens godkännande gällande alla inköp. Kvinnornas ställning förbättrades och de ansåg sig få mer respekt av sina partners vilket enligt flera av dem ledde till att männen lyssnade mer på dem än tidigare och därmed gav dem bättre förutsättningar att själva inverka på sitt liv.

Flera av kvinnorna påpekade vad mikrokrediterna gjort för deras vänskapsrelationer inom lånegruppen och lånecentret. I och med att mikrokrediterna ges i grupp är kvinnorna tvungna att engagera sig tillsammans. Detta ansågs av dem som mycket värdefullt eftersom det både gav dem nya vänner och fungerade som ett nytt medium för utbytning av idéer och tankar. Genom de regelbundna mötena ansåg de sig ha lärt känna flera kvinnor och utvidgat sina kontaktnät. Några berättade även att de lärt känna fler människor i och med sin affärsverksamhet, vid försäljningen av sina produkter. Även relationerna till kvinnorna i den egna lånegruppen hade fördjupats i och med det nära samarbetet, vilket en kvinna förklarade såhär:

öVi kvinnor är alla kamrater och på så sätt har hela byn ändrats, vi planerar allting tillsammans, funderar på när vi skall betala tillbaka lånen och lär oss saker av varandra.ö

En viktig komponent av begreppet självbestämmande makt berör just det kollektiva samarbetet, att delta och stödja varandra. Enligt kvinnorna hade mikrokrediterna fått dem att samarbeta, organisera sig själva och tillsammans bli en del av en utvecklingsprocess. Ifall någon kvinna inte uppenbarade sig på ett möte sade sig de andra kvinnorna genast försöka ta reda på ifall någonting hänt henne. De ansåg det vara mycket viktigt att ta hand om varandra och de var väl medvetna om att detta var speciellt viktigt i och med att lånegruppen tillsammans är ansvarig för alla kvinnornas återbetalning. Kvinnorna verkade inte uppleva det som något negativt att vara ansvariga för sina gruppmedlemmars lån utan var snarare tacksamma över den solidaritet och lojalitet som ofta existerar inom grupperna. Det att

kvinnor organiserar sig tillsammans uppfattades överlag som mycket positivt och flera poängterade värdet av att kunna dela erfarenheter sinsemellan. Kvinnorna befinner sig i regel i liknande situationer och har förståelse för varandra. De verkade mycket sammansvetsade med sina gruppmedlemmar och genuint intresserade av varandra. En av dem förklarade det på detta sätt:

öIbland råkar vi ut för problem men vi har våra kamrater och solidaritet, vi känner varandra, det finns förtroende. Krediterna har förändrat relationerna rätt mycket, nu tar vi hand om varandra och om någon har ett problem så hjälper vi henne. Någon har alltid lite pengar, och så har vi vår nödfond. Fattiga som vi är så är vi ändå ärliga och mycket ansvarsfulla.ö

Ett par av de framgångsrika kvinnorna som satt ihop en fungerande affärsverksamhet ansåg att människor inom byn fått mer respekt för dem då de sett hur väl de skött sin affär och då de såg att de hade egna pengar att röra sig med. Majoriteten tyckte sig dock inte kunna märka någon särskild förändring i hur andra personer uppfattade dem. För dem låg det största värdet i den förhöjda självkänslan och i stoltheten de kände inför andra. Att andra människor inom byn visste om att de hade klarat av att sätta upp en egen affärsverksamhet som de själva var ansvariga för gav kvinnorna stor tillfredsställelse.

4.3.3. Förändringar i arbetsmängd och rutiner

Majoriteten av kvinnorna ansåg att vardagsrutinerna hade förändrats som en följd av deras mikrokrediter. Att ha en egen affärsverksamhet fyller dagen med program till den grad att några av kvinnorna sade sig spendera hela sin lediga tid med sitt mikroföretag och ha affärsverksamheten i tankarna dygnet runt. Tjugosex av de trettiofyra kvinnor sade att deras arbetsmängd blivit större, vilket de i och för sig sällan upplevde som överraskande. Kvinnorna uppfattade sig fortfarande som huvudansvariga för hushållsarbetet fastän de nu hade även den egna affärsverksamheten att sköta om. Även om både mannen och kvinnan arbetar lika långa dagar utanför hemmet rapporterade de flesta att männen inte hjälper till mer med sysslorna än tidigare. Två kvinnor sade att de känner ett behov av att ta hand om sina män, fastän de själva

ofta varit lika, om inte mer, upptagna under dagen. Detta leder till att vissa av kvinnorna arbetar från morgon till kväll, med hushållssysslor och affärsverksamheten om vartannat. I och med att majoriteten av kvinnorna har sin affär i hemmet kan sysslorna lätt kombineras vilket dock innebär att flera av kvinnorna spenderar praktiskt taget hela sin tid inom hushållets väggar.

Största delen av kvinnorna verkade dock ändå nöjda med situationen och sade sig njuta av att känna sig så effektiva och företagsamma. De som hade sin affärsverksamhet i hemmet var nöjda över den flexibilitet situationen innebar. En kvinna sade att hon tidigare arbetat för en annan person och att hon då arbetade så långa dagar att hon knappt hann se sin familj men att hon nu i lugn och ro kunde vara med sina barn under den tiden hon inte hade kunder. Att kunna kombinera arbete med att spendera tid i sällskap av sina barn uppfattades som mycket positivt. Flera andra kvinnor tog även upp fördelar med att vara sin egen chef och kunna besluta själv över det arbete de utförde.

Självbestämmande makt handlar långt om kvinnors jämställdhet och hushållet är ett av de områden där genusrelationer blir som mest tydliga. Kvinnor tar ofta på sig en stor del av hushållsbördan och offerar sin fritid som om den vore mindre värdefull än männens. Att deras arbetsbörda har ökat kunde tolkas som ett tecken på en minskning i deras självbestämmande makt. Att männen fortfarande anser att deras kvinnor bör ta ansvaret för hushållssysslorna tyder på att jämställdheten inte skulle ha förbättrats men flera av kvinnorna intygade dock att de upplevt andra förändringar i genusrelationerna, såsom bland annat en större respekt från mannens sida. Som framgår av kvinnornas berättelser är det dessutom inte rätt att anta att arbetet i hemmet uppfattas som något negativt. Vissa kvinnor var nöjda med arbetsmängden och poängterade att de inte hade något emot hårt arbete så länge det gav dem någon form av välmående. Många sade att det viktigaste för dem var att få umgås så mycket som möjligt med sina barn, vilket möjliggjordes för dem som hade sin verksamhet i hemmet.

Att mikrokreditorganisationerna främst riktar sig till kvinnor har fått stöd av WID argumentet om att kvinnor måste involveras i utvecklingen och göras mer produktiva. Denna avhandlings undersökningsresultat visar dock att mikrokrediterna ger kvinnorna en enorm arbetsbörda som de kanske inte själva upplever som alltför negativ men som inte desto mindre är ett tecken på

ojämställdhet. Kvinnorna förväntas utföra arbete både inom och utanför hemmet medan männen sällan tar ansvar för hushållet. Att arbeta, vara flitig och göra väl ifrån sig är viktigt för de dominikanska kvinnorna och den allmänna uppfattningen verkar vara att man inte bör klaga över för mycket arbete utan snarare vara tacksam över det arbete man har. Att inte klara av återbetalningen uppfattas som ett stort misslyckande och flera av kvinnorna med ekonomiska svårigheter gör allt de kan för att få ihop pengarna.

4.3.4. Förändringar i kvinnornas uppfattning om sig själva

Att kvinnorna var stolta över sin affärsverksamhet var tydligt. Majoriteten av dem talade om hur stark och arbetskraftig den dominikanska kvinnan är och påpekade att männen aldrig skulle klara sig utan sina hustrur. Männen anses av flera kvinnor vara alltför upptagna med att dricka öl för att någonsin kunna ta hand om hushåll och barn, vilket gör att kvinnorna ser det som sin uppgift. I och med mikrokrediterna sade sig flera kvinnor ha utvidgat sina kunskaper och ökat sina förutsättningar för att klara sig själva på egen hand. En kvinna som ett år tidigare blivit lämnad av sin man uttryckte det såhär:

En dag lämnar din man dig för en annan kvinna och då är du ledsen oberoende av vad, men situationen är betydligt mycket bättre om du har utbildning, ett jobb, kunskap och lite pengar. Då kan du försvara dig och stå upp för dig själv. Se så det gick för mig, jag vet inte var jag skulle vara nu om jag inte hade varit produktiv redan innan min man lämnade mig.ö

Överlag var kvinnorna mycket väl inställda till mikrokrediter. Till och med flera av de kvinnor som inte ansåg sig ha fått ekonomiska fördelar av sin affärsverksamhet var av den åsikten att mikrokrediter har en positiv inverkan på kvinnors liv, främst därför att de ansåg dem göra kvinnor mer självständiga. Att erbjuda kvinnor krediter och därmed ifrågasätta antaganden om att endast män är kapabla att handskas med pengar och tänka i ekonomiska termer uppfattades av flera kvinnor ha förbättrat deras ställning. Många talade om hur deras möjligheter att kontrollera sitt liv och fatta egna beslut förbättrats tack vare deras företag. Ordet självständig användes flitigt för att beskriva hur kvinnorna kände sig i jämförelse med

innan de fått sina lån. En av de äldsta medverkande kvinnorna som levt längst i sin by sade såhär:

öDet är något mycket fint det här, det ger mer styrka i livet, mer motivering, för att gå framåt, för att se att man kan, för att tänka: han kan men vi kvinnor kan också. Det har hjälpt kvinnornas situation mycket, det är ett äventyr och det har lett till förändring.ö

Det att en stor del av kvinnorna ansåg att de har bättre möjligheter att agera enligt sina egna mål sedan de fått mikrokrediter och startat sin affärsverksamhet är ett starkt tecken på ökad självbestämmande makt. Att ha något öegetö, som de själva kontrollerar och bestämmer över upplevdes som mycket positivt och ansågs vara ett bevis på att kvinnor klarar av arbete utanför hemmet precis lika väl som män. Majoriteten av lånetagarna var hoppfulla inför framtiden och ansåg att de nu lärt sig att själva påverka sin framtid. Även om de överlag var mycket kritiskt inställda till landets jämställdhetssituation verkade de ändå anse sig ha möjligheter att uppnå sina mål med hjälp av hårt arbete. Kvinnor rapporterade om bättre möjlighet att bestämma i hemmet och få sin röst hörd både inom och utanför hushållet sedan mikrokrediterna. Till och med de kvinnor vars affärsverksamheter inte varit framgångsrika uppfattade mikrokrediter som en god möjlighet för kvinnor att agera mer enligt egna mål och uppnå mer jämlikhet mellan könen. De kvinnor som själva har ansvaret för sina lånepengar och sin affärsverksamhet är tvungna att ta fler beslut än tidigare. De aktiverar sig själva och agerar ofta för första gången i livet för något som de själva är ansvariga för. Hur kritiska de medverkande kvinnorna än var till sina män och till rådande samhällsinstitutioner så verkade de alla fullt övertygade om att de själva hade möjlighet att förbättra sin situation. För dem hade mikrokrediterna gett dem det enda som fattades för att själva kunna arbeta: kapital. Överlag verkade kvinnorna vara mycket engagerade i sina affärsverksamheter och flera av dem förklarade det med att det berodde på att de själva ville förändra sin situation.

Att lära sig handskas med mer pengar än tidigare var nytt för majoriteten av kvinnorna. En annan stor förändring var för många ansvaret som mikroföretaget innebar. Även om flera kvinnor var tacksamma över att ha fått förtroende av mikrokreditorganisationerna var de också, som tidigare nämnt, stressade över det ansvar som återbetalningen innebar. Det var viktigt för dem att inte misslyckas och svika det förtroende som organisationerna visat dem.

Återbetalningen var ett ofta återkommande samtalsämne i diskussionerna med kvinnorna och det var tydligt att flera av dem funderade på återbetalningen konstant.

öDet är mycket stressigt det här, att hela tiden vara tvungen att tänka på det. Idag har jag betalat och kan vara lugn men om en vecka börjar det igen och efter det går det inte, efter det tänker jag på det hela tiden. Det är en fruktansvärd spänning för en person.ö

Även om mikrokrediterna riktas till kvinnor är det enligt flera av låneofficerarna vanligt att män tvingar sina hustrun att ta lån för att själva få pengarna. Organisationerna försöker undvika detta genom att intervjua de potentiella lånetagarna och noggrant lyssna på vad de planerat använda pengarna till. Om en kvinna själv är osäker och inte har planerat verksamheten tillräckligt väl överväger organisationen att förneka henne ett lån. I de fall som hustrurna används som mellanhänder för att deras män skall kunna förverkliga sina planer är risken stor att kvinnornas intressen ignoreras och att kvinnorna blir mer beroende av sina män än tidigare. I och med att lånen är i kvinnans namn är det även hon som blir kvar med återbetalningen och ifall mannen inte klarar av återbetalningen är det främst kvinnan som lider av det.

4.4. Kritisk diskussion om mikrokrediters inverkan på kvinnors självbestämmande makt

Det finns flera tecken på att de dominikanska lånetagarnas självbestämmande makt förbättrats. Kvinnorna reflekterade kritiskt kring ojämlikheterna i samhället och ansåg sig själva vara medvetna om de problem som de rådande genusstrukturen innebär. De analyserade sina egna möjligheter som fattiga kvinnor och ansåg sig vara fullt medvetna om både individuella och samhällsliga orättvisor. Samtidigt var de villiga och ivriga att agera på både personlig och samhällslig nivå för att förbättra sina omständigheter och de verkade fullt övertygade om att de själva hade möjlighet att förändra sin situation. Ett av de främsta tecknen på ökad självbestämmande makt var kvinnornas förmåga att kollektivt organisera sig

och hur de verkade uppfatta att de tillsammans var starka nog att påverka sin situation. De gjorde det bästa av sin omgivning och samarbetade för att hjälpa varandra och dela med sig av erfarenheter och upplevelser. Kollektivt deltagande är en central komponent av självbestämmande makt, och det är viktigt att inte endast analysera begreppet på individuell nivå.

Flera av kvinnorna verkade se mikrokrediter som sin räddning och upplevde att kapital var det som de mest saknat för att själva kunna förbättra sin situation. Största delen av dem lyckades engagera sig i en produktiv aktivitet och få in mer pengar än tidigare, och även om inkomstskillnaderna sällan var betydande var kvinnorna överlag positivt inställda till mikrokrediter. De framgångsrika kvinnorna prisade organisationerna och lät mig förstå att mikrokrediterna inneburit en stor förändring i sina liv. Liknande kvinnors berättelser förekommer flitigt i litteraturen om mikrokrediter och det går inte att förneka tacksamheten som dessa kvinnor verkar känna.

Det är dock en förenkling av verkligheten att anta att dessa indikatorer ensamma skulle leda till ökad självbestämmande makt. Vid närmare analys visade det sig att kvinnorna även ställts inför nya problem i och med sina mikrokrediter och sin affärsverksamhet. Många led av tidsbrist och stress medan andra klagade över den ständiga oron gällande återbetalningen. Bakom framgångarna gömmer sig dessutom misslyckanden och vardagliga kamper för att hålla upp en osäker affärsverksamhet. Kvinnor som inte klarar av återbetalningen kan verka få till antalet om man tittar på organisationernas egen statistik men verkligheten är att de är fler än vad som syns i dessa rapporter. Läser man endast återbetalningsstatistiken och framgångsberättelserna får man ingen bild av de kvinnor som tvingats ta lån av sina män eller de kvinnor som nog klarar av att betala tillbaka men endast med hjälp av ett nytt lån. Gällande de framgångsrika kvinnorna kan man inte heller anta att ekonomiska förändringar automatiskt leder till att kvinnor slipper förtryck. Flera kvinnors arbetsbörda hade blivit större på grund av mikrokrediterna, eftersom ingenting förändrats i arbetsfördelning hemma fastän kvinnorna nu hade en egen affärsverksamhet att sköta.

Som tidigare nämnt tog de dominikanska kvinnorna återbetalningen på stort allvar och det var för dem ytterst viktigt att vara flitiga och göra väl ifrån sig. I ett patriarkaliskt samhälle såsom

det dominikanska har kvinnor stor respekt för auktoriteter och ser det som ett misslyckande att inte lyda order. Återbetalningen upplevdes till och med av vissa kvinnor som viktigare än att ha pengar för sin egen nödvändiga konsumtion. Stressen gällande återbetalning och kvinnornas enorma arbetsbörda väcker tankar om varför mikrokrediter riktas främst till kvinnor. Man kan fråga sig om de höga återbetalningsnivåerna är möjliga endast på grund av kvinnornas undervärderade ställning i samhället. Om kvinnorna känner att de är tvungna att lyda organisationernas krav oberoende av sin ekonomiska situation så upplever de kanske att de inte har något annat val än att betala, kosta vad det kosta vill för eget välmående. Såväl akademiker som mikrokreditororganisationer hävdar att mikrokrediterna ger kvinnor fördelar men frågan är om det inte är kvinnorna som främst ger fördelar åt mikrokreditororganisationerna. Även om kvinnorna bevisligen upplever att mikrokrediterna ger dem fler möjligheter kan man inte kringgå att organisationerna själva har nytta av att handskas med så pass samarbetsvilliga och fogliga kunder. I och med kvinnornas krav på sig själva är de ypperliga låntagare som uppfyller organisationernas förväntningar och sällan vållar dem några problem. På en mer ideologisk grund kan man även se mikrokrediterna som ett verktyg för att forma kvinnorna enligt ett kapitalistiskt tankesätt som utvecklar dem till produktiva företagare redo för en större marknadsekonomi.

Precis som mikrokreditororganisationerna gagnas av kvinnornas produktivitet verkar även män uppleva fördelar av att kvinnorna är låntagare. De får in mer pengar till hushållet men behöver sällan själva utföra mer arbete eftersom kvinnorna även som företagare förblir underordnade i hemmet. I och med detta finns det en fara för att den patriarkaliska strukturen de facto snarare stärks än försvagas. Tidsfördelning är ett vardagligt problem för de kvinnliga låntagarna som har svårt att hitta tid för sin egen affärsverksamhet då de redan är fullt upptagna med matlagning, städning, barnskötsel och andra sysslor. Affärsverksamheten kräver allt mer tid och energi av kvinnorna, som ofta inte har någon fritid för sig själva. Om mikrokrediter sätter mer press på kvinnornas multipla ansvarsområden kan det leda till att deras situation försämras. Höjt självförtroende och upplevt egenvärde leder inte nödvändigtvis till mer jämlika genusrelationer. Vissa av de dominikanska kvinnorna rapporterade att de kände sig mer uppskattade i hemmet men att deras fysiska arbetsbörda förblev tung. De ansåg att deras affärsverksamhet stärkte deras position i hemmet men poängterade att de fortfarande var ansvariga för hushållet och att deras män sällan erbjöd sig att hjälpa till. Majoriteten av kvinnorna hade valt att ha sin affärsverksamhet i hemmet för att enklare kunna kombinera

affärerna med hushållsarbetet. Samtidigt som detta förenklar deras sysslor begränsar det även lönsamheten samt affärsmöjligheterna och gör det svårare att få verksamheten att växa.

För att verkligen kunna tala om en ökning av självbestämmande makt i dess egentliga bemärkelse krävs det att maktrelationerna och arbetsfördelningen inom hemmen blir mer jämlika. Att kvinnorna känner sig mer uppskattade av sina män är ett steg på vägen men inte tillräckligt för att man skulle kunna tala om större jämställdhet eller svagare genushierarkier. För att utmana sin ställning bör kvinnorna förstå på vilket sätt den manliga dominansen påverkar deras vardagsliv och vidmakthåller förtrycket. De bör ifrågasätta genusstrukturerna och sträva efter en förändring av maktfördelningen både i hemmet och i samhället. Strategier för ökad självbestämmande makt bör ta kvinnornas egna förutsättningar i beaktande och inrikta sig på både deras praktiska och strategiska behov. En framtida utmaning för mikrokrediter är därmed att inkorporera metoder för större jämlikhet inom hemmet vilket krävs för att kvinnor skall kunna utveckla sin företagsamhet.

Att integrera ett stort antal kvinnor i det existerande produktionssystemet kan inte automatiskt anses leda till ökad självbestämmande makt. Kvinnornas roller inom hushållet, som mödrar och hustrur får inte åsidosättas från deras roller som företagare. Alla respondenter sade att det viktigaste för dem är att deras barn är lyckliga och att det inte gör någonting om det krävde uppoffringar av dem. Även om alla de kvinnor som medverkat i denna undersökning försäkrade att de uppskattade hårt arbete kan man inte frånse från möjligheten att alla kvinnor kanske inte är intresserade av att ta mikrokrediter och inleda en affärsverksamhet utanför hemmet. Det är även av vikt att nämna de kvinnor som aldrig får lån. I och med att låntagarna själva väljer sina gruppmedlemmar är risken stor att de allra fattigaste och mest sårbara kvinnorna blir utanför processen. Mikrokreditorganisationerna strävar efter att söka upp de fattigaste byarna men det finns risk för att de inte närmar sig de fattigaste människorna inom dessa byar. Man bör därmed ifrågasätta hur representativa lånen är utgående från den fattiga befolkningsandelen. Även om organisationerna hävdar att de riktar sig till samhällets fattiga innebär det inte att det är de allra fattigaste, som är i störst behov av hjälp, som erhåller mikrokrediter.

Flera undersökningar om mikrokrediter presenterar sina resultat som om de vore universella regler. Sanningen är dock att kvinnors situation inte kan generaliseras och att indikatorer för

självbestämmande makt varierar mellan olika kulturer och samhällen. I undersökningar utförda i Sydostasien anses till exempel ökad rörlighet vara en av de huvudsakliga måttstockarna för kvinnors självbestämmande makt. I den Dominikanska Republiken råder dock inte liknande normer om att kvinnor inte skulle få röra sig utanför hemmet utan manligt sällskap och rörlighet är därmed inte en stark indikator för självbestämmande makt. De dominikanska kvinnorna lade vikt vid andra förändringar vilket visar att mikrokrediters inverkan är starkt beroende av den sociokulturella kontexten. Kvinnors självbestämmande makt är beroende av flera faktorer såsom till exempel den ekonomiska situationen och genusfördelningen i samhället. Målet med denna avhandling är därmed inte att göra generaliseringar utan snarare att presentera en verklighet för några av alla världens mikrolåntagare.

Självbestämmande makt är också beroende av individuella faktorer och kan inte antas vara en automatisk följd av mikrokrediter. Även om flera kvinnor hade liknande upplevelser är det viktigt att poängtera mångfalden i deras berättelser. Makt innebär olika saker för olika personer och de medverkande kvinnorna lade därmed inte vikt vid samma erfarenheter. Människor har olika mål, behov och preferenser och det är inte säkert att det som anses som eftersträvansvärt av någon är lockande för en annan. För att analysera mikrokrediters inverkan på kvinnors självbestämmande makt är det därmed viktigt att ta flera faktorer i beaktande och att undvika snäva generaliseringar. WID perspektivet stödjer populariseringen av mikrokrediter med argumentet att kvinnor bör integreras i utvecklingsarbetet och göras till aktiva aktörer. Enligt detta synsätt är bland annat de höga återbetalningsnivåerna ett av de främsta tecknen på att mikrokrediterna kan och bör betecknas som en framgång. Ifall man analyserar mikrokrediter utifrån ett mer genuscentrerat perspektiv blir man dock snabbt medveten om att mikrokrediterna visserligen har potential att ge ulandskvinnor flera fördelar men att de även döljer svagheter och faror.

Avslutningsvis bör det påpekas att den kritik som här presenterats mot mikrokrediter inte har som avsikt att svartmåla dem som en dålig utvecklingsstrategi för kvinnor. Avhandlingen har snarare strävat efter att ifrågasätta den okritiska inställningen som så många utvecklingsaktörer verkar ha till mikrokrediter och deras inverkan på kvinnors självbestämmande makt. Fattiga personer är tvungna att tjäna ihop sitt levebröd på något sätt och mikrokrediter kan vara en säkrare utväg än många andra inkomstkällor i utvecklingsländer. För de dominikanska kvinnorna kan mikrokrediter till exempel vara ett

alternativ till att arbeta inom frihamnarna, där arbetsförhållandena är hårda och kvinnor ofta diskrimineras. I och med att jordbruket moderniserats har flera kvinnor varit tvungna att se sig om efter nya arbetsmöjligheter och för flera av dem har mikrokrediter varit den bästa utvägen. Majoriteten av de dominikanska kvinnorna ansåg att deras liv förbättrats och det ansåg även jag då jag observerade dem. Mikrokrediter är ett verktyg för självbestämmande makt, inte en lösning. Om de används för kvinnornas intressen med stor förståelse och möjlighet att lyssna på kvinnorna själva kan de vara ett mycket effektivt och användbart verktyg. De skapar möjligheter för kvinnorna, möjligheter som de kan använda för att själva uppnå självbestämmande makt.

5. Avslutande diskussion

Sedan Grameen Bank och Muhammad Yunus vann Nobels fredspris år 2006 har mikrokrediter uppmärksammats stort i både media och vetenskapliga artiklar. Mikrokrediter har allmänt antagits leda till ökad jämlikhet och höjd självbestämmande makt för kvinnor i utvecklingsländer. Kvinnors finansiella beroende anses vara en av de största orsakerna till deras underordnelse och bättre tillgång till krediter ses därmed som en strategi för att förbättra deras ekonomiska och sociala ställning. Även om majoriteten av forskare ansett att mikrokrediter leder till ökad självbestämmande makt för kvinnorna så har några undersökningar även ifrågasatt denna samverkan och hävdat att mikrokrediter inte alls behöver leda till ökad självbestämmande makt för låntagarna.

Syftet med denna avhandling var att granska konceptet självbestämmande makt för kvinnor i utvecklingsländer och kritiskt analysera ifall mikrokrediter kan fungera som ett verktyg för ökad självbestämmande makt. Orsaken till ämnesvalet var att litteraturen om mikrokrediter och självbestämmande makt upplevdes som vilseledande och otillräcklig. En stor del av den tidigare forskningen presenterar mikrokrediter som nära på en garanti för ökad självbestämmande makt medan de ofta är utförda med hjälp av kvantitativa metoder som sällan ger kvinnorna själva möjlighet att uttala sig. För att uppnå syftet uppställdes två forskningsfrågor. Den första var vad kvinnors självbestämmande makt innebär i utvecklingssammanhang. Den andra forskningsfrågan berörde på vilket sätt kvinnor upplever att mikrokrediter inverkar på deras självbestämmande makt. Med hjälp av dessa forskningsfrågor strävade avhandlingen efter att både skapa förståelse för begreppet självbestämmande makt och sätta in det i ett konkret sammanhang. Konceptet självbestämmande makt är enligt Aladuwaka (2003) speciellt användbart inom vardagssituationer och bör därför analyseras ur kvinnornas vardagliga upplevelser inom hemmet och samhället. Avhandlingen strävade därför efter att återge kvinnliga lånetagarnas egna perspektiv gällande mikrokrediternas inverkan på deras liv.

Det teoretiska kapitlet inleddes med en historisk överblick av hur kvinnofrågor inkluderats i utvecklingstänkandet. Detta för att skapa förståelse för hur konceptet självbestämmande makt utvecklats och varför det introducerats inom utvecklingsagendan. Inom utvecklingsfrågor berörande kvinnor har man alltmer flyttat sig från rent instrumentella strategier för hur

kvinnor bör involveras i utvecklingen mot genusperspektiv som tar sociala konstruktioner och den privata sfären av kvinnors liv i beaktande. Självbestämmande makt utvecklades som ett kritiskt koncept med fokus på att bryta existerande maktrelationer och ge kvinnor större valfrihet och möjlighet att påverka sitt eget liv. Det innebär en ökad handlingsförmåga och möjligheter att göra strategiska livsval inom en kontext där man tidigare förnekats denna förmåga. Det teoretiska kapitlet redogjorde även för hur mikrokrediter fungerar och på vilket sätt mikrokrediter kan anses öka kvinnors självbestämmande makt.

Medan det teoretiska kapitlet gav grunden för vad tidigare forskning om självbestämmande makt och mikrokrediter kommit till granskade den empiriska undersökningen begreppet i praktiken och analyserade denna inverkan inom ett visst sammanhang. Undersökningen baserade sig på en tre veckor lång fältstudie i den Dominikanska Republiken i samarbete med två organisationer som erbjuder mikrokrediter till fattiga kvinnor. För undersökningen valdes deltagande metoder i form av observationer, semistrukturerade intervjuer och en intervju i fokusgrupp. Observationerna utfördes fortlöpande under möten och besök i byarna medan sammanlagt 34 kvinnor intervjuades: 22 individuellt och 12 i fokusgrupp. I det tredje kapitlet redogjordes för val av metod, utförandet av fältstudien samt validitet och reliabilitet.

Det fjärde kapitlets syfte var att presentera hur mikrokrediter inverkat på kvinnors självbestämmande makt i den Dominikanska Republiken. Det inleddes med en beskrivning av den lokala kontexten, av mikrokreditsituationen i landet och av de två samarbetsorganisationerna. Kvinnorna som medverkat i undersökningen samt deras uppfattning av makt och jämställdhet presenterades. Därefter redogjordes för hur kvinnorna upplevt att mikrokrediterna hade inverkat på deras liv. I och med intervjuerna kunde fyra huvudsakliga förändringar identifieras, gällande deras ekonomiska situation, deras relationer, deras arbetsmängd och rutiner samt deras uppfattning om sig själva. Dessa förändringar analyserades utifrån begreppet självbestämmande makt och det visade sig att kvinnorna är positivt inställda till mikrokrediterna men att de samtidigt ställs inför vissa problem i och med deras affärsverksamhet och återbetalning av lånen. Kapitlet avslutades med en kritisk diskussion gällande mikrokrediters inverkan på kvinnornas självbestämmande makt där det noggrant redogjordes för de komplicerade sambanden mellan dem.

Det kan härmed konstateras att avhandlingen lyckats redogöra för hur begreppet självbestämmande makt teoretiskt presenteras i litteraturen och att den lyckats skapa en

föreställning om hur självbestämmande makt kan användas i ett visst sammanhang. Det teoretiska kapitlet presenterade vad tidigare forskning kommit fram till gällande mikrokrediters inverkan på självbestämmande makt och läsaren kunde göra sig en bild av forskningens omfång. Med hjälp av den empiriska undersökningen presenterades denna inverkan ur de dominikanska kvinnornas perspektiv och begreppet kunde därmed sättas in i ett konkret sammanhang. Avhandlingen har besvarat sina forskningsfrågor och det kan därmed konstateras att den uppfyllt sitt syfte.

5.1. Slutsatser

Målet med att öka kvinnors självbestämmande makt är att ifrågasätta patriarkaliska ideologier, att förändra de strukturer och institutioner som förstärker och vidmakthåller genuskriminering och social ojämlikhet, samt att möjliggöra tillgång till och kontroll över både materiella och informella resurser för kvinnor. Det innebär en process där kvinnorna själva är aktörer och tar sig från ett tillstånd med bristfällig makt till ett tillstånd med förhöjd makt.

Det finns flera orsaker att hävda att mikrokrediter höjer kvinnors självbestämmande makt. Krediterna kan ge kvinnorna både sociala och ekonomiska fördelar och kvinnorna är i hög grad själva aktörer i processen. Stabilare ekonomi, höjd självkänsla, mer respekt och uppskattning av sin partner samt större sociala nätverk var de oftast nämnda positiva förändringar som de dominikanska kvinnorna sade sig ha upplevt. Flera kvinnor ansåg att de blivit mer aktiva och fått bättre möjligheter att påverka sitt eget liv med hjälp av mikrokrediterna. De kvinnor som inte hade erfarenhet av betalningssvårigheter är ofta väldigt positivt inställda till krediterna, även om deras inkomster sällan höjs markant. Majoriteten ansåg att deras situation blivit bättre även om det är viktigt att påpeka att förbättringen sällan var radikal och att det fanns kvinnor vars affärsverksamhet hade misslyckats. De ekonomiska fördelarna verkade de facto inte vara lika stora som de sociala, eller känslan av självständighet som flera av kvinnorna talade om.

Mikrokrediters inverkan på självbestämmande makt är dock komplicerad och det finns flera aspekter som man lätt förbiser vid en utvärdering. Återbetalningen är ett stort stressmoment för kvinnorna, oberoende av framgången i deras affärsverksamhet. Affärsverksamheten hålls vanligtvis inom en så liten skala att lönsamheten hålls låg och inga pengar kan sättas åt sidan. För flera av kvinnorna är vardagen en ständig kamp för att få ihop till amorteringarna och räntorna som betalas varannan vecka. För att klara av återbetalningen sätter flera av kvinnorna sina egna behov sist och kan till exempel gå så långt att de använder matpengar till återbetalningen då inkomsterna inte varit tillräckliga. Största delen av dem klarar av återbetalningen och bidrar därmed till statistiken som så många mikrokreditororganisationer stoltserar med. Denna statistik säger dock ingenting om de kvinnor som tvingas betala tillbaka amorteringarna med pengar inskaffade från andra håll än affärsverksamheten, till exempel med ett nytt lån.

Den ojämlika genusfördelningen i hemarbetet består i flera fall även efter att kvinnorna mottagit mikrokrediter. En egen affärsverksamhet kan innebära en stor ökning av kvinnors dagliga arbetsmängd, eftersom de förutom hushållsarbetet även är ansvariga för det nya mikroföretagets affärer. I vissa fall sätter mikrokrediter endast större press på kvinnornas redan multipla ansvarsområden. De dominikanska kvinnorna lade stor vikt vid hårt arbete och upplevde företagsamhet och flitighet som värden i sig. Denna attityd speglar fördelarna som upplevs av både mikrokreditororganisationerna och kvinnornas män tack vare att mikrokrediter riktas just till kvinnor. För mikrokreditororganisationerna är kvinnorna tacksamma lånetagare, som fogligt lyder order, betalar i tid och sällan ifrågasätter reglerna. Männens behöver i sin tur inte anstränga sig mer än tidigare men kan ändå få ökade inkomster till hushållet. Det att kvinnornas självförtroende ökar och att de själva upplever sitt arbete som värdefullt betyder inte att genusrelationerna blir mer jämställda.

En ökning av kvinnors självbestämmande makt kräver strategier för att göra kvinnor till aktiva aktörer. Mikrokrediter kan fungera som ett komplement till dessa strategier men kan inte anses vara en hållbar lösning utan andra ingrepp som tar kvinnornas specifika intressen i beaktande. För att höja sin självbestämmande makt bör kvinnorna ifrågasätta genusstrukturerna och sträva efter en förändring av maktfördelningen inom både hemmet och samhället. Att erbjuda kvinnor mikrokrediter leder inte automatiskt till självbestämmande makt men det är ett steg i rätt riktning. I kombination med mer genuskänsliga och

kontextspecifika strategier har mikrokrediter potential att leda till en ökning av kvinnors självbestämmande makt.

Jag har i denna avhandling insisterat på att självbestämmande makt bör granskas från ett genusperspektiv för att öka förståelse för kvinnornas verkliga situation. Vad studierna om mikrokrediters inverkan på självbestämmande makt kommer fram till beror på vilken dimension av begreppet självbestämmande makt som studien fokuserar på, under vilka lokala kontexter studien utförts och med vad för kvinnor, under hur lång tid studien ägt rum samt vilka metodologiska metoder som använts. Största delen av tidigare studier är utförda i Bangladesh och Indien medan Karibien fortfarande är ett relativt nytt område för undersökningar gällande mikrokrediter. Kvinnor lever olika i olika länder och resultaten från en studie stämmer nödvändigtvis inte för andra sammanhang. Undersökningensresultaten för denna avhandling skall inte ses som en generalisering av mikrokrediters inverkan på självbestämmande makt utan bör snarare rikta uppmärksamhet på hur de kan fungera inom en viss kontext.

5.2. Avhandlingens kontribution

Mikrokrediters inverkan på självbestämmande makt har undersökts mycket under det senaste årtiondet men med varierande metoder och utgående från olika perspektiv. Förutom Grasmuck och Espinal (2000) undersökning har det inte utförts någon liknande forskning om mikrokrediters inverkan på kvinnors självbestämmande makt i den Dominikanska Republiken. Denna avhandlings resultat är därmed ett bidrag till litteraturen i sig och därtill kan två huvudsakliga kontributioner lyftas fram.

För det första har avhandlingen en konceptuell kontribution i och med att det teoretiska kapitlet beskriver självbestämmande makt såsom det definierats i litteraturen medan den empiriska undersökningen därefter skapar en föreställning om hur begreppet kan omformas i ett specifikt sammanhang. Avhandlingen analyserar självbestämmande makt ur ett genusperspektiv och omformar det till ett praktiskt begrepp genom att granska det i de kvinnliga lånetagarnas vardagliga situation. Självbestämmande makt är ett komplext begrepp

beroende av fler faktorer och strukturer än de mest uppenbara. Det bör som koncept analyseras utgående från den specifika situationen och sättas in i sammanhanget för att visa upp dess verkan.

För det andra innebär valet av undersökningsmetod en klar kontribution till tidigare forskning, som i flera fall baserat sig på kvantitativa metoder. Självbestämmande makt är ett brett begrepp och det är därmed överraskande att forskare så lätt drar slutsatser om det endast baserat på enskilda mätbara indikatorer. En stor del av litteraturen om mikrokrediters inverkan på självbestämmande makt grundar sina resultat på statistiska mått och generaliseringar, utan att skapa sig en förståelse för kontexten. I denna avhandling involverades kvinnornas perspektiv med hjälp av deltagande undersökningsmetoder, såsom semistrukturerade intervjuer, observationer och en fokusgruppintervju. Genom att utföra en fältstudie i nära kontakt med respondenterna skapades en större helhetsbild där det samtidigt fanns möjlighet till att ta även enskilda berättelser och faktorer i beaktande.

Människans beteende är ofta oförutsägbart och förändringar i en persons möjligheter och valfriheter kan därmed ha olika följder i olika sammanhang. Det som forskare uppfattar som indikatorer på självbestämmande makt är inte nödvändigtvis det samma som kvinnorna upplever som värdefullt. Genom att låta låntagarna själva berätta om sina upplevelser och såvida inte basera undersökningen på forskarens egna antaganden har avhandlingen bevisat att all förmodan om något självklart samband mellan mikrokrediter och kvinnors självbestämmande makt bör förkastas. Mikrokrediter ger kvinnor möjlighet att öka sin självbestämmande makt men leder inte automatiskt till någon ökning.

5.3. Kritiska reflektioner kring undersökningen

Då man baserar en undersökning på metoder som långt är beroende av interaktionen mellan forskare och de som undersöks är det viktigt att vara kritisk till hur respondenterna upplevt forskaren samt undersökningens tillvägagångssätt. Forskare och den forskade står vid kvalitativa undersökningar alltid i något slags socialt förhållande till varandra och detta förhållande bör vara under ständig kritisk granskning. Jag anlände med organisationen, ser

västerländsk ut och talar spanska med brytning vilket kan ha lett till att kvinnorna kände sig misstänksamma mot mig och möjligtvis påverkade deras svar. Genom att poängtera för dem att jag inte arbetade för organisationen samt att påpeka att deras svar skulle behandlas konfidentiellt och inte kunde påverka deras möjlighet till lån strävade jag dock efter att uppnå mer förtroende. För att tona ner mina utmärkande västerländska drag klädde jag mig enligt de dominikanska normerna och lära mig kvinnornas vokabulär för att underlätta diskussionerna. Jag har tidigare spenderat längre tider i Karibiska och Latinamerikanska länder vilket jag upplevde att underlättade arbetet och gav mig större förståelse för de medverkande kvinnornas kultur. Även om jag själv inte upplevde någon misstänksamhet från kvinnornas sida bör det dock påpekas att deras uppfattning om mig kan ha påverkat deras beteende i min närvaro.

Som forskare och författare av denna avhandling är jag i en stark maktposition gällande tolkningen av datamaterial. För det första innebär tolkningen av materialet en översättning från spanska till svenska eftersom alla respondenter var spankstalande. Alla ord och uttryck är inte möjliga att översätta exakt från ett språk till ett annat och en översatt text är aldrig det samma som på originalspråket. Jag har gjort mitt bästa för att inge samma betydelse i deras historier på svenska som på spanska men bör ändå påpeka att det finns nyanser och underförstådda aspekter av kvinnornas historier som kan ha gått förlorade i översättningen. Spanska är inte mitt modersmål precis som den Dominikanska Republiken inte är mitt hemland och dessa begränsningar kan ha påverkat mina tolkningar av det insamlade materialet. För det andra är det endast jag som tolkat datamaterialet och det finns därmed en stor risk att tolkningen reflekterar min egen syn på vad till exempel jämställdhet, makt och underordning innebär.

Ordet självbestämmande makt, eller "empoderamiento" som den spanska översättningen lyder, användes inte tillsammans med kvinnorna under intervjuerna. Detta kan uppfattas som märkligt eftersom avhandlingen grundar sig på detta begrepp men orsaken är att det inte är ett ord de flesta av de dominikanska kvinnorna känner till eller vanligtvis använder i sin vokabulär. I min pilotintervju frågade jag kvinnorna om de känner till konceptet självbestämmande makt men då alla de tillfrågade var osäkra över dess betydelse beslöt jag mig för att undvika termen i intervjuerna, av rädsla för att konfundera kvinnorna. Istället bad jag dem uttrycka sig i egna ord om vad makt innebär för dem och vad deras mål i livet är.

Detta visade sig fungera väl och tillät mig att anpassa teorierna om självbestämmande makt på deras berättelser.

I och med att avhandlingen strävade efter att anta ett genusperspektiv innehöll intervjuguiden ämnen relaterade till jämställdhet och genusroller. I början av intervjuerna ombads kvinnorna reflektera över kvinnors och mäns möjligheter medan de i ett senare skede ombads berätta om vad deras män anser om deras affärsverksamhet. Det kan hända att kvinnorna inte själva hade reflekterat över detta om de inte hade kommit upp till diskussion under intervjuerna och att jag ledde dem in på svar som de trodde att jag förväntade mig. Det är omöjligt att veta om de hade analyserat sin situation så som de gjorde om inte jag varit där och ställt mina frågor men risken för det bör tas i beaktande. Det kan dock påpekas att de allmänna frågorna om makt kom före frågorna om jämställdhet och att de allmänna frågorna om mikrokrediternas inverkan på kvinnornas liv kom före frågorna om männens reaktion på deras affärsverksamhet.

Ingendera av de två samarbetsorganisationerna hade självbestämmande makt som huvudsakligt syfte med sin verksamhet, vilket möjligtvis kan ha påverkat mina resultat. Den akademiska litteraturen om mikrokrediters inverkan på självbestämmande makt har dock ofta snarast antytt att mikrokrediter automatiskt skulle leda till ökad självbestämmande makt, utan att kreditorganisationen skulle behöva ha det som en skild strategi. Problemet är just då man antar att mikrokrediter leder till självbestämmande makt utan att ha någon djupare förståelse för enskilda behov. Det bör dock påpekas att de mikrokreditorganisationer som strävar efter självbestämmande makt som ett mål i sig möjligen också bättre klarar av att uppnå det. Det finns därmed en risk för att mikrokrediternas inverkan på självbestämmande makt skulle ha upplevts som positivare vid en undersökning av dessa organisationer.

Undersökningen kan kritiseras för inte ha inkluderat männens perspektiv av kvinnornas självbestämmande makt. Orsaken till detta är främst att männen sällan var närvarande under besöken i byarna. Majoriteten av respondenternas makar arbetar med jordbruk och kom hem från arbetet på kvällen, då jag och organisationerna redan hade lämnat byarna. Det var därmed inte möjligt för dem att ställa upp på intervju, vilket innebär att deras perspektiv inte kunde involveras i resultaten.

Avslutningsvis vill jag lyfta fram problematiken med att utföra genusstudier inom vilka man strävar efter att lyfta fram kvinnors olika upplevelser men samtidigt försöker påvisa genusojämligheter och därmed blir tvungen att till en viss grad generalisera om kvinnors situation. Kabeer (2001) poängterar att man vid studier av självbestämmande makt bör vara medveten om skillnaden mellan kvinnor som en socialt underordnad grupp och kvinnor som en i hög grad mångfaldig grupp av enskilda individer. Fastän denna avhandling starkt hävdar att forskning bör ta olikheter i beaktande är det även viktigt att låta olika kvinnors berättelser reflektera någon slags kombination av deras egna unika upplevelser och deras strukturella positionering som kvinnor. Som bäst kan forskning ge riktlinjer för hur man kan hjälpa så många kvinnor som möjligt att uppnå höjd självbestämmande makt.

5.4. Validitet och reliabilitet

Validitet och reliabilitet mäter forskningens giltighet och det är därmed viktigt att i detta skede granska dem för att bilda sig en uppfattning av hur väl undersökningen utförts. Validitet innebär enligt Silverman (2005) att man undersöker en representerande bild av sammanhanget och att resultaten stämmer möjligast väl överens med de intervjuade eller studerade personernas upplevelser. Jag följde med låneofficerarna till de byar som råkade ha gruppmöten och intervjuade de kvinnor som var närvarande vid mötena. Även om detta kan anses ha gett ett slumpmässigt stickprov av respondenterna utförde jag aldrig någon officiell urvalsprocess där jag försäkrade mig om att få intervju kvinnor med olika bakgrund. I och med att kvinnorna var från olika byar kan man anta att de representerar en varierande och omfattande kategori.

För att uppnå validitet strävade avhandlingen därtill efter att minska forskarens inverkan på svaren genom att använda öppna frågor och en endast riktgivande intervjuguide. Jag ansträngde mig för att uppträda så neutralt som möjligt och på så sätt få de medverkande kvinnorna att genuint berätta om sina upplevelser. Intervjuerna inleddes med allmänt prat och enkla frågor för att få respondenterna att känna sig bekväma och för att sedan smidigt komma in på de mer komplicerade frågeställningarna. Jag strävade dessutom efter att aldrig antyda vad för slags svar jag förväntade mig av respondenterna. Enligt Gilbert (2008) är det dock

mycket svårt att som forskare undvika att ens egen syn påverka det man ser och hör vid intervjuer och observationer. Jag har som forskare påverkats av egna värderingar som säkerligen i någon mån haft en inverkan på mina resultat. Under intervjuerna har respondenterna möjlighet att inverka på forskarens uppfattning men under observationer tolkar forskaren oundvikligen vad den ser ur sitt eget perspektiv. I och med detta har jag genomgående i arbetet och speciellt vid tid för analys eftersträvat att vara medveten om min egen ställning och position.

Reliabilitet beskrivs som undersökningens tillförlitlighet och anger i vilken mån andra forskare kan reproducera ens resultat (Silverman 2004). Genom att kombinera flera olika datainsamlingsmetoder strävade avhandlingen efter att uppnå hög reliabilitet. Tillvägagångssättet bestod av såväl individuella intervjuer som observationer samt en fokusgruppdiskussion. De olika insamlingsmetoderna visade liknande resultat och kan därför anses som reliabla. Jag skulle dock gärna ha använt mig av fler fokusgruppintervjuer eftersom de lämpade sig mycket väl för mitt syfte. Fokusgruppdiskussionen visade sig ge mycket informationsrikt material eftersom kvinnorna i samtal med varandra ofta kom med flera olika vinklingar och perspektiv. I och med att de kände varandra var de inte blyga utan interagerade däremot starkt med varandra. Tyvärr fanns det dock inte möjlighet för att samla flera kvinnor i en passande omgivning på en gång eftersom programmet under fältvisiterna ofta var mycket tidsbundet och det var ytterst krävande att få så många respondenter samlade på en gång.

Enligt Rossman och Rallis (1998) förbättras en kvalitativ undersökningens tillförlitlighet av noggranna kontextuella beskrivningar, deltagande undersökningsmetoder och en intensiv eller alternativt långvarig datainsamlingsprocess. Datainsamlingen för denna undersökning var begränsad till en endast tre veckor lång fältstudie vilket är en relativt kort insamlingsperiod. Denna tid utnyttjades däremot till fullo i och med att varje tillfälle togs i akt att inte bara intervjua kvinnorna utan även observera dem och diskutera med människor i deras omgivning. Undersökningen var därmed intensiv till sin karaktär och baserades därtill på deltagande undersökningsmetoder som kompletterades med kontextuella beskrivningar, vilket innebär att den kan anses vara tillförlitlig.

5.5. Förslag till fortsatt forskning

I och med den akademiska forskningen om mikrokrediters inverkan på självbestämmande makt kommer det även i framtiden att behövas mer forskning i ämnet. Eftersom majoriteten av undersökningarna i ämnet är utförda i Indien och Bangladesh finns det ett behov av forskning i andra länder och regioner, främst i Afrika och Latinamerika där forskningen hittills varit relativt bristfällig.

En djupare studie kring mikrokrediters inverkan på självbestämmande makt kunde ta män med som respondenter och bland annat jämföra kvinnornas och männens uppfattning om mikrokrediternas inverkan på deras liv. Männens åsikter har uteslutits ur en stor del av litteraturen om mikrokrediter och självbestämmande makt.

Denna avhandling har endast berört mikrokrediters inverkan på självbestämmande makt för kvinnor i utvecklingsländer. Även om mikrokrediter främst riktar sig till kvinnor finns det även flera organisationer som erbjuder mikrokrediter till män och det skulle vara mycket intressant att forska hur de manliga lånetagarna uppfattat att mikrokrediterna inverkat på deras liv. Denna forskning skulle också kunna användas för att jämföra upplevelser mellan män och kvinnor.

Avhandlingens resultat indikerar att mikrokrediter i sin ursprungliga form inte är tillräckligt för att höja kvinnors självbestämmande makt. För att förbättra mikrokrediterna antyddes det att organisationerna skulle kunna erbjuda någon stödfunktion tillsammans med krediterna eller alternativt anpassa kredittjänsterna bättre enligt enskilda kvinnors behov. Det skulle vara intressant och väldigt nyttigt att forska mer i vad de kvinnliga lånetagarna själva anser att borde förbättras. Med hjälp av denna forskning skulle mikrokreditorganisationerna kunna utveckla sin verksamhet för att bättre möta verkligt behov.

Avslutningsvis behövs flera alternativa undersökningar om hur ökad självbestämmande makt kan uppnås för kvinnor i utvecklingsländer. En stor del av forskningen i ämnet koncentrerar sig på mikrokrediter men det finns flera andra utvecklingskoncept med fokus på kvinnors självbestämmande makt som kunde granskas, till exempel gällande hur utbildning kan öka kvinnors självbestämmande makt.

Källförteckning

Aladuwaka, S. (2003): *Credit Programs, Poverty Alleviation and Women's Empowerment: A Case Study from Sri Lanka*. Department of Geology and Geography, West Virginia University, Morgantown.

Alsop, R. & Heinsohn, N. (2005): *Measuring Empowerment in Practice: Structuring Analysis and Framing Indicators*. World Bank Policy Research Working Paper 3510.

Amin, R., Becker, S. & Bayes, A. (1998): NGO-Promoted Micro Credit Programs and Women's Empowerment in Bangladesh: Quantitative and Qualitative Evidence. *Journal of Developing Areas*. Vol. 32, nr. 2, ss. 221-236.

Barriteau, V.E. (2000): Feminist Theory and Development: Implications for Policy, Research and Action. I: Parpart, J.L., Connelly, M.P. & Barriteau, V.E., eds. *Theoretical Perspectives on Gender and Development*. Ottawa, IDRC Books, ss.161-178.

van Bastelaer, T. (2000): Does Social Capital Facilitate the Poor's Access to Credit? A Review of the Microeconomic Literature. *Social Capital Initiative*, The World Bank, Working Paper No. 8.

Batliwala, S. (1994): The Meaning of Empowerment: New Concepts from Action. I: Sen, G., Germain, A. & Chen, L.C., eds. *Population Policies Reconsidered: Health, Empowerment, and Rights*. Boston, Harvard School of Public Health.

Benería, L. (2003): *Gender, Development and Globalization: Economics as if All People Mattered*. London, Routledge.

Bhatia, M., Rubio, P. & Saadat, S. (2002): *Credit Provision and Gender: Targeting Women and Fostering Empowerment through Micro-finance*. Tillgänglig på:
http://www.grade.org.pe/eventos/nip_conference/private/Saadat-NIP.pdf (hämtad 30.9.2008).

Brigg, M. (2006): Disciplining the Development Subject: Neoliberal Power and Governance through Microcredit. I: Fernando, J.L., ed. *Microfinance: Perils and Prospects*. New York, Routledge, ss.64-88.

Ceara-Hatton, M. & Isa-Contreras, P. (2003): *Desarrollo Económico, Política Comercial y Reformas Estructurales en la Republica Dominicana*. Tillgänglig på:
<http://www.revistadesarrollohumano.org/Biblioteca/0169.pdf> (hämtad 15.12.2008)

CIA (2008): Dominican Republic. Tillgänglig på:
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/dr.html> (hämtad 14.11.2008).

Connelly, M.P., Li, T.M., MacDonald, M. & Parpart, J.L. (2000): Feminism and Development: Theoretical Perspectives. I: Parpart, J.L., Connelly, M.P. & Barriteau, V.E., eds. *Theoretical Perspectives on Gender and Development*. Ottawa, IDRC Books, ss. 51-160.

Cornwall, A. (2003): Whose Voices? Whoses Choices? Reflections on Gender and Participatory Development. *World Development*. Vol. 31, nr. 8, ss. 1325-1342.

Dahl, G. (2008): Words as Moral Badges: A Flow of Buzzwords in Development Aid. I: Hettne, B., ed. *Sustainable Development in a Globalized World: Studies in Development, Security and Culture*. Palgrave Macmillan, Hampshire.

Datta, R. & Kornberg, J. (2002): Introduction: Empowerment and Disempowerment. Datta, R. & Kornberg, J., eds. *Women in Developing Countries: Assessing Strategies for Empowerment*, Boulder Colorado, Lynne Rienner Publishers, ss. 1-9.

De Vault, M (1999): *Liberating Method: Feminism and Social Research*. Philadelphia, Temple University Press.

Escobar, A. (1995): *Encountering Development: The Making and Unmaking of the Third World*. Princeton, Princeton University Press.

Esperanza International (2008): Founder's Story. Tillgänglig på:
http://esperanza.org/us/index.php?option=com_content&task=view&id=13&Itemid=3
(hämtad 1.12.2008)

Fangen, K. (2005): *Deltagande Observation*. Malmö, Daleke Grafiska AB.

Fernando, J.L. (2006a): Introduction: Microcredit and Empowerment of Women: Blurring the Boundary between Development and Capitalism. I: Fernando, J.L., ed. *Microfinance: Perils and Prospects*. New York, Routledge, ss.1-42.

Fernando, J.L. (2006b): Microcredit and Empowerment: Visibility without Power. I: Fernando, J.L., ed. *Microfinance: Perils and Prospects*. New York, Routledge, ss.187-237.

Findley, A.L. (2002): *Market Survey of Microfinance for Grameen Replication in the Dominican Republic*. Tillgänglig på: <http://www.gdrc.org/icm/country/dominican/dogfusa-microfinance.pdf> (hämtad 23.11.2008).

Fischer, C. (2004): *Researching and Writing a Dissertation for Business Students*. Prentice Hall, Glasgow.

FMSA (2008): Progress. Tillgänglig på: http://www.sanmiguel.org.do/progreso_ing.htm
(hämtad 1.12.2008).

Fondomicro (2008): Investigaciones. Tillgänglig på:
<http://www.fondomicro.org/servicios/investigaciones.aspx> (hämtad 23.11.2008).

Garikipati, S. (2008): *The Impact of Lending to Women on Household Vulnerability and Women's Empowerment: Evidence from India*. Tillgänglig på:
http://www.sciencedirect.com.proxy.shh.fi/science?_ob=ArticleURL&_udi=B6VC6-4SXRTT9-2&_user=950190&_coverDate=07%2F07%2F2008&_alid=813722095&_rdoc=1&_fmt=high

http://www.elsevier.com/locate/S01674544000049136?_orig=search&_cdi=5946&_sort=d&_docanchor=&_view=c&_ct=25&_acct=C000049136&_version=1&_urlVersion=0&_userid=950190&md5=2b3a3eb9c1fb5c978542e29a6f784ef9
(hämtad 26.10.2008).

Gilbert, N. (2008): *Researching Social Life*. Thousands Oaks, Sage.

Goetz, A.M. & Gupta, S. (1996): Who Takes Credit? Gender, Power and Control Over Loan Use in Rural Credit Programs in Bangladesh. *World Development*. Vol. 24, nr. 1, ss. 43-63.

Grameen Foundation (2008a): Microfinance in Action. Tillgänglig på:
http://www.grameenfoundation.org/what_we_do/microfinance_in_action/ (hämtad 13.10.2008).

Grameen Foundation (2008b): Frequently Asked Questions. Tillgänglig på:
http://www.grameenfoundation.org/what_we_do/microfinance_in_action/faqs/ (hämtad 13.10.2008).

Grasmuck, S. & Espinal, R. (2000): Market Success or Female Autonomy? Income, Ideology, and Empowerment among Microentrepreneurs in the Dominican Republic. *Gender & Society*. Vol. 14, nr. 2, ss. 231-255.

Halfon, S. (2007): *The Cairo Consensus: Demographic Surveys, Women's Empowerment, and Regime Change in Population Policy*. Lanham, Lexington Books.

Hashemi, S.M., Schuler, S.R. & Riley, A.P. (1996): Rural Credit Programs and Women's Empowerment in Bangladesh. *World Development*. Vol. 24, nr. 4, ss. 635-653.

Kabeer, N. (1999): Resources, Agency, Achievements: Reflections on the Measurement on Women's Empowerment. *Development and Change*. Vol. 30, ss. 435-464.

Kabeer, N. (2001): Conflicts over Credit: Re-evaluating the Empowerment Potential of Loans to Women in Rural Bangladesh. *World Development*. Vol. 29, nr. 1, ss. 63-84.

Lairap-Fonderson, J. (2002): The Disciplinary Power of Micro Credit: Examples from Kenya and Cameroon. I: Parpart, J.L., Rai, S.M. & Staudt, K., eds. *Rethinking Empowerment: Gender and Development in a Global/Local World*. London, Routledge, ss.182-198.

Lazo, L. (1997): *Some Reflections on the Empowerment of Women*. The International Seminar on Women's Empowerment. Tillgänglig på:
<http://unesdoc.unesco.org/images/0010/001006/100662E.pdf> (hämtad 1.10.2008).

Malhotra, A., Schuler, S.R. & Boender, C. (2002): *Measuring Women's Empowerment as a Variable in International Development*. Tillgänglig på:
http://www.icrw.org/docs/MeasuringEmpowerment_workingpaper_802.doc (hämtad 1.10.2008).

Martinussen, J. (2004): *Society, State and Market: A Guide to Competing Theories of Development*. London, Zed Books Ltd.

Mayoux, L. (1999): Questioning Virtuos Spirals: Micro-Finance and Women's Empowerment in Africa. *Journal of International Development*, vol. 11, nr.7, ss. 957-984.

Mayoux, L. (2001): Tackling the Down Side: Social Capital, Women's Empowerment and Micro-Finance in Cameroon. *Development and Change*. Vol. 32, ss. 421-450.

Mayoux, L. (2002): *Women's Empowerment and Participation in Micro-finance: Evidence, Issues and Ways Forward*. Tillgänglig på:
http://www.genfinance.info/Case%20Studies/India_genfinance.pdf (hämtad 29.9.2008).

McClenaghan, S. (1997): Women, Work, and Empowerment: Romanticizing the Reality. I: Dore, E., ed. *Gender Politics in Latin America: Debates in Theory and Action*. New York, Monthly Review Press, ss.19-35.

McDonald, B. & Ledgerwood, J. (1999): *Case Studies in Microfinance: The Dominican Republic-Ademi*. World Bank ó Sustainable Banking for the Poor. Tillgänglig på:
<http://www.gdrc.org/icm/country/dominican/do-microfinance.pdf> (hämtad 28.12.2008)

McDowell, L. (1992): Doing Gender: Feminism, Feminists and Research Methods in Human Geography. *Transactions of the Institute of British Geographers*. Nr. 17, ss. 399-416.

McDowell, L. (2007): Sexing the Economy, Theorizing Bodies. I: Tickell, A, Sheppard, E. Peck, J. & Barnes, T., eds. *Politics and Practice in Economic Geography*. London, Sage Publications, ss. 60-70.

McEwan, C. (2001): Postcolonialism, Feminism and Development: Intersections and Dilemmas. *Progress in Development Studies*, vol. 1, nr. 2, ss. 93-111.

Microcredit Summit (2008): A Small Introduction to a Huge Movement. Tillgänglig på: <http://www.microcreditsummit.org/Aboutmicrocredit.htm> (hämtad 13.10.2008).

Microfinance Gateway (2008): What is Microfinance? Tillgänglig på: <http://www.microfinancegateway.com/section/faq#Q1> (hämtad 15.10.2008).

Milgram, L. (2006): Banking on Bananas, Crediting Crafts: Financing Women's Work in the Philippine Cordillera. I: Fernando, J.L., ed. *Microfinance: Perils and Prospects*. New York, Routledge, ss.172-186.

Mixmarket (2008a): Fundación San Miguel de Arcangel. Tillgänglig på: <http://www.mixmarket.org/en/demand/demand.show.profile.asp?ett=2353> (hämtad 1.12.2008)

Mixmarket (2008b): Esperanza International. Tillgänglig på: <http://www.mixmarket.org/en/demand/demand.show.profile.asp?ett=2436> (hämtad 1.12.2008)

Moghadam, V. M. (2005): *The Feminization of Poverty and Women's Human Rights*. SHS Papers on Women Studies /Gender research, UNESCO, Vol.2. Tillgänglig på: http://portal.unesco.org/shs/en/files/8282/11313736811Feminization_of_Poverty.pdf/Feminization%2Bof%2BPoverty.pdf (hämtad 6.10.2008).

Mohanty, C.T. (1997): Under Western Eyes: Feminist Scholarship and Colonial Discourses. I: Visvanathan, N., Duggan, L., Nisonoff, L & Wiegiersma, N., eds. *The Women, Gender & Development Reader*. London, Zed Books, ss. 79-86.

Mohanty, C.T. (2003): *Feminism without Borders: Decolonizing Theory, Practicing Solidarity*. Durham & London, Duke University Press.

Mosedale, S. (2003): *Towards a Framework for Assessing Empowerment*. New Directions in Impact Assessment for Development: Methods and Practice, konferens i Manchester, 24 och 25 November 2003.

Nagar, R. & Geiger, S. (2007): Reflexivity and Positionality in Feminist Fieldwork Revisited. I: Tickell, A, Sheppard, E. Peck, J. & Barnes, T., eds. *Politics and Practice in Economic Geography*. London, Sage Publications, ss. 267-278.

Naisten Pankki (2009): *Mikä Naisten Pankki on?* Tillgängligt på:
http://www.naistenpankki.fi/fi/naisten_pankki/?id=653 (hämtad 13.2.2009).

Neupane, B. (2008): *Micro-credit Program and Women Empowerment: Evidence from Nepal*. Helsingfors, Hanken Svenska Handelshögskolan, Institutionen för Nationalekonomi.

Nyberg, R. (2000): *Skriv vetenskapliga uppsatser och avhandlingar med stöd av IT och internet* (fjärde upplagan). Lund, Studentlitteratur.

Ortiz, M. (1999): *Microempresas, Globalización y Servicios Financieros en la Republica Dominicana 1998-1999*. Tillgänglig på:
<http://www.fondomicro.org/publicaciones/articulos/encuesta/index.aspx> (hämtad 23.11.2008).

Osmani, L.N.K. (2007): A Breakthrough in Women's Bagaining Power: The Impact of Microcredit. *Journal of International Development*. Nr. 19, ss. 695-716.

Parpart, J. (2002): Lessons from the Field: Rethinking Empowerment, Gender and Development from a Post- (Post-?) Development Perspective. I: Saunders, K., ed. *Feminist*

Post-Development Thought: Rethinking Modernity, Post-colonialism and Representation.
London, Zed Books, ss. 41-56.

Parpart, J.L. (1995): Postmodernism, Gender and Development. I: Crush, J., ed. *Power of Development.* Florence, Routledge.

Parpart, J.L. & Marchand, M.H. (1995): Exploding the Canon: An Introduction/Conclusion. I: Marchand, M.H & Parpart, J.L., eds. *Feminism/Postmodernism/Development.* London, Routledge, ss. 1-22.

Patton, M.Q. (2002): *Qualitative Research and Evaluation Methods* (third edition). Thousand Oaks, Sage Publications.

Perman, S., Duvillier, L., David, N., Eden, J. & Grumlau, S. (2004): *Behind the Brand Names: Working Conditions and Labour Rights in Export Processing Zones.* International Confederation of Free Trade Unions. Tillgänglig på:
<http://www.icftu.org/www/PDF/EPZreportE.pdf> (hämtad 15.12.2008)

Phillips, L. (1996): Toward Postcolonial Methodologies. I: Ghorayshi, P., ed. *Women, Work and Gender Relations in Developing Countries: A Global Perspective.* Westport, Green Publishing Group.

Pitt, M.M. & Khandker, S.R. (1998): The Impact of Group-Based Credit Programs on Poor Households in Bangladesh: Does the Gender of Participants Matter? *Journal of Political Economy.* Vol. 106, nr. 5, ss. 958-996.

PNUD (2008): República Dominicana. Tillgänglig på: <http://www.pnud.org.do/acercadelpas> (hämtad 15.12.2008).

Power, M. (2003): *Rethinking Development Geographies.* London, Routledge.

Prahalad, C.K. (2005): *The Fortune at the Bottom of the Pyramid: Eradicating Poverty through Profits.* Upper Sadle River, Wharton School Publishing.

- Prahalad, C.K. & Hart, S.L. (2000): *Raising the Bottom of the Pyramid: Strategies for Sustainable Growth*. Tillgänglig på: <http://www.digitaldividend.org/pdf/0203ar02.pdf> (hämtad 28.9.2008).
- Rahman, A. (1999): Micro-Credit Initiatives for Equitable and Sustainable Development: Who Pays? *World Development*. Vol. 27, nr. 1, ss. 67-82.
- Ramazanoglu, C. (2002): *Feminist Methodology: Challenges and Choices*. London, Sage Publications.
- Rankin, K. N. (2002): Social Capital, Microfinance, and the Politics of Development. *Feminist Economics*, Vol. 8, nr. 1, ss. 1-24.
- Rathgeber, E. (2005): Gender and Development as a Fugitive Concept. I: Rathgeber, E. & Vainio-Mattila, A., eds. *Canadian Journal of Development Studies: Gender and Development*. Vol. XXVI, ss. 579-591.
- Razavi, S. (1997): Fitting Gender into Development Institutions. *World Development*. Vol.25, nr. 7, ss.1111-1125.
- Reddock, R (2000): Why Gender? Why Development?. I: Parpart, J.L., Connelly, M.P. & Barriteau, V.E., eds. *Theoretical Perspectives on Gender and Development*. Ottawa, IDRC Books, ss. 23-50.
- Robinson, G.M. (1998): *Methods & Techniques in Human Geography*. Wiley.
- Saunders, K. (2002): Introduction: Towards a Deconstructive Post-Development Criticism. I: Saunders, K., ed. *Feminist Post-Development Thought: Rethinking Modernity, Post-colonialism and Representation*. London, Zed Books, ss. 1-38.
- Rossmann, R.B. & Rallis, S.F. (1998): *The Comparative Method: Moving Beyond Qualitative and Quantitative Strategies*. Berkeley, University of California Press.

- Rowlands, J. (1998): A Word of the Times, but What Does it Mean? Empowerment in the Discourse and Practice of Development. I: Afshar, H., ed. *Women and Empowerment: Illustrations from the Third World*. London, Macmillan Press Ltd.
- Scheyvens, H. & Leslie, H. (2000): Gender, Ethics and Empowerment: Dilemmas of Development Fieldwork. *Women's Studies International Forum*, Vol. 23, No. 1, ss. 119-130.
- Scheyvens, R. (2003): *Development Fieldwork: A Practical Guide*. London, Sage Publications.
- Sen, A. (1999): *Development as Freedom*. Oxford, Oxford University Press.
- Sharp, J., Briggs, J., Yacoub, H. & Hamed, N. (2003): Doing Gender and Development: Understanding Empowerment and Local Gender Relations. *Royal Geographical Society*. Nr. 28, ss. 281-295.
- Silverman, D. (2004) *Qualitative Research: Theory, Method and Practice*. London, Sage Publications.
- Silverman, D. (2005) *Doing Qualitative Research*. London, Sage Publication.
- Sohal, R. (2005): Strategic Engagements: Exploring Instrumentalist Approaches to Engendering Development. I: Rathgeber, E. & Vainio-Mattila, A., eds. *Canadian Journal of Development Studies: Gender and Development*. Vol. XXVI, ss. 665-676.
- Spivak, G.C. (1988): *In Other Worlds: Essays in Cultural Politics*. New York, Routledge.
- Stone, A. (2004): Essentialism and Anti-Essentialism in Feminist Philosophy. *Journal of Moral Philosophy*. Vol. 1, nr. 2, ss.135-153.
- Stromquist, N.P. (1997): *The Theoretical and Practical Bases for Empowerment*. The International Seminar on Women's Empowerment. Tillgänglig på: <http://unesdoc.unesco.org/images/0010/001006/100662E.pdf> (hämtad 1.10.2008).

Visvanathan, N. (1997): Introduction to Part 1. I: Visvanathan, N., Duggan, L., Nisonoff, L & Wiegiersma, N., eds. *The Women, Gender & Development Reader*. London, Zed Books, ss. 17-32.

Världsbanken (2000): *World Development Report 2000/2001: Attacking Poverty*. Washington DC, World Bank.

Världsbanken (2008): Dominican Republic Country Brief. Tillgänglig på:
<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/LACEXT/DOMINICANEX/TN/0,,menuPK:337779~pagePK:141132~piPK:141107~theSitePK:337769,00.html> (hämtad 15.12.2008)

Wikidominicana (2008): Población Dominicana. Tillgänglig på:
http://www.wikidominicana.edu.do/wiki/Poblaci%C3%B3n_Dominicana (hämtad 23.11.2008).

Wilkinson, S. (1998): Focus Groups in Feminist Research: Power, Interaction and the Co-Construction of Meaning. *Women's Studies International Forum*. Vol.21, No.1, ss.111-125.

Wood, C.A. (2005): Different Commonalities: Gender Mainstreaming and the Marginalization of Difference in Economic Development. I: Rathgeber, E. & Vainio-Mattila, A., eds. *Canadian Journal of Development Studies: Gender and Development*. Vol. XXVI, ss.593-604.

Young, K. (1997): Planning from a Gender Perspective: Making a World of Differences. I: Visvanathan, N., Duggan, L., Nisonoff, L & Wiegiersma, N., eds. *The Women, Gender & Development Reader*. London, Zed Books, ss. 366-374.

Bilaga 1. Respondenterna

Namn	Ålder	Familj	Affärsverksamhet
Ivelli	34	6 barn, ingen man, bor med föräldrar	Lunchställe
Romelia	50	2 barn, man	Säljer växter
Nuna	44	3 barn, ett barnbarn, man	Kiosk med kläder och mat
Giselle	23	3 barn, man	Kläder och hårprodukter

Helena	20	2 barn, tredje på kommande, man	Tillverkar sötsaker
Cristina	35	3 barn, ingen man	Skönhetssalong
Rosina	59	6 barn, barn	Matbutik
Margarita	24	4 barn, man	Säljer kläder
Lucía	35	5 barn	Säljer kläder
María	46	5 barn, man	Säljer kosmetika
Ana María	41	3 barn, man	Säljer kläder
Basti	24	3 barn, fjärde på kommande, man	Säljer skaldjur
Alfonsa	44	4 barn, man	Lunchställe, bar på kvällen
María	34	3 barn, man	Säljer kläder och smycken
Felicia	40	4 barn, man	Matbutik
Silvia	30	3 barn, man	Säljer smycken
María	48	5 barn	Matbutik
María	42	9 barn	Kiosk
Felicia	36	4 barn, man	Säljer underkläder
Carlita	47	1 barn, man	Säljer sötsaker
Hilda Maria	28	4 barn	Skönhetssalong
Marina	20	1 barn, man	Restaurang
Ana	38	2 barn, man	Säljer mat
Rosaria	42	2 barn	Bageri
Dileña	35	3 barn, ingen man	Frisör
Emelda	42	5 barn	Matbutik
Maria	38	5 barn, man	Tillverkar smycken
Rebeca	25	1 barn	Säljer kläder
Magdalena	22	2 barn, man	Skönhetssalong
Lucy	47	4 barn, 2 barnbarn	Säljer frukter
Clara	43	2 barn, man	Tillverkar sötsaker
Ana	28	2 barn, man	Säljer kosmetika
Marisol	26	2 barn	Kiosk
Andrea	37	3 barn, man	Lunchrestaurang

Kommentar: I de fall respondentens civilstånd var oklart, har det efter antalet barn inte skrivits ut någonting.

Bilaga 2. Intervjuguide

Presentation av mig och min undersökning, garantera att materialet hålls konfidentiellt och tacka för att den intervjuade ställer upp.

Basinformation om den intervjuade

Namn

Ålder

Familj

Personlig upplevelse av självbestämmande makt

Vad innebär makt?

Vem har makt? Hur märks det?

Anser ni er kunna kontrollera ert eget liv?

Känner ni att ni har makt över ert eget liv?

Har ni varit med om någon situation som gav er mer makt?

Vilka personer är underordnade i samhället?

Vad beror underordning på? Varför är vissa personer mer underordnade än andra?

Vad kan man göra för att förbättra underordnade personers ställning?

Finns det några situationer ni känner er underordnad i?

Självuppfattning och självförtroende

Vad förväntas av er? (av er man, era barn, era vänner)

Vad värderar ni mest i ert liv?

Vad skulle ni helst vilja uppnå?

Vad skulle ni mest vilja förändra?

Känner ni att ni har möjlighet att förändra det?

Kvinnor och män

Skillnader i vad män och kvinnor kan göra? Varför?

Känner ni att ni har samma möjlighet att påverka ert liv som män har?

Om inte, vad tror ni att man skulle kunna göra för att förändra det?

Information om mikroföretaget

Vad har pengarna använts till?

Hade ni affärsverksamheten redan innan ni fick lånet?

Hur bestämde ni er för att starta ett mikroföretag? Egen idé?

Hur har verksamheten gått?

Förändringar på grund av mikrokrediter

Största förändringarna?

I huset? I samhället? I bilden av er själv? I andra personers uppfattning av er?

Mikrokrediters inverkan på makt

Personlig upplevelse

Hur kan mikrokrediter påverka på individuell nivå?

Hur kan mikrokrediter påverka makt på samhälls nivå?

Arbetsmängd

Hur ser en vanlig dag ut för er?

Har era rutiner ändrats sedan ni blev mikro företagare?

Familj/hushåll

Hurdant är beslutsfattandet i familjen?

Förändringar i familjere relationer sedan lånet?

Vad anser er man om er mikro verksamhet?

Byn

Känner ni att människor uppfattar er annorlunda sedan ni blev företagare?

Har era relationer inom byn förändrats sedan ni fick lånet?

Ekonomisk situation

Har er ekonomiska situation förändrats? På vilket sätt?

Hur har det gått med återbetalningen av lånet?

Känner ni att era ekonomiska möjligheter har förändrats sedan ni fick lånet?

Resultat

Vad var era förväntningar på mikro verksamheten?

Gick det som förväntat?

Tack! Finns det någonting ni vill tillägga som ni anser viktigt som jag inte frågat er om?

Bilaga 3. Intervjuguide på spanska

Presentación de mí y la investigación. Mostrar gratitud por la participación y garantizar que la información sea confidencial.

Información básica sobre la entrevistada

Nombre

Edad

Familia

Experiencia personal de empoderamiento

Qué significa poder para usted?

Quien tiene poder? Como se nota?

Usted opina que puede controlar su vida?

Siente que tiene el poder sobre su vida?

Ha experimentado una situación que le atribuía poder?

Cuales personas son subordinadas en la sociedad?

De qué significa la subordinación? Porque son mas subordinadas unas personas que otras?

Que se puede hacer para mejorar la situación de las subordinadas?

Hay situaciones en cuales usted se siente subordinada?

Propia estimación y entendimiento

Que se espera de usted? (su marido, sus hijos, sus amigos)

Que valora más en su vida? O, a qué atribuye más valor?

Que es lo que más quisiera alcanzar?

Que es lo que más quisiera cambiar?

Siente que tiene la posibilidad de hacerlo?

Mujeres y hombres

Diferencias en lo que mujeres y hombres pueden hacer?

Siente que tiene las mismas posibilidades para cambiar su vida que los hombres?

Si no, que cree que se podría hacer para cambiar la situación?

Información sobre el negocio

En que ha invertido el dinero del préstamo?

Tenía el negocio ya antes de recibir el préstamo?

Como decidió iniciar con el negocio? Era su idea propia?

Como ha ido el negocio?

Cambios desde el préstamo

Cuáles son los cambios más grandes?

En casa? La comunidad? Propia estimación? En como otras personas le ven?

El préstamo influye en su poder?

Influencia de préstamos en poder

Experiencia personal

Como pueden influir el poder en nivel individual?

Como pueden influir el poder en un nivel de la comunidad o la sociedad?

Cantidad de trabajo

Como es un día normal para usted?

Han cambiado sus rutinas desde el negocio?

Familia

Como se toma decisiones en la familia?

Cambios en las relaciones de familia desde recibir el préstamo?

Que piensa su esposo sobre el negocio?

La comunidad

La gente le percebe de una manera diferente desde iniciar con el negocio?

Han cambiado sus relaciones en la comunidad?

Situación económica

Han cambiado su situación económica? En que manera?

Como ha ido el pago del préstamo?

Han cambiado sus posibilidades económicas desde recibir el préstamo?

Resultado

Que expectativas tenía por el préstamo?

Resultó tal como esperaba?

Gracias! Hay algo que quisiera añadir o algo importante que yo no le preguntaba?

Bilaga 4. Pilotintervju

Basinformation om den intervjuade

Namn

Ålder

Familj

Personlig upplevelse av självbestämmande makt

Känner ni till termen självbestämmande makt?

Vad innebär individuell makt för er?

Känner ni att ni har makt att påverka ert eget liv?

Har ni varit med om någon situation då ni upplevt en känsla av social makt?

Har ni varit med om någon situation då ni upplevt en känsla av ekonomisk makt?

Finns det några situationer ni känner er underordnad i?

Vad beror underordning på? Varför existerar underordning?

Information om den intervjuades mikro företag

Ni har fått mikrokrediter, kan ni berätta vad ni använt pengarna till?

Hur bestämde ni er för att starta ett mikro företag?

Var det er egen idé?

Arbetsmängd

Hur ser en vanlig dag ut för er?

Har era rutiner ändrats sedan ni blev mikro företagare?

Familj/hushåll

Känner ni er underordnad i hushållet?

Har era hushållssysslor förändrats sedan ni började med mikro verksamheten?

Vad anser er man om er mikro verksamhet?

Känner ni att relationer inom familjen ändrat sedan ni blev mikro företagare? Hurdå?

Samhället/byn

Hur är det utanför hushållet? Känner ni er underordnad där?

Anser ni att ni kan bete er som ni vill utanför hemmet?

Har ni känt att människor uppfattar er annorlunda sedan ni blev företagare?

Ekonomisk situation

Har er ekonomiska situation förändrats sedan ni fick lånet? På vilket sätt?

Hur har det gått med återbetalningen av lånet? Har det varit svårt?

Känner ni att era ekonomiska möjligheter har förändrats sedan ni fick lånet?

Vad var era förväntningar på mikroverksamheten?

Gick det som förväntat?

Män och kvinnor

Finns det något som män kan göra men som inte kvinnor kan? Varför?

Finns det något som kvinnor kan göra men som inte män kan? Varför?

Varför tror ni att det är så?

Känner ni att ni har sämre möjlighet att påverka ert liv än vad män har?

Vad tror ni att man skulle kunna göra för att förändra det?

Självkänsla

Är ni nöjd med ert företag?

Vad förväntas av er?

Vad värderar ni mest i ert liv?

Vad skulle ni mest vilja förändra?

Känner ni att ni har möjlighet att förändra?

Till sist

Vad är de största förändringarna i ert liv sedan ni fick lånet?

Finns det någonting ni vill tillägga som ni anser viktigt som jag inte frågat er om?

Tack för att ni ställde upp!

Bilaga 5. Pilotintervju på spanska

Información básica

Nombre

Edad

Familia

Experiencia personal de atribución de poder

Conoce el termo empoderamiento?

Qué significa poder individual para usted?

Siente que tiene el poder para influir a su vida?

Ha experimentado una situación que le atribuía poder social?

Ha experimentado una situación que le atribuía poder económico?

Hay situaciones en cuales se siente subordinada?

De qué depende la subordinación? Por qué existe?

Información sobre la micro empresa

Ha recibido micro créditos, puede contar en que ha investido el dinero?

Como decidió iniciar una actividad de micro empresa?

Era su idea propia?

Cantidad de trabajo

Como es un día normal para usted?

Han cambiado sus rutinas cotidianas desde que inició la actividad de empresa?

Familia/casa

Se siente subordinada en casa?

Ha cambiado su trabajo doméstico desde que inició la actividad de empresa?

Qué opinión tiene su marido de su empresa?

Opina que las relaciones dentro de casa han cambiado desde que inició la actividad de empresa?

La sociedad/el pueblo

Como es afuera de casa? Se siente subordinada?

Opina que puede actuar como quiere afuera de casa?

Cree que personas le perciben de una manera diferente desde que fundó su empresa?

Situación económica

Ha cambiado su situación económica desde que recibió los micro créditos? En qué manera?

Como ha ido el repago de los créditos? Ha sido difícil?

Opina que tiene más posibilidades económicas ahora que antes de recibir los micro créditos?

Que expectativas tenía por la empresa?

Resultaba tal como esperaba?

Mujeres y hombres

Hay algo que hombres pueden hacer pero que mujeres no pueden? Por qué?

Hay algo que mujeres pueden hacer pero que hombres no pueden? Por qué?

Por qué cree que es así?

Opina que tiene peores posibilidades que hombres para influir a su vida?

Qué cree que se podría hacer para cambiar esto?

Propia estimación

Está contenta con su empresa?

Qué se espera de usted?

Qué valora más en su vida?

Qué es lo que más quería cambiar?

Opina que tiene posibilidades para cambiarlo?

Al final

Cuales son los cambios más grandes en su vida desde que recibió el préstamo?

Hay algo que quisiera añadir?

Muchas gracias por participar en mi investigación!